

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Helena Adamič

**Frazeologija na mnenjskih straneh
slovenskih in ruskih časopisov**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Helena Adamič

Mentor: red. prof. dr. Aleksandra Derganc

Mentor: izr. prof. dr. Monika Kalin Golob

**Frazeologija na mnenjskih straneh
slovenskih in ruskih časopisov**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

Diplomsko delo z naslovom
Frazeologija na mnenjskih straneh
slovenskih in ruskih časopisov
je izdelano s soglasjem obeh
fakultet in urejeno po pravilniku
matične fakultete.

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem svojim mentoricama red. prof. dr. Aleksandri Derganc in izr. prof. dr. Moniki Kalin Golob za vso pomoč pri nastajanju tega dela. Vedno sta mi bili na voljo, ko sem ju potrebovala.

Hvala tudi mami in očetu, sta moja največja podpora in hkrati največja kritika in brez njiju danes ne bi nikoli stala na točki, kjer stojim zdaj, bratu Igorju, njegovi Simoni in Gaji, ker me spravijo v dobro voljo, in navsezadnje tudi Omarju za veliko motivacijo.

**»Язык есть исповедь народа,
в нём слышится его природа,
его душа и быт родной...«**

P. Vjazemskij

FRAZEOLOGIJA NA MNENJSKIH STRANEH SLOVENSKIH IN RUSKIH ČASOPISOV

Diplomsko delo primerja uporabo frazemov v komentarjih in kolumnah štirih dnevnikov, slovenskega Dela in Dnevnika, ter dveh ruskih, časopisa Izvestija in Nezavisimaja gazeta. Namen diplomskega dela je količinsko primerjati uporabo frazemov v obeh obravnavanih žanrih, ugotoviti, v katerih delih besedila se ti najpogosteje pojavljajo ter ali med njimi res prevladujejo pretežno negativno vrednotenjski, če vemo, da se časopisno poročanje največkrat osredotoča na poročanje o negativnih dogodkih in tudi z negativnega zornega kota. Diplomsko delo vključuje tudi primerjavo vrednotenjske konotacije frazemov znotraj sobesedila in primerjanje ekspresivno vrednotenjske rabe frazemov glede na idejno-politično orientacijo časopisa. Na podlagi analize diplomsko delo ugotavlja, da se frazemi v komentarjih vseh štirih časopisov sploh ne pojavljajo pogosto, po številu jih je znotraj besedila največ uvrščenih v osrednje besedilo komentarjev in kolumn ter da med njimi dejansko prevladujejo frazemi z negativno ekspresijo. Znotraj sobesedila frazemi negativno vrednotenje še povečajo, medtem ko diplomsko delo ne daje nobenih oprijemljivejših rezultatov pri bodisi večji ali manjši rabi negativno vrednotenjskih frazemov v časopisih glede na njihovo politično orientacijo, saj v vseh komentarjih in kolumnah prevladujejo frazemi negativnega pola.

Ključne besede: frazemi, komentar, kolumna, Delo, Dnevnik, Izvestija, Nezavisimaja gazeta

ФРАЗЕОЛОГИЯ НА СТРАНИЦАХ МНЕНИЙ В СЛОВЕНСКИХ И РОССИЙСКИХ ГАЗЕТАХ

В данной дипломной работе проводится сравнительное исследование использования фразеологизмов в комментариях и обозрениях четырех ежедневников: словенских «Delo» и «Dnevnik», и двух российских – газет «Известия» и «Независимая Газета». Цель данной дипломной работы – количественно сравнить использование фразеологизмов в обоих упомянутых жанрах, выяснить, в каких частях текста они чаще всего встречаются, а также, действительно ли среди них преобладают преимущественно негативно-оценочные фразеологизмы, учитывая, что газетные публикации прежде всего уделяют внимание негативным событиям, а также их описанию с негативной точки зрения. Дипломная работа включает также сравнительное исследование оценочной коннотации фразеологизмов внутри сопроводительного текста и сравнение экспрессивно-оценочного использования фразеологизмов в соответствии с идейно-политической ориентацией публикации. В результате анализа в дипломной работе сделан вывод, что фразеологизмы в комментариях всех четырех газет встречаются не часто, большая их часть находится преимущественно в основной части текста комментариев и обзорных статей, а также, что среди них действительно преобладают фразеологизмы с негативной экспрессивностью. Внутри сопроводительного текста фразеологизмы только повышают отрицательную оценку, однако данное исследование не привело к каким бы то ни было конкретным результатам относительно более или менее частого использования негативно-оценочных фразеологизмов в газетах в соответствии с их политической

ориентированностью, так как во всех комментариях и обзорных статьях количественно преобладают фразеологизмы негативного порядка.

Ключевые слова: фразеологизмы, комментарий, обзор, Delo, Dnevnik, Известия, Независимая газета.

PHRASEOLOGY ON OPINION PAGES OF SLOVENE AND RUSSIAN NEWSPAPERS

This diploma compares the use of phraseology in comments and columns of four daily newspapers, Slovene Delo and Dnevnik and two Russian newspapers Izvestiya and Nezavisimaya gazeta. The purpose of my diploma is firstly a quantitative comparison of the use of phraseology in both discussed genres; secondly to determine in which parts of texts phraseology is most commonly used and thirdly to find whether there are mostly negatively evaluated, if we know that newspaper reporting is mostly concentrating on writing about negative events, using negative angles of sight. The diploma also includes comparison of evaluative connotation of phraseology within the text itself and comparison of expressive evaluative use of phraseology in connection with political orientation of the particular newspaper. On the basis of analyses this diploma ascertains that phraseology does not appear often in comments of all four analyzed newspapers. Judging by the number of them, the most phraseology is used within the centre texts of comments and columns. I also found out that phraseology with negative expression is really prevailing in the texts. Within the text the number of phraseology with negative evaluation rises, but the diploma does not give any conclusive results on higher or lower usage of phraseology with negative expression in connection with newspapers' political orientation, since there is phraseology with negative expression numerically prevailing in all comments and columns of all four newspapers.

Key words: phraseology, comments, column, Delo newspaper, Dnevnik newspaper, Izvestiya newspaper, Nezavisimaya gazeta newspaper.

KAZALO

I UVOD	11
II FRAZEOLOGIJA	14
1 FRAZEOLOGIJA V SLOVENSKEM PROSTORU	14
1.1 POIMENOVANJE OSNOVNE ENOTE FRAZELOGIJE.....	15
1.2 DELITEV FRAZEMOV GLEDE NA PREDVIDLJIVOST POMENA POSAMEZNIH SLOVARSKIH SESTAVIN	16
1.3 DELITEV FRAZEMOV PO OBLIKI	18
1.4 OSNOVNE LASTNOSTI FRAZEMA.....	19
1.5 ZVRSTNOST FRAZEMOV.....	22
1.6 FRAZEMI V SSKJ	24
2 FRAZEOLOGIJA V RUSKEM PROSTORU.....	26
2.1 OSNOVNE ZNAČILNOSTI FRAZEMOV	27
2.1.1 EKSPRESIVNOST FRAZEMOV	30
2.1.2 IDEOGRAFSKA POLJA FRAZELOGIJE	31
2.2 OBLIKA FRAZEMOV.....	32
2.2.1 VARIANTNOST FRAZEOLŠKIH SESTAVIN	33
2.2.2 FAKULTATIVNOST FRAZEOLŠKIH SESTAVIN	35
2.3 OSNOVNI TIPI FRAZEOLŠKIH ENOT PO VIKTORJU VINOGRADOVU	35
2.4 SLOVNIČNE KLASIFIKACIJE FRAZEMOV	39
2.4.1 OSTALE DELITVE FRAZEMOV	40
2.5 FUNKCIJSKO-STILISTIČNA DELITEV FRAZEMOV	41
III PUBLICISTIKA IN FRAZEOLOGIJA.....	46
3 PUBLICISTIKA.....	46
3.1 OD ČASOPISNEGA DO POROČEVALSKEGA STILA	46
3.2 SLOVENSKE ZVRSTI POROČEVALSKIH BESEDIL	48
3.2.1 ŽANR KOMENTAR	49
3.2.2 ŽANR KOLUMNA.....	50
4 SPECIFIKA SODOBNEGA RUSKEGA POROČEVALSTVA.....	50
4.1 DRUŽBENA ORIENTACIJA NOVINARSTVA	51
4.2 RUSKA ZVRSTNOST NOVINARSKIH BESEDIL.....	52
5 STIL POROČEVALSKIH BESEDIL	54
5.1 FRAZEMI V POROČEVALSKIH BESEDILIH	55
6 ANALIZIRANO GRADIVO IN ŽANRI MNENJSKIH STRANI.....	56
6.1 O DELU.....	56
6.1.1 DELOVA MNENJSKA STRAN	57
6.2 O DNEVNIKU	57
6.2.1 DNEVNIKOVA MNENJSKA STRAN	58
6.3 O ČASOPISU IZVESTIJA	58
6.3.1 MNENJSKA STRAN ČASOPISA IZVESTIJA.....	59
6.4 O ČASOPISU NEZAVISIMAJA GAZETA	59
6.4.1 MNENJSKA STRAN ČASOPISA NEZAVISIMAJA GAZETA	60
IV PRIMERJALNA ANALIZA FRAZELOGIJE NA MNENJSKIH STRANEH	61
7 O PRISPEVKIH, KI JIH ANALIZA OBSEGA	61
7.1 SEZNAM FRAZEMOV, ZAJETIH V ANALIZO	62
7.1.1 FRAZEMI IZ ČASOPISA DELO	62

7.1.2 FRAZEMI IZ ČASOPISA DNEVNIK	72
7.1.3 FRAZEMI IZ ČASOPISA IZVESTIJA	77
7.1.4 FRAZEMI IZ ČASOPISA NEZAVISIMAJA GAZETA	85
8 POGOSTOST FRAZEMOV V SLOVENSKIH IN RUSKIH OBRAVNAVANIH PRISPEVKIH	92
8.1 POGOSTOST FRAZEMOV V POSAMEZNIH PRISPEVKIH	93
8.1.1 PONOVIČNE FRAZEMOV	94
8.2 UMEŠČENOST FRAZEMOV V BESEDILO	96
9 S FRAZEMI IZRAŽENA VREDNOTENJSKA KONOTACIJA	98
9.1 EKSPRESIVNO VREDNOTENJE FRAZEMOV V ČASOPISU DELO	99
9.2 EKSPRESIVNO VREDNOTENJE FRAZEMOV V ČASOPISU DNEVNIK	102
9.3 EKSPRESIVNO VREDNOTENJE V ČASOPISU IZVESTIJA	104
9.4 EKSPRESIVNO VREDNOTENJE V ČASOPISU NEZAVISIMAJA GAZETA	107
9.5 PRIMERJAVA S FRAZEMI IZRAŽENE VREDNOTENJSKE KONOTACIJE V VSEH ŠTIRIH ČASOPISIH	109
9.6 PRIMERJAVA DEJANSKEGA EKSPRESIVNEGA VREDNOTENJA ZNOTRAJ SOBESEDILA V VSEH ŠTIRIH ČASOPISIH	111
V SKLEP	114
VI LITERATURA	118

KAZALO TABEL

TABELA 8.1: KOLIČINA FRAZEMOV V OBRAVNAVANIH PRISPEVKIH	92
TABELA 8.2: POVPREČNA POGOSTOST FRAZEMOV NA PRISPEVEK	93
TABELA 8.3: PONOVIŠČE FRAZEMOV	95
TABELA 8.4: POZICIJSKA UMEŠČENOST FRAZEMOV V STRUKTURO KOMENTARJA IN KOLUMNNE.....	97
TABELA 9.5: KOLIČINSKA RAZPOREDITEV FRAZEMOV GLEDE NA VREDNOTENJSKO KONOTACIJO V DELU	101
TABELA 9.6: DEJANSKO EKSPRESIVNO VREDNOTENJE ZNOTRAJ SOBESEDILA V DELU	102
TABELA 9.7: KOLIČINSKA RAZPOREDITEV FRAZEMOV GLEDE NA VREDNOTENJE V DNEVNIKU.....	104
TABELA 9.8: DEJANSKO EKSPRESIVNO VREDNOTENJE ZNOTRAJ SOBESEDILA V DNEVNIKU	104
TABELA 9.9: KOLIČINSKA RAZPOREDITEV FRAZEMOV GLEDE NA VREDNOTENJE V ČASOPISU IZVESTIJA.....	106
TABELA 9.10: DEJANSKO EKSPRESIVNO VREDNOTENJE ZNOTRAJ SOBESEDILA V ČASOPISU IZVESTIJA	107
TABELA 9.11: KOLIČINSKA RAZPOREDITEV FRAZEMOV GLEDE NA VREDNOTENJE V ČASOPISU NEZAVISIMAJA GAZETA	109
TABELA 9.12: DEJANSKO EKSPRESIVNO VREDNOTENJE ZNOTRAJ SOBESEDILA V ČASOPISU NEZAVISIMAJA GAZETA	109
TABELA 9.13: KOLIČINSKA RAZPOREDITEV FRAZEMOV GLEDE NA VREDNOTENJE V VSEH ŠTIRIH ČASOPISIH	109
TABELA 9.14: DEJANSKO EKSPRESIVNO VREDNOTENJE V SOBESEDILU V VSEH ŠTIRIH ČASOPISIH	111

I UVOD

Učenec se je nekoč pritoževal učitelju: »Pripoveduješ nam zgodbe, nikoli pa nam ne razložiš njihovega pomena.«

Učitelj je rekel: »Kako bi ti bilo všeč, če bi ti kdo ponudil sadje, pa bi ga prežvečil, preden bi ti ga dal?«

Anthony de Mello: Ptičja pesem

Na kakšen način do nas bralcev pridejo dogodki, ki so del našega sveta? Dandanes so glavni prevodnik informacij, njihovih pomenov in posledic, ki jih nosijo, množični mediji, ki za upovedovanje informacij ubirajo pisne, zvočne in slikovne poti. Eno najstarejših občil je časopis, zlasti dnevnik, ki do nas skozi vrsto različnih žanrov sporoča tisto, kar se mu zdi posebej pomembno osvetliti. Že podane informacije še dodatno vrednotijo presojevalne zvrsti, ki pri oblikovanju javnega mnenja igrajo ključno vlogo.

Novinarji lahko vse, kar želijo sporočiti, upovedo le prek jezika. Včasih svoje poglede izražajo neposredno, spet drugič prek velikih besed, hudušnih domislic in še in še. Nas bo zanimalo, kako v komentarjih in kolumnah obkrožujočo stvarnost in dogajanja vrednotijo s frazemi. Njihova glavna prednost je, da smo se jih med učenjem materinega jezika naučili vsi in jih ne dojemamo kot običajne besedne zveze, kjer je končni pomen vsota pomenov vseh vključenih besed. Pomen pravega frazema, tistega, ki sodi v ožje področje frazeologije, namreč ne moremo v polni meri nikdar razumeti, če se njegovega pomena ne naučimo. Zato ga, tako kot naš materni jezik, dojemamo izredno osebno, saj se je v stoletjih, ko so tako zgodovinske kot družbene okoliščine nanj vplivale, v njem oblikovala vrsta odtenkov občutenja, ki lahko bolj kot v samem trenutku izbrane besede ali metafore izrazijo paleto naših hotenj in težav. Frazem je okostenela jezikovna struktura, poznajo in imajo jih vsi svetovni jeziki in tako predstavljajo njihovo dušo, kulturo, način razmišljanja in čustvovanja (Pavlica 1966: 1). Tako kot nam je jezik vsem skupen, tudi frazem dojemamo brez distance, kot del našega skupnega sistema. V izvirnih novinarskih metaforah lahko po besedah Erike Kržišnik (1995, 217) vedno potegnemo bolj ali manj jasno ločnico med

mnenjem tistega, ki piše, in tistega, ki bere. Frazem pa ni plod novinarjeve domišljije, temveč je ekspresivno sredstvo, ki nam je kot rojenim govorcem skupno, zato ga enako tudi vrednotimo. Ravno zato je v interpretativnih žanrih tako priročno sredstvo za izražanje mnenja in ravno tu se skriva njegova velika vplivajska moč. Kakšno sliko sveta nam torej novinarji želijo prikazati?

Namen diplomskega dela je ugotoviti, kako pogosto novinarji za izražanje mnenja in vrednotenje predmetnosti v komentarjih in kolumnah uporabljajo frazeme. S tem namenom bomo primerjali uporabo frazemov na mnenjskih straneh dveh slovenskih dnevnikov, Dela in Dnevnika, ter dveh ruskih dnevnikov, časopisa Izvestija (Известия) in Nezavisimaja gazeta (Независимая газета). V prvem delu diplomskega dela bomo opredelili glavne značilnosti frazeoloških enot in njihove delitve na slovenskih in ruskih tleh, opredelili poročevalski stil, se posebej osredotočili na komentar in kolumno kot žanra interpretativne zvrsti ter podali osnovne informacije o analiziranih časopisih. Drugi del bo zajemal primerjalno analizo pogostosti rabe frazemov in primerjavo ekspresivnega vrednotenja z vidika vrednotenjske orientacije frazemov samih in kako ti vrednotijo predmetnost znotraj sobesedila. V obeh analizah se bomo v največji meri opirali na doslej znane izsledke raziskav dr. Erike Kržišnik o frazeologiji v časopisju.

Naše teze so:

- 1) frazemi se bodo ravno zaradi svoje skupne jezikovne priročnosti in vplivajske moči v komentarjih in kolumnah vseh štirih časopisov pojavljali pogosto;
- 2) najpogosteje se bodo pojavljali na besedilno izpostavljenih mestih, kot so naslovi in začetki besedila, saj želijo avtorji z njimi pritegniti pozornost bralca in potemtakem že na samem začetku tudi vplivati na njihovo mnenje;
- 3) ker se je že E. Kržišnik (1991, 98) na podlagi številnih diskusij o negativističnem pisanju časopisov in novinarjev ukvarjala z vrednotenjsko orientacijo frazemov v časopisih in tudi ugotovila prevladovanje negativnega vrednotenja, lahko predvidevamo, da bodo že po samem izboru avtorjev prevladovali negativno vrednotenjski frazemi;
- 4) frazemi bodo v sobesedilo vključeni tako, da se bo negativistična ekspresija le še povečala;

- 5) predvidevamo lahko, da bodo časopisi, ki v odnosu do vladajoče oblasti ubirajo bolj kritičen ton, že v samem izboru frazemov in tudi v njihovi vrednotenjski konotaciji v sobesedilu uporabljali več negativno vrednotenjskih frazemov kot časopisi, ki so vladajoči oblasti nazorsko bližje;

Teze bomo v diplomskem delu preverili s primerjalno količinsko analizo frazemov, ki so se pojavljali v komentarjih na *Mnenjski strani* časopisa Delo med 3. 3. in 15. 5. 2007, v kolumnah in komentarjih na strani *Stališča & odmevi* v časopisu Dnevnik med 1. 3. in 15. 5. 2007, komentarjih časopisa Izvestija objavljenih na strani Mnenja in komentarji (*Мнения & комментарии*) med 27. 2. 2007 in 24. 5. 2007 in komentarjih, ki so bili v časopisu Nezavisimaja gazeta objavljeni na strani *Pregled tedna* (*Неделя в обзоре*) med 19. 3. in 14. 5. 2007. V tem času je bilo v Delu objavljenih 95 komentarjev, v Dnevniku 61 kolumen in 4 komentarji, v časopisu Izvestija 103 komentarji in v časopisu Nezavisimaja gazeta 28 komentarjev.

II FRAZELOGIJA

1 FRAZELOGIJA V SLOVENSKEM PROSTORU

Slovenski jezik odlikuje bogat frazeološki zaklad, a je na naših tleh stroka tega področja še precej na začetku. Nemški jezikoslovec Petermann trdi, da ves potencial slovenske frazeologije še ni popolnoma zbran in tudi ne sistematično raziskan, manjka nam enotna terminologija ter čvrsti kriteriji za klasifikacijo frazeološkega materiala (1986, 301). Vendarle je v zadnjih dveh desetletjih, odkar je Petermann to zapisal, slovenska frazeologija zelo napredovala in postala pomembno področje, ki je priča nenehnemu raziskovanju in bogatenju, zlasti v delih Erike Kržišnik.

Do sedaj imamo nekaj zbirk pregovorov in rekov: *Pregovori, prilike in reki* Frana Kocbeka (1887) ter *Slovenski pregovori, reki in prilike* Frana Kocbeka in Ivana Šašlja (1934) (Toporišič 2006, 487). Prvi slovenski frazeološki slovar Josipa Pavlice z naslovom *Frazeološki slovar v petih jezikih* to pravzaprav ni, saj gradivo v njem ni obdelano leksikografsko in služi predvsem bolj kot priročnik oz. jezikovni vodnik za štiri tuje jezike. Naštete zbirke služijo predvsem kot narodopisno gradivo, ki se osredotoča zlasti na pregovore¹ (Petermann 1986, 301). Janez Keber je leta 2003 izdal poskusni zvezek *Frazeološkega slovarja slovenskega jezika*, popolnega frazeološkega slovarja pa Slovenci še nimamo, do sedaj je frazeološkega gradiva največ, še zdaleč pa ne v celoti, zbranega v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (dalje SSKJ).

Med jezikovnimi podsistemi se frazeologija s svojim raziskovanjem leksikaliziranih sintagem uvršča med leksiko in skladnjo, v preteklih desetletjih pa se je razvila v samostojno in priznano jezikoslovno stroko. Njena opredelitev zajema tako količino vseh stalnih leksikaliziranih besednih zvez določenega jezika kot označevanje

¹ »S tem so posvečene predvsem obrobnemu področju frazeologije, ne pa "pravih" frazemom in ne jedru frazeološkega zaklada" (Petermann 1986, 302). O obrobem in jedrnem delu frazeologije bo še govora v nadaljevanju dela.

jezikoslovne panoge, »ki raziskuje formalno strukturo, semantiko, skladiščno funkcijo itn. stalnih besednih zvez« (Petermann 1986, 301).

1.1 POIMENOVANJE OSNOVNE ENOTE FRAZELOGIJE

Po Toporišiču nam beseda frazeologija »pomeni dvoje: stalne besedne zveze in nauk o stalnih besednih zvezah« (2006, 487). A težava nastane že, ko želimo njeno osnovno enoto poimenovati. Pavlica jo v svojem *Frazeološke slovarju v petih jezikih* (1960) imenuje kar fraza: »Fraz ima vsak kulturni jezik na tisoče, in to temveč, čim bolj je star, razvit in bogat« (prav tam, 1). A je ravno poimenovanje 'fraz' od vseh zastopanih najmanj primerno, saj vzbuja negativne asociacije. Med ostalimi predlaganimi najdemo še frazeologizem, frazeologem, frazem, idiom in stalno besedno zvezo. Za Toporišiča je osnovna enota frazeologije: »besedna zveza s strukturo S (S = stavek, ali več delov v okviru zloženega stavka) kakor tudi s strukturo del prostega stavka (simbolizacija S/x, pri čemer je x nefrazeološki del strukture S)« (2006, 487). Stalna besedna zveza je po mnenju E. Kržišnik (1994b, 91), dasiravno bi bila za šolsko rabo najprimernejša, zavajajoča, ker bi obseg frazeologije nezadostno opredelila in tako iz njega izločila vse stavčne tvorbe.

Toporišič (2006, 487) se odloča za izraz frazeologem, saj naj bi bil analogen pojmu fonem, morfem, tonem, sintaksem, izraz naj bi pomenil pomensko večbesedno enoto, ki je od vseh ostalih besednih enot različna. Jürgen Petermann (1986, 307) se v članku *Frazeologija v Slovarju slovenskega knjižnega jezika* s Toporišičevim poimenovanjem ne strinja in osnovno enoto frazeologije poimenuje frazem,² frazeologem mu namreč predstavlja dogmo frazeološke teorije.

Erika Kržišnik v doktorski disertaciji *Slovenski glagolski frazemi* (1994a) pojasnjuje, da je vsem osnovnim pojmovanjem frazem, frazeologizem in frazeologem skupna končnica –em, saj hočejo poimenovati enoto sistema (langue), tako kot imajo enako končnico tudi fonem, morfem, leksem. S slovensko frazeologijo in znanstveno terminologijo izraz frazeologem ni združljiv in jo povezuje z nekim preteklim

² Izraz je tu pojmovan v skladu z nemško terminologijo.

obdobjem. Najbolj razširjeno poimenovanje v slovanskih jezikih je frazeologizem,³ a ga E. Kržišnik iz dveh razlogov ne uporablja. Prvič zaradi njegove poimenovalne narave, saj ni usklajen z ostalimi poimenovanji jezikovnosistemske ravnine, in drugič, ker se od 80. let naprej v frazeoloških razpravah čedalje pogosteje uporablja izraz frazem, ki se prej ni sploh ni uporabljal (Kržišnik 1994a, 31—32). V skladu s to razlago bomo poimenovanje za osnovno enoto frazeologije v tem delu uporabljali tudi mi.

Poimenovanje frazemov s stavčno ali nestavčno strukturo na naših tleh ni enotno. Toporišič (2006, 488) se je v skladu s slovenskim izročilom odločil za izraza reklo in rečenica. Reklo mu predstavlja frazem z nestavčno strukturo (S/x), rečenica pa s stavčno (S), »natančneje rečeno: strukturo povedi, torej tip S (prosti stavek), S/S (podredje), S/S + S (priredje) in kombinacija tega (npr. S/S + S rečenica s strukturo priredja, katerega ena sestavina je podredje)« (Toporišič 2006, 488). Glede na vsebinske in druge parametre v skupino rečenic spadajo pregovori, reki, izreki in prilike.

1.2 DELITEV FRAZEMOV GLEDE NA PREDVIDLJIVOST POMENA POSAMEZNIH SLOVARSKIH SESTAVIN

Frazeologijo lahko razumemo v širšem in ožjem pomenu. V širše pojmovanje so vključene besedne zveze, ki imajo za edino lastnost stalnost. To upošteva Toporišič (2006, 488—489), ki med frazeme prišteva tudi strokovne večbesedne izraze, kjer se prilastkov ne da zamenjati z drugimi (dejansko samoupravljanje, jedrska eksplozija), razen s popolnimi sinonimi (povedkov/povedni/predikatni, jedrski/nuklearni).

Glede na predvidljivost pomena stalnih besednih zvez oz. frazemov (po Toporišiču frazeologemov) na podlagi pomena vsake posamezne od sestavin Toporišič po zgledu Šanskega loči štiri skupine frazemov,⁴ ki so v osnovi slovenski ustrezniki ruskim poimenovanjem:

³ Izraz je ruski in izhaja iz poimenovanja za vedo.

⁴ V pričujoči razdelitvi so *zrasleki*, *sklopi* in *skupi* sicer povzeti po klasifikaciji Vinogradova, le četrta skupine *sestave* je dopolnitev Šanskega.

- **sestave** so frazemi, katerih končni pomen je enak vsoti pomenov posameznih besed, iz katerih je frazem zgrajen: spalna srajca, osnovna šola, delavski svet. Ti se od prostih besednih zvez ločijo po tem, da jih ne oblikujemo sproti, marveč jih jemljemo iz spomina, tako kot vse frazeme;
- **skupi** so frazemi, v katerih imajo posamezne enote enkraten pomen, brez prenesene rabe: kriva prisega, ljubezen do bližnjega, častna beseda;
- **sklopi** so frazemi s prenesenim pomenom, slovarsko imajo predvidljiv pomen, a je ta od končnega/frazeološkega povsem drugačen. Lahko jim rečemo tudi metaforični frazemi: *nastaviti zanko* (napeljati koga na kaj), *pretipati komu kosti* (preteptati koga), *dobiti svoje* (biti tepen);
- **zrasleki** pa so frazemi, katerih pomena iz besed, ki ga sestavljajo, nikakor ne moremo ugotoviti: *za vsako figo*, *kozje molitvice*, *imeti za bregom*, *biti plat zvona* (Toporišič 2006, 489).

Janez Keber v poskusnem zvezku *Frazeološkega slovarja slovenskega jezika* omenja, da v širšem smislu v frazeologijo spadajo vse stalne besedne zveze, torej tudi terminološke, frazemi s stavčno ali večstavčno sestavo, kot so reki, pregovori in krilatice, jih pa v slovar ne vključuje⁵ (2003, 6).

E. Kržišnik frazeologijo na podlagi *ekspresivnih oz. neekspresivnih* sestavin deli na:

- jedrni del frazeologije: figa mož, odprte glave, o svetem nikoli, vrteti jezik;
 - obrobni (mejni)⁶ del: mačje oko, materina dušica, zbujati radovednost
- (Kržišnik 1994b, 91).

Načelo ekspresivnosti Petermann (1986, 302) poimenuje kot semantični pomen, ki je celosten ne glede na formalno strukturo in ni enak pomenu sestavin frazema, temveč mu prida novo kakovost. Ta kriterij idiomatičnosti področje frazeologije zoži le na njen središčni del, frazemi ki mu pripadajo, pa so frazemi v pravem pomenu besede.⁷

⁵ »Te kategorije po mojem mnenju ne sodijo v frazeološki slovar, čeprav so za frazeologa zanimive, saj je iz njih nastalo precej frazemov« (Keber 2003, 6).

⁶ Kot bo razvidno kasneje, se to diplomsko delo ne osredotoča na frazeologijo, kot jo pojmuje Toporišič, to je v smislu vseh stalnih besednih zvez, torej tudi večbesednih terminoloških poimenovanj, temveč na njen osrednji del, kjer pomen ni v celoti predvidljiv iz pomenov sestavin. V skladu s tem izraz frazem tudi uporabljamo.

⁷ Petermann sicer frazeološko enoto definira še s tremi kriteriji: formalno strukturo, kar pomeni, da frazem sestavljata najmanj dve komponenti, sposobnostjo reproduciranja, saj frazeme jemljemo iz

1.3 DELITEV FRAZEMOV PO OBLIKI

E. Kržišnik (1994, 91) jih deli na nestavčne (besednozvezne) in stavčne.

Nestavčni se glede na besedne vrste delijo na:

- **samostalniške:** *mož beseda, figa mož, boljša polovica, nočni ptič;*
- **pridevniške:** *kot iz škatlice, neumen kot noč, zvit kot presta;*
- **prislovne:** *na vse kriplje, o svetem nikoli, čez noč, iz vsega srca;*
- **glagolske:** *splavati po vodi, poznati do obisti, zajemati z veliko žlico.*

Stavčni se lahko delijo na eno-, dvo- ali večstavčne. Avtorica v nasprotju s tradicionalnim poimenovanjem, ki pravi, da so stavčni frazemi vedno le pregovori, reki, izreki in prilike poudarja, da so ti lahko tudi nepregovorni. Stavčni frazemi se torej delijo na:

- **nepregovorne:** *Ta je pa bosa, To je pa (že) višek, Saj ne gori voda;*
- **pregovorne:** *Jabolko ne pade daleč od drevesa, Kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima* (Kržišnik 1994b, 91).

Toporišič v svoji razdelitvi oblikoslovnih vrst zaobjame frazeme s strukturo S/x, torej nestavčne. Analogno besednim vrstam, ki imajo tudi oblikoslovne značilosti – se sklanjajo, spregajo, stopnjujejo in imajo stalne glagolske oblike – predlaga naslednjo razdelitev frazeoloških vrst:

- **frazeološki samostalnik:** *boljša polovica, avgijev hlev, adamovo jabolko, ljubezen na prvi pogled, mož beseda;*
- **frazeološki pridevnik:** *dobrega srca, dobrih rok, pri pameti, lep prelep, čist kot zlato, od hudiča, za vsako rabo;*
- **frazeološki prislov:** *na silo, v tri dni, na ves glas, meni nič tebi nič, gor in dol;*
- **frazeološki glagol:** *iti na živce, dvigati rep, čim prej, tem bolje, od glave do pet, od zore do mraka;*
- **frazeološki členek:** *to se ve da ne, tako rekoč, po pravici povedano, tako tako;*
- **frazeološki veznik:** *kljub temu da, medtem ko, ne glede na to da, brž ko;*

spomina in jih ne tvorimo sproti ter skladenjsko včlenitvijo; frazemi se semantično in skladenjsko prilagajajo stavku oz. besedilu (1986, 302).

- **frazeološki predlog:** *glede na, s pomočjo, z ozirom na* (slovnično izročilo jih običajno odsvetuje zaradi slabše stilne vrednosti);
- **frazeološki medmet:** *dober dan, na veselo svidenje, strela vendar, bog moj, ježeš marija, pri bogu, pri moji veri*; (Toporišič 2006, 490—491).

1.4 OSNOVNE LASTNOSTI FRAZEMA

Janez Keber meni, da so »fazeološke enote ali frazemi stalne besedne zveze, katerih pomen ni ali je samo delno ugotovljiv iz pomenov njegovih setavin, in ki imajo praviloma stalno in samo omejeno spremenljivo sestavo« (Keber 2003, 6).

V naši raziskavi se bomo omejili le na jedrni del frazeologije, E. Kržišnik v članku *Frazeologija kot izražanje v »podobah«* (1994b) kot osnovne značilnosti pojmovanja frazeologije v ožjem pomenu navaja:

- **večbesednost:** frazem je vedno sestavljen iz najmanj dveh besed, npr. soliti pamet. Enobesedne tvorjenke niso frazemi npr. samopaš, ker bi tako namreč pod to skupino spadale tudi vse zloženke in sklopi (Kržišnik 1994b, 92).
- **stalnost:** sestavine frazemov so nespremenljive. Besede, ki frazem sestavljajo, nimajo več enakega pomena niti možnosti, kot takrat, ko so samostojne ali v prostih besednih zvezah.

Znotraj frazema stalnost oblike delimo na:

oblikoslovno: *rožice saditi* in NE *rožico posaditi ali pa *prešteti rebra (komu)* in NE *preštovati rebra

besednotvorno: *kot iz škatlice* in NE *kot iz škatle ali pa *pustiti na cedilu (koga)* in NE *pustiti na cedilcu

skladenjsko:

- pretvorbno: *hoditi po ovinkih* in NE *hoja po ovinku
- besednoredno: *dan in noč* in NE *noč in dan
- spremembo skladenjske zgradbe: *dati komu košarico* in NE *dati novo košarico (komu)

*sestavinsko: gledati kot tele v nova vrata in NE *gledati kot krava v stara vrata* (Kržišnik 1994b, 92).

Prav tako ima znotraj oblike vsak frazem tudi *stalni pomen*, čeprav je tega včasih težko opisati. Frazem »gledati kot tele v nova vrata« pomeni »gledati neumno ali začudeno«, ne pa na primer »gledati presenečeno«, saj ta pomen ustreza frazemu »debelo gledati« (Kržišnik 1994b, 93).

Zunaj frazema pa je stalnost omejena na zunanja dopolnila. Tako frazem pustiti na cedilu koga ne moremo preprosto preoblikovati v pustiti na cedilu kaj.

Neupoštevanje stalnosti frazema je kršitev ozko pojmovane knjižnojezikovne norme, lahko vodi v nesporazum ali nesmisel, njegova napačna raba pa navsezadnje vodi v njegov razpad. Pa vendar so frazemi do neke mere spremenljivi, saj jih drugače v besedilu ne bi mogli uporabljati drugače kot citate. V okviru *stalne oz. omejene spremenljivosti*, jih glede na obliko rabe do neke mere lahko spreminjamo, poleg tega pa imajo nekateri frazemi tudi že vnaprej določene frazeološke različice (Kržišnik 1994b: 93).

Oblike za vključevanje v besedilo se delijo na:

- spregatvene: *pustim, pustiš, pusti... na cedilu*, NE pa *splavam, splavaš, splava... po vodi*, saj slednji frazem dopušča le obliko v 3. os.;
- časovne: *mlati, mlatil... je prazno slamo*;
- naklonske: *pusti, pustil bi na cedilu*, ampak *samo pojdi, pojdite, se solit*, NE pa *jaz se grem solit*;
- sklonske: *boljša polovica, boljše polovice* (Kržišnik 1994b: 93).

Frazeološke različice pa obsegajo:

- oblikoslovne: *imeti v časti/časteh (koga), vreči/metati naprej*;
- skladenjske;
- pretvorbne: *postaviti kaj na glavo* → tukaj je vse na glavo postavljeno;

- fakultativne sestavine: *manjka eno kolesce/manjka eno kolesce v glavi*;
- sestavinske: *iti na led/na limanice, na vse kriplje/pretege* (Kržišnik 1994b, 93).

Ob tej lastnosti frazema velja še pripomniti, da so frazemi jezikovne enote, ki so že zbrane v besedišču. Zato jih, ko jih uporabljamo, ne tvorimo sproti kot proste besedne zveze, temveč jih jemljemo iz spomina (Petermann 1986, 302). Njihova formalna struktura je torej naučena, ob uporabi jo le reproduciramo.

- neizpeljivost pomena celote iz pomenov sestavin:

Vsota pomenov besed, ki frazem sestavljajo, ni enaka končnemu pomenu frazema. Včasih nobena od besed, ki frazem gradijo, ne nastopa v svojem prvotnem, slovarskem pomenu, v drugih primerih pa je taka sestavina lahko del frazema. V okviru takšnih genetičnih povezav med pomenom samih sestavin in končnim pomenom frazema ima lahko ta različne stopnje predvidljivosti. Lahko je *nepredvidljiv* (*vleči dreto, iti rakom žvižgat*), v *celoti nepredvidljiv* pa je zlasti takrat, ko frazem vsebuje sestavine, ki niso več del besednega zaklada svoje dobe (*priiti na kant, ne bev ne mev*) (Kržišnik 1994b, 94).

Pomen pa je lahko tudi *prenesen*, izražen:

- s primero: *govoriti, kot bi imel žgance v ustih, liti kot iz škafe, zviti v kozji rog*;
- z metaforo: *mlatiti prazno slamo, prešteti kosti, skočiti si v lase*;
- z metonimijo: ko se del telesa zamenja z njegovo funkcijo: *imeti dolg jezik, imeti dve levi roki*;
- s simbolno vrednostjo sestavine: pes kot simbol slabega življenja: *pasje življenje, priiti na psa, še pes ima rad pri jedi mir* (Kržišnik 1994b, 94).

Med sestavinami frazemov lahko obstaja tudi asociacijska (sočasna) povezava, povezana z govorčevim obvladovanjem jezika, njegove knjižne norme in besednega zaklada nasploh. »Te povezave lahko podpirajo ohranjanje pomena in oblike frazema ali pa ga slabijo. Zadnje lahko povzroči celo ustaljene spremembe, npr. nove

različice« (Kržišnik 1994b, 94). Frazem *hoditi po ovinkih* ima tako sopomenko ovinkariti, *afne guncati* pa sopomenko afnati se. Po drugi strani si je frazeme, ki takšnih očitnih ustreznice v slovarju nimajo, težje zapomniti, pri njihovi uporabi pa prihaja do napak, ki ob dovolj pogosti uporabi privedejo do nove različice frazema.

- ekspresivnost:

Ta značilnost je lahko posledica *oblike* (rime, asonance, ritmiziranja):

žlahta, raztrgana plahta

imeti na jeziku med, v srcu led

kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima

(Kržišnik 1994b, 95).

Lahko pa je tudi posledica *pomena*. »Frazemi niso le poimenovalno (denotacijsko) jezikovno sredstvo, ampak tudi vrednotenjsko (konotativno)« (Kržišnik 1994b, 95). Obstajajo skupine s povsem enakim denotativnim, a različnim konotativnim pomenom, kot navaja E. Kržišnik v verigi frazemov, ki predstavlja vrednotenje smrti od pozitivnega do negativnega pola: *izdihniti dušo, iti s tega sveta, iti v krtovo deželo, iti po gobe, konec vzeti, stegniti pete*. Tako lahko denotativne pomene s frazemi maksimaliziramo (*prelivati kri*) ali minimaliziramo (*skočiti si v lase*).

Frazemi s to svojo neodtujljivo lastnostjo izražajo tudi odnos do delov sporazumevalne verige, katere del so. Frazemi govorjenja tako vrednotijo:

- govorca (*imeti dolg jezik, stegovati jezik*);
- naslovnika (*govoriti gluhim ušesom*);
- govorjenega; lahko z oceno vsebine (*mlatiti prazno slamo*) ali načina govorjenja (*govoriti, kot bi imel žgance v ustih*) (Kržišnik 1994b, 95).

1.5 ZVRSTNOST FRAZEMOV

Frazem je zaradi svoje narave, ne glede na vrsto besedila, v kateri je uporabljen, vedno zaznamovano jezikovno sredstvo. Tudi frazemi so med seboj jezikovnozvrstno razplasteni, pri čemer so nekateri bolj, drugi pa manj določeni (Kržišnik 1994b, 96).

Njihovo zvrstno določanje lahko predstavlja težavo, saj naša frazeologija ta trenutek še ni tako natančno obdelano področje. Natančnejše raziskave bi zahtevalo področje njihove uporabe; lahko so splošno pogovorni, nekateri so vezani na narečja ali pa so pokrajinsko pogovorni, spet drugi knjižni ali stilistično privzdignjeni, drugi nižje pogovorni in zato v določenih jezikovnih situacijah za rabo neprimerni. Njihovo pojavljanje je v strokovnih besedilih vsaj neobičajno, je pa zato pričakovati njihovo precej pogostejšo rabo v publicističnih presojevalnih besedilih (Kržišnik 1998, 62). V članku *Socialna zvrstnost in frazeologija* (1998) E. Kržišnik primerja socialno zvrstnost jezika glede na kvalifikatorje v Slovenskem pravopisu (dalje SP) iz leta 1990 in SSKJ, in ugotavlja, da ima SSKJ premalo razplasteno socialnozvrstno označevanje, a ga ima zato SP preveč. Meni tudi, da je v slovenščini malo ali nič raziskav o tem, kaj je splošno in kaj pokrajinsko vezano. Avtorica tudi natančno povzame trditve H. Burgerja (1979), kjer ta ugotavlja, da frazemi niso tako zelo vezani na vsakodnevno ustno sporazumevanje, razen v primerih močno čustveno nabitih govornih interakcij, iz tega pa izpelje socialno zvrstni podatek, da ni razloga, da bi bili frazemi pogosto zaznamovani kot neknjižno pogovorni (prav tam, 62—63). Socialnozvrstno določeni frazemi sicer obstajajo, a avtorica tudi poudarja, da je tudi med tujejezičnimi slovarji težko najti takšne, ki bi frazemom zvrst, v kateri naj bi se pojavljali, dosledno pripisovali (prav tam, 63—64).

Natančnih zvrstnih delitev frazemov slovenščina še nima, opiramo se lahko le na predvidljivosti pri zaznamovanosti v frazeologiji, takoj pa se pojavi ugovor, da v frazeologiji zaznamovanosti celote ni mogoče predvideti iz zaznamovanosti sestavin, čeprav določena povezava vendarle obstaja (prav tam, 67—68). Iz zvrstne določenosti frazeološke sestavine lahko sklepamo na zvrstno določenost celote:

- deloma pri socialni zvrstnosti: 'glava', *pog.* 'buča' – *prinesti celo bučo domov, dobiti jih po buči*;
- časovno označene sestavine na takšno označenost ne vplivajo, prav tako ne njihova oblika: *priti na kant, od glave do peta*;
- na zvrstno označenost frazema tudi ne vplivajo sestavine, določene za posamezne funkcijske zvrsti: iz glasbenega izraza 'prva violina' in frazema *igrati prvo violino oz. biti prva violina*;
- frazemi iz grške in rimske mitologije ter biblični frazemi niso neknjižni niti takrat, ko svoj konotativni del spremenijo: frazem

naj desnica ne ve, kaj dela levica dobi ob spremenjeni obliki *desnica ne ve, kaj dela levica* v SSKJ oznako *iron*.
(Kržišnik 1994b, 96).

Avtorica v nadaljevanju navaja nekaj primerov zvrstno določenih frazemov.

Umetnostni funkcijski zvrsti npr. pripade frazem *položiti svoje srce k nogam*, publicistični pa *lomiti kopja* in *papirnati tiger*.

K knjižni socialni zvrsti pripade frazem *kupiti mačka v vreči*, k pogovorni socialni zvrsti *prazen žakelj ne stoji pokonci*, pokrajinsko pogovorni *zadeti žebelj na glavo*, narečni pa *iti v ves* (obiskati).

Časovnim zvrstem bi pripadel v SSKJ s kvalifikatorjem *zastarelo* označen frazem *lomiti si glavo* (v primerjavi z nezaznamovanim *beliti si glavo*), *dati hišo v žakelj* (ometati jo) in *vzeti v misel* (koga/kaj) - 'pomisliti na koga/kaj (prav tam, 97).

1.6 FRAZEMI V SSKJ

Največ slovenskega frazeološkega gradiva je doslej zbranega v SSKJ, ki nam ta trenutek predstavlja največje in najobširnejše pomagalo, kljub temu pa pravega frazeološkega slovarja ne more nadomestiti. Naj le na kratko osvetlimo, kako je frazeološko gradivo vanj integrirano. V SSKJ so frazemi največkrat zbrani v frazeološkem gnezdu, kar pa ne drži vedno, saj jih velikokrat najdemo tudi zunaj njega, posejane po ilustrativnem gradivu razlagalnega dela. »Geselski članki vsebujejo kot frazeološko gradivo 'prave' frazeme, neidiomatične stalne zveze, pregovore in reke, toda te enote niso ločene od ilustrativnega gradiva, ki je sestavljeno iz navadnih kolokacij, prostih zvez in zgledov za posamezna gesla« (Petermann 1986, 304). Tako so pravi frazemi z nefrazeološkimi zgledi velikokrat pomešani.

SSKJ socialnozvrstno pripadnost jezikovnih enot označuje z oznakami *narečno*, *pogovorno*, *nižje pogovorno*, *pogovorno*, *knjižno*. E. Kržišnik (1998, 63) meni, da frazemi socialno- in funkcijsko zvrstno niso tako zaznamovani, kot so zaznamovani z ekspresivnostjo. Res je v SSKJ večina frazeološkega nabora označena s kvalifikatorjem **ekspresivno**, kar pa je po eni strani nebitveno, saj ta lastnost pritiče

vsem frazemom. »S tega vidika je /.../ oznaka ekspr. za frazeologijo odvečna, /.../ oznaka, ki jo potrebujejo, je tista, ki bi prinašala podatek o vrsti ekspresije« (Kržišnik 1998, 63).

Izmed stilnih oz. funkcijsko zvrstnih oznak, kamor spada tudi kvalifikator *knjižno*, je z njo označenih malo frazemov. Tisti, ki pa so, so glede na nastanek prepoznavni kot:

- 1) bolj ali manj kreativne metafore in metonimije iz leposlovnih besedil, ki pravzaprav niso frazemi (*zakaj razgrebaš stare rane, reka je oblekla zimski plašč*);
- 2) avtorske modifikacije frazema (rogati mož, v smislu prevarani mož);
- 3) 'poknjižene' variante frazemov z drugačnim kvalifikatorjem (*oblast jim vedno bolj polzi iz rok* iz frazema (kaj) *uhajati komu iz rok*);
- 4) frazeologizirani citati iz frške in rimske književne in mitološke tradicije (*danajski dar, priti med Scilo in Karibdo*), biblije ali drugih religioznih besedil (*posipati se s pepelom, vzeti križ na svoje rame*) ter drugih književnosti (*boriti se z mlini na veter, želi si v planinski raj*) (Kržišnik 1998, 58—59).

Včasih se na zvrstne oznake slovarja ni mogoče zanesti. E. Kržišnik izpostavlja nekaj primerov: različici frazema *ločiti zrnje od plevela* in *ločiti zrnje od plev* sta obe označeni kot knjižni, čeprav bi bila prva prej pogovorna kot knjižna. Prav tako je z oznako *star.* označen frazem *hoditi od Poncija do Pilata*, čeprav bi bila kot starinska komponenta lahko označena le oseba Poncij Pilat (Kržišnik 1994b, 96).

Včasih ob slovarski kvalifikaciji tudi ne vemo, kaj se poimenuje, jezikovna enota ali besedilo, v katerem se te enote aktualizirajo. Ker ilustrativno gradivo sestavljajo iztržki oz. citati, ima ena frazeološka enota lahko različno znanost. E. Kržišnik navaja primer frazema *položiti/polagati na jezik (komu kaj)*, ki je v frazeološkem gnezdu gesla *jezik* naveden dvakrat; prvič kot *te misli polaga avtor na jezik glavnemu junaku* in drugič *položiti komu besedo na jezik*. Prvi primer ima oznako knjiž., drugi pa kvalifikatorja nima (Kržišnik 1998, 63).

Frazemi se v geselskih člankih, ne glede v katerem delu, včasih pojavljajo v slovarski obliki, v največ primerih pa v že realizirani obliki, ki je že formalno prilagojena potrebam vključevanja v poved. Nemalokrat sta oba zgleda celo v istem geslu, kar

neusposobljenega uporabnika lahko zmede. Petermann ocenjuje, da koncept zapisovanja frazemov v slovarju ni bil povsem jasen. »Frazemi so enote jezika (langue). Zato jih ni dovoljeno navajati v slovarju, ki je seznam leksikalnih enot, samo v poljubni realizaciji v govoru (parole)« (Petermann 1986, 306).

2 FRAZELOGIJA V RUSKEM PROSTORU

Na ruskih tleh je frazeologija kot znanstvena disciplina pognala veliko globlje korenine kot pri nas, pa tudi veliko prej. Še preden so bila napisana prva teoretična dela in zborniki frazeološkega gradiva ruskega jezika, je Rusija že imela tradicijo opisovanja frazeoloških enot v slovarjih, ki se da omejiti na pretekla tri stoletja. Zgodovina proučevanja frazeološkega zaklada se je torej začela takrat, ko se ja ta začel vključevati v razlagalne slovarje. Še pred tem so ruski jezikoslovci razvili nauk o besednih zvezah, ki je temelj za osnovno idejo frazeologije,⁸ ter tako zagotovili zadostno raven razvoja jezikovne znanosti, ki je frazeologiji lahko utrla pot samostojnega predmeta raziskovanja. Vse od druge polovice 19. stoletja je osnovna enota frazeologije podvržena osmišljanju in znanstvenim razlagam, najpomembnejši ruski jezikoslovci tega področja pa ostajajo Sreznevski, Fortunatov, Šahmatov, Polivanov, Ščerba, Vinogradov, Larin, Ožegov (Molotkov 1977, 6—8).

V sodobni ruščini termin frazeologija označuje znanstveno disciplino, ki proučuje frazeološke enote ali frazeologizme⁹ ter sestav teh enot v jeziku (Molotkov 1997, 6). Učbenik *Sovremennyy russkij jazyk* (1995) (dalje SRJa) pojasnjuje, da je izvor poimenovanja za frazeologijo, grški; *phrasis* pomeni izraz, način izražanja, *logos* pa govor oz. nauk (prav tam, 138). Frazeologijo so lahko pojmuje bodisi v širokem smislu, ki vključuje tudi popolnoma ali le deloma preosmišljene besedne zveze,¹⁰ ter v ožjem smislu, ki vključuje le besedne zveze, ki so preosmišljene do konca. V vsakem primeru je predmet njenega proučevanja enota, sestavljena iz besed;

⁸ Frazeološke enote so na ruskih tleh raziskovali že mnogo pred tem, ko je leta 1909 izšla knjiga Charlesa Ballyja *Traité de stylistique française*, ki ga štejejo za začetnika frazeologije kot lingvistične discipline evropskega jezikoslovja nasploh (Molotkov 1977, 7).

⁹ Tudi to pojmovanje ni popolno. Ruska frazeologija pozna tudi izraza frazeologem in frazem, a vztraja pri poimenovanju frazeologizem, ker se frazeološke enote ne da na sistemski način enako definirati kot vse druge. Vseeno so v skladu s sistemom osnovno poimenovali tako, da ima končnico -em.

¹⁰ Na primer sestavljene termine (atomnaja ènergija, samohodnyj kombajn), pregovore, rekla, citate, krilate besede, ipd. (V. L. Arhangel'skij v Molotkov 1997, 14).

frazeologizem¹¹ po pomenu predstavlja besedo, po obliki pa besedno zvezo (Molotkov 1997, 14—15) in je ravno tako objektivni pojav, kot je beseda.

2.1 OSNOVNE ZNAČILNOSTI FRAZEMOV

Za razliko od leksikaliziranih, imajo frazeološke enote vrsto značilnosti.

1. **Večbesednost** (Сложность по составу)

Vedno so sestavljene iz večih besed, »nastanejo z združevanjem večih sestavin, /.../ ki pa ne ohranijo pomena samostojnih besed« (SRJa 1995, 138).

2. **Semantična nedeljivost** (Семантическая неделимость)

Frazemi so semantično nedeljivi, običajno imajo nerazčlenljiv pomen, ki se ga da izraziti z eno samo besedno, npr: *kot naplakal* - malo, *pjatoe koleso v telege* - odvečen. Ta značilnost za vse frazeme sicer ne velja, nekateri nastajajo kot rezultat preosmišljanja svobodnih besednih zvez in jih je treba razložiti opisno, kot npr: *sadit'sja na mel* – znajti se v težkem položaju, *nažimat' na vse pedali* – na vse pretege se truditi (prav tam, 138—139).

3. **Ustaljenost sestave** (Постоянство состава)

Za razliko od prostih besednih zvez frazeme označuje stalnost sestave. V prvih se besedo da zamenjati s pomensko podobno, notranja trdnost celote frazema pa tega v tem primeru ne dopušča, namesto *kot naplakal* ne smemo reči *koška naplakala* ali *kotenok naplakal* tako kot *raskinut' umom* ne moremo nadomestiti z *razbrosit' umom* (prav tam, 139).

Kljub temu določene frazeme označuje variantnost, kot npr. *ot vsego sredca* – *ot vsej duši*, *navodit' ten' na pleten'* – *navodit' ten' na jasnyj den'*. Kljub temu pa to ne pomeni, da lahko njihovo sestavo samovoljno spreminjamo, temveč je to mogoče le znotraj dovoljenih okvirov (prav tam, 139).

4. **Sposobnost reproduciranja** (Воспроизводимость)

¹¹ Čeprav je rusko poimenovanje za frazeološko enoto frazeologizem, bomo tako v teoretičnem kot praktičnem delu uporabljali kar slovensko poimenovanje – frazem.

Frazemi so reproduktivni, obnovljivi. Stalne besedne zveze tvorimo sproti, frazeme pa uporabljamo v končni obliki, takšni, kot se je v jeziku ohranila, v našem spominu pa zapisala. To po eni strani govori tudi o predvidljivosti njegovih komponent. Besedo '*zakadyčnyj*' Rus povsem avtomatično dopolni z *drug*, ne pa z besedami *prijatelj*, *znakomyj*, *tovarišč*, tako kot je ob besedi '*zakljatyj*' naslednja asociacija *vrag*, in ne *nedrug* ali *vreditel*' (prav tam, 139).

5. **Neprepustnost strukture** (Непроницаемость структуры)

Neprepustnost strukture prepoveduje v frazeme vključevati kakršne koli nove elemente. Zveza *potupit' vzor* ne dopušča nadaljnjih variacij 'nizko potupit' vzor' ali 'potupit' pečal'nyj vzor'. Seveda pa obstajajo izjeme, ki dopuščajo vstavljanje nekaterih dopolnilnih besed, kot npr. *razžigat' strasti* - *razžigat' rokove strasti* (prav tam, 140).

Strukturna posebnost nekaterih frazemov je tudi njihova skrajšana oblika; *vypit' čašu* – *vypit' gorkuju čašu (do dna)*, *projti skvoz' ogon' i vodu (i mednye truby)*. Uporaba krajših oblik je največkrat posledica varčevanja z jezikovnimi sredstvi (prav tam, 140).

6. **Ustaljenost slovnične strukture** (Устойчивость грамматической формы)

Vsaka beseda, ki frazem sestavlja, nastopa v svoji slovnični kategoriji, ki je samovoljno ne gre spreminjati. *Bit' bakluši* ali *bit' ljasy* ne gre zamenjati z oblikami, kjer bi bil samostalnik v ednini v *bit' baklušu* ali *bit' ljasu*. Le v posebnih primerih so dopuščene variantne oblike kot npr. *gret' ruku* – *gret' ruki* ali *slyhano li delo* – *slyhannoe li delo* (prav tam, 140).

7. **Stalni besedni red** (Закреплённый порядок слов)

Stalno zaporedje besed je značilno za veliko večino frazemov, *vse tečet, vse izmenjaetsja, ni svet ni zarja, krov' s molokom*. Zlasti za frazeme glagolskega tipa¹² pa velja, da je besedni red precej bolj ohlapen, *nabrat' v rot vody, v rot vody nabrat', ne ostavit' kamnja na kamne – kamnja na kamne ne ostavit'* (prav tam, 140).

¹² Ki so sestavljeni iz glagola in od njega odvisnih sestavnih delov (SRJa 1995, 140).

Kot osnovne lastnosti frazemov različni jezikoslovci včasih navajajo tudi metaforičnost in emocionalno-ekspresivno obarvanost (Molotkov 1968, 7). Aleksander Molotkov v knjigi *Osnovyj russkoj frazeologii* (1977) lastnosti frazemov opiše z vidika pomena, oblike in uporabe ter skozi njegovo sopostavitev z besedo in stalno besedno zvezo, in sicer zato, ker so jih jezikoslovci po tej shemi običajno proučevali: da so frazemi po obliki besedne zveze, po vsebini pa besede.¹³

Kot prvo lastnost frazemov Molotkov navaja leksikalni pomen (лексическое значение). Leksikalni pomen, skupaj s slovničnimi značilnostmi, predstavlja semantiko frazema oz. njegovo pomensko vsebino (смысловое содержание) (prav tam, 29). Vsaka beseda ima pomensko vsebino, prav tako kot jo ima vsak frazem, čeprav ga ima slednji le v zvezi z določenimi besedami in v določenem kontekstu; izven njega je sprejet le kot običajna beseda. Prototip vsakega frazema je osnovna besedna zveza, iz njenega prvotnega smisla pa vznikne frazem s preobraženim pomenom (prav tam, 22).

Druga glavna značilnost frazemov je komponentna sestava (компонентный состав). Ravno v semantiki in obliki, ki sta enakovredni, se udejanji njihovo bistvo; zaradi njiju so frazemi samostojne enote jezika (prav tam, 25—29). Frazem ni sestavljen iz besed, saj te znotraj njega nimajo več leksikalnega pomena, niti oblike, poleg tega pa so izgubile različne slovnične kategorije, ki jih je genetski vir frazema – beseda, imela. Prav tako se frazem razlikuje od besednih zvez, saj so slednje sestavljene iz besed in po slovničnih zakonih jezika, frazem pa ni iz besed, temveč komponent; besede v njem so izgubile pravi leksikalni pomen, pa tudi oblike preoblikovanja besed, saj tako paradigmatične variante kot oblikovne spremembe ne izražajo več njihovih leksikalno-slovničnih značilnosti. Zveze med besedami v besednih zvezah, ki so prototipi frazemov, se izgubijo tisti trenutek, ko se besedna zveza v frazem preoblikuje.

Ker ima frazem povsem konkreten leksikalni pomen in lastne slovnične kategorije, prav tako kot beseda, se ob uporabi v povedi ali govoru z ostalimi besedami lahko bodisi poenotijo, jih upravljajo, so predmet upravljanja, ali pa se k njim primikajo.

¹³ Kot na primer dela Vingradova, Larina, Smirnickega, Ožegova (prav tam, 30).

Sobivanje oz. sposobnost povezovanja z ostalimi besedami v povedi ali govoru omogočata tako njegova leksikalna (лексическая сочетаемость) kot tudi slovnična vezljivost (грамматическая сочетаемость). Tretja lastnost frazemov so tako slovnične kategorije (грамматические категории), v katerih je skupaj z leksikalnim pomenom ravno njihova podobnost z besedo (prav tam, 28—29).

2.1.1 EKSPRESIVNOST FRAZEMOV

Na vseh ravneh jezika ekspresivnost, čustvena obarvanost in vrednotenje¹⁴ ne igrajo nič manjše vloge kot prvenstveni nominativnost in informativnost, pojasnjuje Lilič v knjigi Problemy frazeologičeskoj semantiki. Jezik ima dve antinomiji: informativno in ekspresivno, saj so jezikovni znaki asimetrični in prav zaradi njih je jezikovni sistem v stalni dinamiki. »Informativna funkcija jezika omogoča standardnost in regularnost jezikovnih enot, ekspresivna funkcija pa nestandardnost ekspresivnih enot stimulira« (Lilič 1996, 39). Dihotomija ekspresivno - nevtrarno nikakor ne stoji na nasprotnih si bregovih, saj je med njima vrsta prehodnih variant in možnosti. V procesu komunikacije pomenski presežki, emocionalne informacije in ekspresivnost ne povzročajo z vidika čiste nominacije nikakršne pomenske škode. Zlasti to velja za frazeologijo, saj jo mnogi jezikoslovci štejejo za raven jezika, ki pomeni čisti presežek. »Včasih dobimo vtis, da so frazeološke, kot tudi vse ostale ekspresivne enote, zaradi svoje neinformativnosti odvečne« (Lilič 1996, 41).

Znotraj sheme ekspresivno - nevtrarno je mogoče uvrstiti vsa jezikovna sredstva, kjer bodo nekateri označeni kot nominativi, drugi kot ekspresivi, a se bo ta razvrstitev glede na različne jezikovne ravni razlikovala. S tega vidika je leksikalni jezikovni sestav najbolj uravnotežen. Besede prvega tipa so v zadnjem času začeli poimenovati 'ekspresivi', kar so zlasti frazemi, saj je ekspresivnosti njihova imanentna lastnost. Ti običajno izražajo čustva, duševno stanje, emocionalne odnose, individualne in družbene ocene, so izjemno izrazno sredstvo, zato pa imajo tudi omejeno področje rabe. Bistvena razlika med nominativno leksiko in ekspresivi je v izrazito izraženi družbenosti, antropomorfnosti. Z ekspresivnim znakom govorec

¹⁴ Našteti interpretacij ne gre metati v isti koš. Nekateri avtorji ekspresivnost povezujejo z jezikom kot sistemom (la langue), emocionalnost pa z govorom (la parole), kar ne drži, oboje je predmet obojega. Mogoče je le reči, da ima ekspresivnost širše področje rabe, kot emocionalnost. »Vsakršno emocionalna semantika je ekspresivna, ni pa vse ekspresivno emocionalno« (Lilič 1996, 43).

izraža odnos do vsega, kar ga obkroža ali pa z njimi izraža samega sebe (Lilič 1996, 41—42).

Nominativna funkcija pri frazemih še zdaleč ni tako prisotna kot pri ostalih jezikovnih znakih, prav tako pa nista pri vseh enako uravnoteženi ekspresivna in vrednotenjska. Vseeno se ekspresivnost frazeoloških enot od ekspresivnosti drugih leksemov razlikuje po t. i. dodani vrednosti (добавочность смысла) in semantičnih odtenkih. »Frazem je z vidika čiste znakovnosti in nominativnosti ena izmed najizrazitejših funkcij jezika, resda ni informativen, je pa za jezik z njegovega družbenega vidika nujno potreben« (Lilič 1996, 45). V frazemih je nominativna funkcija na obrobju, izrazna pa v središču, nominativno se z ekspresivnim zliva, a sta ti dve funkciji v frazemu sinkretični, medtem ko sta v ostali, predvsem neekspresivni leksiki, ločeni.

Kako je začetni nominativ sprejet, je odvisno tudi od njegove rabe. Znanstveni termin bo, ko bo uporabljen v svoji prvotni intelektualno-informativni funkciji, imel le informativno funkcijo, če pa ga avtor v uporabi preosmisli, lahko estetska napetost povzroči, da bo sprejet kot ekspresiv; večkratna ponovitev takšne rabe pa lahko iz njega naredi stalni ekspresiv oz. frazem. »Vsakršen odklon od nominativnosti v stran ekspresivnosti je že prvi korak sestavljenega termina k temu, da postane frazem« (Lilič 1996, 57).

2.1.2 IDEOGRAFSKA POLJA FRAZELOGIJE

Kako zelo ekspresivno asimetričen je nabor frazeoloških enot pokaže pogled na semantična polja¹⁵ znotraj njih. Zlasti ko gledamo na frazeologijo v ožjem pomenu, veliko jezikoslovcev ugotavlja, da so semantična polja z negativno konotacijo izrazito številnejša od tistih s pozitivno. To je značilnost vseh jezikov sveta nasploh, ne le ruskega. Kot je bilo že omenjeno, je frazeologija izrazito antropomorfna, tako je tudi največ njenih enot zbranih okrog tematske skupine 'človeka', in sicer so zlasti negativno obarvani njegov zunanji izgled, značajske poteze, psihično in čustveno stanje ter njegova dejanja (Lilič 1996, 63).

¹⁵Lahko jih rečemo tudi tematske skupine (Lilič 1996, 60).

Kirillova je frazeološko semantiko razdelila na dva denotata: prvi najde mesto v sferi predmetnih odnosov z realnim svetom, drugi pa v sferi psiholoških pojmov. Ta dvojna denotativnost pogojuje dva tipa frazeološke ekspresivnosti in od nje je odvisno, kateremu semantičnemu polju bo določen frazem pripadal. Če je polje samo po sebi ekspresivno, bo imela frazeološka enota dvojno ekspresivnost, tako denotativno kot konotativno, če pa je polje samo po sebi nominativno, bo ekspresivnost zrasla na račun konotativnosti. To so zlasti objektivne kategorije zunanjega predmetnega sveta, količine, prostora in časa, ki se povežejo običnimi pojmi 'mnogo', 'malo', 'daleč', 'blizu' (много, мало, далеко, близко) in v luči frazeologije dobijo novo, subjektivno razsežnost, ker se pojmujejo z družbenega vidika. Zlasti druga denotativnost je za frazeologijo izjemno zanimiva, saj nazorno kaže ekspresivnost frazemov (Lilič 1996, 64).

2.2 OBLIKA FRAZEMOV

Frazem ima dele, ki se spreminjajo v skladu z okoliščinami stavka ali povedi in dele, ki takšnih povezav z okolico ne odražajo. Najprej je treba določiti frazemu lastno obliko (собственную форму), ki predstavlja njegovo materialno osnovo, njegovo komponentno sestavo in strukturno organizacijo ter nato paradigmatike forme, na katere okoliščine stavka vplivajo. Ne gre tudi pozabiti na kontekstualno pogojenost frazema (контекстуальная обусловленность), torej kako se v govoru realizira, in na različno stopnjo njegove vezljivosti (степень слитности), ali drugače, kako je povezan z besedami, ki ga v govoru obdajajo (Molotkov 1977, 62—63).

Kontekstualna pogojenost je lahko omejena ali neomejena, stopnja vezljivosti pa se od enega frazema do drugega razlikuje. Če namreč ni uporabljen s točno določenimi besedami, lahko kot frazem sploh ni sprejet. Zato obstajajo besede, ki mu morajo nujno stati ob strani: v frazemu *deneg kury ne klujut* je beseda den'gi (denar) njegov neločljiv del, brez nje bi bila vključitev v kontekst nemogoča. Takšne besede je Molotkov poimenoval obvezna besedna okolica frazema (обязательное словесное окружение фразеологизма) (prav tam, 63—64). Marsikateri frazem pa še niti nima svoje končne oblike kot npr. *deržat' v rukah*, saj ni dokončno rečeno, ali je oblika iz

teh komponent ali pa predstavlja le zvezo glagola deržat' (držati) z dvokomponentnim frazemom *v rukah* (prav tam, 65).

H komponentni sestavi frazema sodi tudi pomembno dejstvo, da ob njegovi uporabi v govoru sploh ni nujno, da vse komponente stojijo skupaj, lahko so pomešane med ostale besede iz konteksta, običajno bližnjega, pa zato ne bo izgubil svojega frazeološkega smisla (Molotkov 1977, 68).

2.2.1 VARIANTNOST FRAZEOLŠKIH SESTAVIN

Ena izmed glavnih značilnosti oblike frazema je njegova variantnost, ki obsega bodisi posamezne bodisi vse komponente. Ker lahko večina frazemov v svoji sestavi variira, so tudi njihove variante zato različne. »Variantnost je ena izmed glavnih značilnosti oblike frazemov in je osnovana na tem, da je sestavina izgubila značilnosti besede in je zato v sestavi frazema lahko zamenjana s svojo varianto, ne da bi to frazemu prizadejalo kakšno koli pomensko škodo« (Molotkov 1977, 75).

1. Variantnost sestavin glede na obliko (Варьирование компонентов по форме)
Modifikacije takšne vrste so v bistvu oblikovne (formalne) variante in nimajo s paradigmatskimi oblikami nobene zveze. Proučuje se jih kot komponente frazemov, ki so genetično povezane z oblikami besed, kar pomeni, da ima dve ali več mogočih strukturnih shem ali kot genetsko povezanost z besedami, ki imajo različne stilistične značilnosti, k njim pa spadajo:

- a) vse fonetične in pravopisne zamenjave: *kalif (halif) na čas, sadit'sja na kalošu (galošu), dyhnut' (dohnut') nekogda, slyhom (sluhom) ne slyhat'*;
- b) vse morfološke zamenjave, kamor spadajo variante, ki genetično spadajo k sklonskim oblikam besed: *nakrutit' hvost (hvosta) komu, ni sin' (sinja) poroha*, variante, ki spadajo h genetičnim oblikam besed, ki razlikujejo število: *priložit' ruku (ruki) k čemu, otkryvat' ameriku (ameriki)*. Včasih so takšne zamenjave dejansko sprejete kot oblikovne variante, drugič pa izražajo slovnično kategorijo;
- c) strukturno-morfološke zamenjave, ki so odvisne od morfoloških modelov, po katerih je komponenta oblikovana: *vysunuv (vysunuvši, vysunja) jazyk, položa (položivši, položiv) ruku na serdce*, ter zamenjave, ki genetično spadajo k

strukturno-semantično sorodnim besedam, razlikujejo pa se s priponami: *podstavljat' nogu (nožku) komu, čitat' meždu strok (stroček)* (prav tam, 69—72).

2. Variantnost komponent glede na sestavo (Варьирование компонентов по составу)

Podobno kot oblikovne variante tudi te ne vnašajo nobenih sprememb v lastnosti frazemov, Molotkov jih imenuje leksikalne variante. Zaradi njih se frazemov bistveno razlikujejo od ostalih enot jezika. Besedne zveze in stavki imajo konkreten pomen in zamenjave besed eno z drugo ne dopuščajo, ne da bi to spremenilo njihovo sporočilo. Frazemi to zmorejo, seveda znotraj strogo načrtanih variantno-leksikalnih redov, ki pa jih nimajo vsi frazemi. Nekaj primerov leksikalnih variant: *sed'maja (desjataja) voda na kisele, psu (sobake) pod hvost, igrat' (lomat') komediju, medved (slon) na uho nastupil komu*, leksikalnih variant pa sploh nimajo naslednji frazemi: *tertyj kalač, krivit' dušoj, otdavat' koncy, ni živ ni mertv* (prav tam, 73—77).

3.) Variantnost komponent glede na sestavo in obliko (Варьирование компонентов и по составу и по форме)

Včasih ima isti frazem lahko tako oblikovne kot leksikalne variante: *ruka ne podnimaetsja* (ne podymaetsja) [*ne nalegaet*], *čto jest' sily (sil) [moči]*, pa tudi leksikalno varianto, ki ima še dodatno oblikovno: *trepāt' jubki [hvesty (hvost)], sadit'sja v lužu [v kalušu (galošu)]*. Variantnost takšne vrste se lahko razprošča na zveze komponent, v isti sapi pa tudi na ostale posamezne komponente; zamenjava ene komponente v takšni zvezi lahko pripelje do pojava oblikovne variante pri drugi komponenti frazema: *brosat' [kidat', švyrvat', puskat'] na veter* in *puskat' po vetru*. Ko zvezo prve komponente *na veter* zamenjamo z njeno leksikalno varianto *po*, se pri komponenti *veter* pojavi oblikovna varianta *vetru* (Molotkov 1977, 78).

Obstajajo pa tudi variante, ki niso niti leksikalne niti oblikovne, marveč zadevajo semantično-slovnično kategorijo glagolskega vida (видовые варианты). Te v vseh podrobnostih zrcalijo načine oblikovanja glagolskega vida v ruščini, tako s priponami, predponami, kombinacijo obeh ter supletivi: *puskat' pyl' v glaza* in *pustit' pyl' v glaza*, *bez noža rezat'* in *bez noža zarezat'*, *sguščat' kraski* in *sgustit' kraski*, *klast' zuby na polku*, in *položit' zuby na polku* (Molotkov prav tam, 79—81). Variante glagolskega

vida se lahko v nadaljevanju še dodatno obložijo z leksikalnimi, kar da spet nove kombinacije. Včasih dobita leksikalno različico tako dovršna kot nedovršna oblika frazema, včasih pa le ena izmed obeh: *zakladyvat' [zalivat'] za galstuk* in *založit' [zalit'] za galstuk*, *zvonit' [trezvonit'] vo vse kolokola* in *razzvonit' vo vse kolokola*. Molotkov takšne kombinacije poimenuje mešane variante (смешанные варианты) in so že izven kombinatoričnih možnosti variant, saj natančno izražajo oblikovne možnosti semantično-slovničnih kategorij glagolskega vida pri glagolskih frazemih (prav tam, 81—86).

2.2.2 FAKULTATIVNOST FRAZEOLŠKIH SESTAVIN

Nekateri frazemi se lahko uporabljajo v svoji popolni ali nepopolni sestavi, sestavine, ki jih lahko izpuščajo, pa imenujemo fakultativne. Pojem fakultativnosti se od variantnosti loči po tem, da slednja lahko zajema vse sestavine, fakultativnost pa le nekatere izmed njih, variantnost ne pripelje do pomenskega razpada in količinskega spreminjanja ne zajema, ga pa zato fakultativnost. Med ruskimi frazemi ni redke pojav: *ni aza (v glaza)*, *brat' pod (svoe) krylyško kogo*, *drožat' [trjastis'] nad každoj kopejkoj* (prav tam, 86—87).

Fakultativnost je ravno tako kot variantnost ena ključnih značilnosti frazemov kot samostojnih enot jezika, to pa zato, ker niso sestavljeni iz besed. »Zaradi izpustitve fakultativne komponente ne nastane nov frazem, izpustitev besede v tej ali oni besedni zvezi /.../ pa bi imela za posledico povsem drugačen, nov pomen« (prav tam, 88).

2.3 OSNOVNI TIPI FRAZEOLŠKIH ENOT PO VIKTORJU VINOGRADOVU

Jezikoslovci so v prvi polovici dvajsetega stoletja postali pozorni na dva tipa frazeoloških enot, Charles Bally¹⁶ ju je v svoji *Traité de stylistique française* (1921) razdelil na a) individualne, slučajne in nestalne zveze, med katerimi vezi razpadejo takoj po oblikovanju ter b) stalne frazeološke zveze, v katerih so besede, ki te zveze

¹⁶ Balli je menil, da bi ravno frazeološka enota morala postati glavni predmet proučevanja stilistike, saj naj ljudje ne bi razmišljali v besedah, temveč v frazah (Bally v Vinogradov 1977, 119).

sestavljajo, v tako tesni povezanosti, da izgubijo svoj naravni pomen in samostojnost, in tako postanejo nedeljive, smisel pa proizvedejo ravno v tej nerazdružljivi povezavi (Vinogradov 1977, 143). Ruski formalist Viktor Vinogradov je ravno to drugo skupino zvez postavil za temelj frazeologije in kot njihovo glavno lastnost izpostavil stalnost. Oblikoval je eno v lingvistiki najširše sprejetih klasifikacij frazeologizmov, ki temelji na kriteriju idiomatičnosti (nemotiviranosti).

1. V prvo skupino spadajo frazeološke enote, ki so absolutno nedeljive, nerazložljive in katerih pomen je popolnoma neodvisen od pomena sestavin, ki to enoto sestavljajo: *bit' bakluši, vverh tornaškami, sobaku s'est', vot tak kljukva*. »Frazeološke enote te vrste lahko imenujemo **frazeološki zrasleki** (фразеологические сращения). Včasih jim pravijo idiomi. /.../ Njihov končni pomen nima nikakršne, niti potencialne zveze s pomenom posameznih sestavin« (Vinogradov 1977, 121). Zrasleki predstavljajo semantično enoto, ekvivalentno besedi, ki je izgubila svojo notranjo obliko. Njihov pomen ni vsota semantičnih elementov, temveč skupek amorfnih leksikalnih delov, ki so se zlili drug z drugim. Takšen preplet sestavin ima ob eliptičnem izpustu ali ekspresivni okrajšavi ene izmed njih za posledico popolnoma nespremenjen pomen, ali pa pripelje do popolnega pomenskega razpada. Zrasleki so po eni strani semantično nedeljivi, a so včasih podvrženi slovničnim spremembam, kot npr: *u čerta na kuličkah, k čertu na kulički*, po drugi strani pa je lahko ob ekspresivni uporabi, če sintaktična pravila to dopuščajo, oporni del zrasleka enakovreden celemu zrasleku in nastopa v celotnem pomenu. V povedi se lahko pojavljajo le kot njen del, ali pa zavzemajo kar celotno poved, zato so podrejeni potrebam vključevanja vanjo, tudi ko so v vidnem nasprotju z njenim slovničnim pomenom, se idiomatizem pomensko s tem nasprotjem popolnoma izniči (prav tam, 121—127).

Avtor poda tudi shematično klasifikacijo zraslekov glede na to, s čim je njihova nerazložljivost pogojena:

- a) zrasleki, ki vsebujejo z današnjega vidika nerazumljive besede, bodisi izumrle ali pa takšne, ki se ne uporabljajo: *popast' vprosak, u čerta na kuličkah*;
- b) zrasleki, ki vsebujejo arhaizme ali ki po svojem ustroju ne sovpadajo s živimi normami sodobnega jezika: *byla ne byla, i vsja nedolga*;

- c) zrasleki, ki so podvrženi ekspresivni individualizaciji in se jih zato tako semantično kot leksikalno ne da razložiti: *čego dobrogo, vot tebe i na;*
- d) zrasleki, ki so sematično tako zlit, da je leksikalni pomen sestavin za razumevanje celote povsem nebiten: *sideť na bobah, duši ne čajat' v kom-nibud'* (prav tam: 146).

2. **Frazeološki sklopi** (фразеологические единства) so besedne zveze, v katerih so se ohranili vsaj šibki znaki semantičnega pomena njenih sestavnih delov, »že če obstaja majhen namig na motiviranost v občem smilsu, o zrasleku že težko govorimo« (prav tam, 128). *Deržat' kamen' za pazuhoj, vynosit' sor iz izby, sem' pjatnic na nedele, plyt' po tečeniju, vsplyt' na poverhnost'* je še vedno moč razumeti v prenesenem pomenu, v veliki meri pa so to izrazi, ki so sestavljeni iz besed s konkretnim pomenom in poudarjeno ekspresivnostjo. Sklopi imajo še vedno enoten in celosten pomen, ki se ga s seštevkom pomenov sestavnih delov ne da izluščiti, a je ta motiviran, v sestavnih delih se prelija in obenem iz tega semantičnega prelivanja raste. Po notranji obliki jih odlikuje opazen kontrast, paralelizem, sopostavitve besed, ki pripadajo enemu semantičnemu redu. »Notranja forma je lahko že napol pozabljena, skoraj izgubljena. Pa vendar se jo lahko vedno zopet prikljiče v življenje« (Vinogradov 1977, 129). Zanje je pogosto značilna besedna igra (каламбур), osnovana na notranjem kontrastu, etimološki neustreznosti ali ironičnem zbližanju sopostavljenih besed. Ravno zaradi prenesenega pomena se frazeološki sklopi vedno razumljeni kot metafore ali drugi tropi. Razdelimo jih lahko na primere: *kak bannyj list, kak korove sedlo*, metaforične epitete: *lužennaja glotka, železnaja hvatka*, hiperbole: *zoloty gory*, litote: *s makovoe zernyško, hvatat'sja za solominku*, perifraze: *za tridevjat' zemel' - daleč, zvezd s neba ne hvataet* - blizu (SRJa 1995, 142). Sem sodijo tudi sestavljeni termini s poimenovalno funkcijo: *belyj grib, voprositel'nyj znak, attestat zrelosti*. Nasploh je skupina frazeoloških skupov izredno pestra; vključuje tudi klišeje, literarne citate, krilate besede, pregovore in reke. Vinogradov je opredelil njihove štiri bistvene značilnosti, pri čemer sploh ni nujno, da frazeološki sklopi vsebujejo vsako izmed njih, dovolj je že en sama.

- a) prenesenost pomena, ki povzroča, da se enote ne da razložiti, a je ta prenesenost jasna, včasih komajda občutna;
- b) ekspresivna nasičenost;

- c) nobenega od sestavnih elementov, ki se ga da izluščiti po formalnih značilnosti, se ne da nadomestiti s sinonimom;
- d) frazeološki sklop se da zamenjati le s podobno besedo ali izrazom (prav tam, 133).

3. V najbolj obširno in semantično tehtno skupino stalnih besednih zvez v ruskem jeziku Vinogradov uvrsti **frazeološke skupe** (фразеологические сочетания). V njih se za razliko od frazeoloških sklopov niso ohranili niti šibki znaki semantičnega pomena, temveč so motivirani so semantiko sestavnih delov, kjer ima eden od delov frazeološki pomen, del zveze s prostim pomenom pa lahko zamenjamo s sinonimom. *Raskvasit' nos* brez težav zamenjamo z 'razbit' nos, *sardoničeskaja ulybka* pa z 'jazvitel'no- nasmešlivaja ulybka. Čeprav so vsi deli frazeoloških skupov tesno povezani dug z drugim, se pomeni vsakega izmed njih kljub temu občutijo, te lastnosti ne izgubi niti prosti del. Pri enotah te skupine je nujno razločevanti med jedrom frazeološke zveze in njenim nadomestljivim delom. Frazeološke skupine ali frazeološki skupi homonimov nimajo, spadajo le v sinonimične rede besed in izrazov, če pa želimo za vsako frazeološko skupino najti sinonimičen izraz, moramo dobro poznati izbor potencialnih homonimov za vsako skupino (Vinogradov 1977, 137—138). Če je osnovni frazeologizem *barhatnyj sezon*, namreč ne moremo reči *barhatnyj mesjac* ali *barhatnaja osen'*. Frazeološki skupi imajo velikokrat tudi variantne forme: *nasupit' brovi* – *nahmurit' brovi*, *oderžat' pobedu* – *oderžat' verh*, *sgorat' ot neterpenija* – *sgorat' ot styda* (SRJa 1995: 143). »Prav tako so frazeološki skupi včasih homonimi frazeoloških sklopov ali idiomov« (Vinogradov 1977, 138).

To delitev Vinogradova pogosto dopolnjujejo s še četrto skupino N. Šanskega. V to spadajo **frazeološki izrazi** (фразеологические выражения). Osnovna lastnost frazeoloških izrazov je ravno tako stalnost, in prav tako so sestavljeni iz besed s svobodnim pomenom, a je njihova glavna sintaktična posebnost, da niso besedne zveze, marveč cele povedi: *Sčastlivye časov ne nabljudajut*, *Svežo pridanie, a veritsja trdom*. Sem spadajo krilate besede,¹⁷ pregovori¹⁸ in reki.¹⁹ Frazeologi jih v

¹⁷ Molotkov (1968, 16) jih ima le za prototipe frazemov, torej še nepopolno preobražene besedne zveze.

iskanju natančnejšega ločevanja od stalnih besednih zvez včasih imenujejo tudi frazeologizirane zveze (фразеологизированные сочетания) ali frazeologizirani izrazi (фразеологизированные выражения), a ta skupina ni niti širše priznana niti opredeljena (SRJa 1995, 143).

2.4 SLOVNIČNE KLASIFIKACIJE FRAZEMOV

Na podlagi slovničnih značilnosti pozna ruska frazeologija dve glavni tipologiji:

a) tipologijo, osnovano glede na slovnično podobnost sestavnih delov, ki obsega:

- 1) zvezo pridevnika s samostalnikom: *kraeugol'nyj kamen', lebedinaja pesnja*
- 2) zvezo samostalnika v imenovalniku s samostalnikom v rodilniku: *točka zrenija, brazdy pravlenija, jabloko razdora;*
- 3) zvezo samostalnika v imenovalniku s samostalnikom v odvisnih sklonih s predlogom: *krov' s molokom, duša v dušu, delo v šljape;*
- 4) zveza predložno-sklonske oblike samostalnika s pridevnikom: *na živuju nitku, po staroj pamjati, na korotkoj noge;*
- 5) zvezo glagola s samostalnikom (s predlogom ali brez): *okinut' vzorom, posejat' somnenija, vodit' za nos;*
- 6) zvezo glagola s prislovom: *popast' vprosak, videt' naskvoz';*
- 7) zvezo deležja s samostalnikom: *spustja rukava, skrepja serdce, slomja golovu* (SRJa 1995, 144).

b) tipologijo, osnovano na sintaktičnih funkcijah frazemov, ter področji govora, s katerimi so lahko zamenjani:

- 1) nominativni frazemi, ki v stavku opravljajo vlogo osebka, povedka ali dopolnila: *kraeugol'nyj kamen', lebedinaja pesnja;*
- 2) glagolski frazemi, ki v stavku nastopajo v vlogi povedka: *vodit' za nos, okinut' vzorom;*

¹⁸ Molotkov (1968, 15) pregovorov ne uvršča med frazeme, čeprav sta si kategoriji blizu. Strukturno je sicer organiziran kot stavek, po smislu pa je dvoplanski.

¹⁹ Tudi reki so strukturno organizirani kot stavek, le da so za razliko od pregovorov vedno enoplanski (Molotkov 1968, 16).

- 3) adjektivni frazemi, ki imajo v stavku opredelitveno, kvalitativno vlogo, podobno kot pridevniki: *kosaja sažen' v plečah, sebe na ume, na ryb'em mehu*;
- 4) prislovni ali adverbialni frazemi, ki podobno kot prislovi, dodatno osvetljujejo okoliščine opisovanih dejanj: *s glazu na glaz, spustja rukava*;
- 5) medmetni frazemi, ki izražajo voljo, čustva in nastopajo kot nerazčlenjeni stavki: *ni puha ni pera!, čerta s dva!, ni dna tebe ni podkryški!* (prav tam, 144—145).

2.4.1 OSTALE DELITVE FRAZEMOV

Ker frazeologija zaobjema tako raznorodni in pester material, je tega mogoče razvrstiti še v vrsto drugih tipologij.

Z vidika zvokovne organizacije je frazeološke enote mogoče razdeliti na zvočno nevtralne ter tiste z izraženo ritmično organizacijo: *ni kola ni dvora, tiše vody niže travy*, z rimajočimi se elementi: *Fedot da ne tot, gol kak sokol*, in z zvokovnimi ponavljanji, kot so asonance in aliteracije: *šeročka s mošeročkoj, i tak i sjak, to tam to tut* (prav tam, 145).

Razdeliti jih je mogoče tudi glede na izvor. V tem primeru jih delimo na ruske, kamor uvrščamo občeslovanske²⁰ (*gol kak sokol, brat' za živoe*), vzhodnoslovanske²¹ (*ni kola ni dvora, podložit' svinju*) ter popolnoma ruske (vo vsju ivanovskuju, tjanut' kanitel', s gul'kin nos)²² (prav tam, 145).

V posebno skupino uvrščamo frazeme, ki so v ruščino prišli iz stare cerkvene slovanščine, njihova vira pa sta bila vanjo prevedena Biblija in Evangelij: *zemlja obetovannaja, v pote lica, glas vopijuščego v pustyne, vavilonskoe stolpotvorenje* (prav tam, 145).

²⁰ Ki imajo ekvivalente v dugih slovanskih jezikih.

²¹ Ki jih najdemo tudi v beloruskem in ukrajinskem jeziku.

²² Takšne razdelitve se dotakne tudi Toporišič. Po izvoru deli frazeme na slovenske in neslovenske, pri čemer gredo v prvo skupino avtohtonih frazemov tako frazemi, ki so nastali na slovenskih tleh, kot tudi tisti, ki jih lahko upravičeno obravnavamo kot nadaljevanje praslovanske dediščine. Neslovenski frazemi so vsi ostali, ki so prevzeti iz tujih jezikov, bodisi prevedeni ali neprevedeno adaptirani našemu jezikovnemu ustroju (Toporišič 2006, 492).

Nemajhen del ruske frazeologije predstavljajo frazemi, ki so na ruska tla prišli iz antične mitologije. Običajno jih poznajo tudi drugi jeziki, kar samo poudarja univerzalni značaj teh krilatih besed in njihovih antičnih korenin: *ahillesova pjata*, *gordiev uzel*, *damoklov meč*, *avgijevy konjušni*, *meždu Scilloj in Karibdoj* (prav tam, 146). Frazemi iz ostalih evropskih jezikov so v ruščino prišli pozneje, prvenstveno pa so postali citati iz zakladnice svetovne literature: *Byt' ili ne byt'* (Shakespeare), *burja v stakane vody* (Montesquieu), *princessa na gorošine* (Hans Christian Andersen), ali pa krilate besede velikih mislecev: *A vsjo-taki ona vertitsja* (Galileo Galilei) *Ja znaju tol'ko to, čto ničego ne znaju* (Sokrat), *Ja myslju, značit suščestvuju* (Descartes). Spet drugi frazemi so preprosto kalki, dobesedni prevodi iz izvirnega jezika: *vremja - den'gi* (angl. time is money), *ubit' vremja* (fr. tuer le temps), *medovyj mesjac* (fr. la lune de miel) (prav tam, 145).

2.5 FUNKCIJSKO-STILISTIČNA DELITEV FRAZEMOV

Stilistična obarvanost frazemov pogojuje njihovo uporabo v katerem koli besedilu. Učbenik *Sovremennyj russkij jazyk* (1995) jih deli na občeuporabne (общеупотребительные), ki niso trdno povezani z nobenim funkcijskim stilom, se lahko pojavljajo tako v knjižnem kot pogovornem jeziku, a jih je količinsko v celotnem frazeološkem fondu ruskega jezika razmeroma malo glede na tiste, ki so funkcijsko predpisani (функционально закреплённые). Ti so stilistično zelo raznoliki tako po stopnji ekspresivnosti kot emocionalni izraznosti. Z vidika emocionalne ekspresivnosti se frazeologija stilistično deli na dve veliki skupini: nevtravno, ki ni konotativno označena, in ekspresivno, ki je izredno metaforična in uporablja različna izrazna sredstva (prav tam, 151—152).

Stilistične odtenke frazemov sestavljata dve komponenti: funkcijsko-stilistična in emocionalno-ekspresivna. Prva izmed teh dveh je sestavni del semantične strukture frazema in predstavlja eno od konotativnih sestavin njegovega pomena, meni Lilič (1996). Frazeme so s stilističnega vidika v pretekosti proučevali prek triade nizki - nevtralni - visoki stil, kar aktualizira vprašanje o zvezi dveh višje omenjenih odtenkov frazema.

Grigorij Solganik v knjigi *Stilistika teksta* (2006) za najbolj vplivno delitev besedil šteje funkcijsko-stilno. »Funkcionalno-stilistična tipologija obsega praktično vsa besedila in jih proučuje v vsej njihovi raznolikosti vsebinskih, jezikovnih in stilnih značilnosti« (prav tam, 172). Funkcijski stil je najbolj široka kategorija, ki zaobjame vse pojavnosti knjižnega jezika, ki v komunikaciji izpolnjuje določeno funkcijo. Stilu pripada 5 funkcij, ki se v nadaljevanju delijo na 5 funkcionalnih stilov: Vsakdanje pogovorni (разговорно-обиходный), znanstveni (научный), uradniško-poslovni (официально-деловой), časopisno-publicistični (газетно-публицистический) in umetniški (художественный). Funkcijsko-stilistična delitev frazemov se v največji meri opira kar na funkcijsko-stilistično delitev leksike, predvsem zaradi iskanja enotnih kriterijev proučevanja, kot tudi zaradi povsem subjektivnega razloga; jezikoslovci kriterije takšnih delitev običajno avtomatično prenesejo na frazeologijo. Lilič v okviru omenjene delitve predstavi štiri večje skupine frazemov, predlagana metodika pa naj bi bila tudi širše primerna za proučevanje katerega koli frazeološkega materiala (prav tam, 126—129).

1. **Splošno pogovorne frazeološke enote** (Разговорные ФЕ)

Ta skupina se deli še na tri podskupine, vanje pa spadajo frazeološke enote, ki se uporabljajo v govorjeni besedi in jeziku literarnih del, zlasti zato, ker so neposredni. Sem lahko nadnadno spadajo tudi tisti frazemi, ki jih nekateri jezikoslovci vključujejo v nevtralni fond frazeologije.

a) Knjižno-pogovorne frazeološke enote (Литературно-разговорные ФЕ)

Sem spada le knjižna leksika oz. frazemi, ki se harmonično zlivajo s katerim koli beletrističnim besedilom,²³ hkrati pa ne rušijo splošne stilistične tonalnosti avtorskega govora, lahko se uporabljajo tudi v ustnem sporazumevanju: *nosit' vodu rešetom*, *nesti svoj krest'*, *podlivat' maslo v ogon'*, *čitat' meždu strok*, *stojat' na svoem* (prav tam, 131).

b) Vsakdanje-pogovorne frazeološke enote (Обиходно-разговорные ФЕ)

²³ Krysin (2003, 71—75) ugotavlja, da so ob koncu 20. stol. družbeno pogojeni procesi, kot so npr. opuščanje predpisov in pravil, ki jih je prej vsiljevala totalitarna družba, demokratizacija besede, ipd. povzročili zmanjšanje narečij na račun krepitve standardnega jezika (torej knjižnega oz. литературного языка), v tega pa sta vdrla žargonska leksika in frazeologija, kar je knjižni jezik naredilo bolj grob, njuna neumestna raba pa je v rezkem nasprotju s tradicijo govorne komunikacije in kulturne družbene sfere.

Za to podskupino so značilni stilistično znižani frazemi, ki se prvenstveno uporabljajo le v pogovornem jeziku oz. v dialogu. V teh frazemih je lahko ena izmed komponent pogovorna beseda ali knjižna beseda s pogovorno orientacijo: *na vsjakij slučaj, ne v duhe, ne velika mudrost', gladit' protiv šersti, semi pjadej vo Ibu*, lahko so po sestavi funkcionalno-stilistični sinonimi knjižno-pogovornih frazemov, le da imajo v sestavi od njih manjši odklon (*s glazu na glaz*) ali pa je ena komponenta zamenjana (*lezt' v glaza*), lahko pa so tudi sestavljeni iz knjižne leksike, ki je knjižnemu stilu tematsko sicer tuja: *treščat' po švam, sidet' na č'ej-nibud' šee, pojti v ljudi, razvjazat' ruki* (prav tam, 132).

c) Pogovorne-frazeološke enote (Фамильярно-разговорные ФЕ)

Od vseh pogovornih frazemov to skupino označuje največja stilistična znižanost, zlasti pa povišana emotivnost ter neuradno grob, sproščen stil: *iz-pod nosa, ne tvoego uma delo, serdce čuet, na duše koški skrebut*, v njih se lahko pojavljajo besede iz vsakdanjega življenja, kot npr. v *dugu gnut' kogo, groša mednogo ne stoit, tuda jemu i doroga*, sestavljeni pa so lahko tudi iz zaimkov ali prislovov: *ni v teh ni vseh, tuda-sjuda, ni bum-bum* (prav tam, 133).

2. **Prostorečne frazeološke enote** (Просторечные ФЕ)

Skupina prostorečnih²⁴ frazemov je v primerjavi z obsegom prejšnje skupine dvakrat manjša. Osnovni kriterij uvrščanja v to skupino je pejorativna semantika enot v celoti in prevladovanje negativne konotacije.

a) Prostorečne frazeološke enote (Просторечные ФЕ)

Prostorečni frazemi se nahajajo izven okvirov knjižnega jezika, njihove značilnosti pa so stilistična znižanost, pomensko so rezki in grobi: *bez ustatka, krov' sočit', nos vorotit', ot vorot povorot*, sem spadajo tudi frazemi, v katerih je ena od komponent del prostorečnega govora, npr. v *svojom dele himik, dojnaja korova, drov' nalomat'*. Sem uvrščamo tudi enote z nenormirano sintakso: *v odin raz, sam pro sebja*, in nenormirano morfologijo: *v sam-dele, pod načal idti*. Uporabljajo se le v govorjeni besedi in dialogu (prav tam, 134—135).

²⁴ Izraz 'prostorečje' pomeni substandardno govorico (Krysin 2003: 71), a ga v slovenščini običajno ne prevajamo.

b) Grobo prostorečne frazeološke enote (Грубо-просторечные ФЕ)

V njihovi sestavi je vsaj ena grobo prostorečna beseda, npr. v *baške bes mutit', škuru spustit'*, lahko pa so tudi psovke, ki so lahko ocenjevalno-ekspresivne: *sukin syn, lykovaja harja* ali medmetne: *duj (razduj, postreli) tebja goroj, na fig*. Tudi ti se uporabljajo izključno le v govoru, saj predstavljajo grobo kršenje jezikovne norme (prav tam, 135).

3. Knjižne frazeološke enote (Книжные ФЕ)

Knjižni frazemi so patetični, retorični in svečani. Osnovni kriterij njihovega uvrščanja v skupino je leksikalen; vsaj ena komponenta je visoko stilna ali cerkveno slovanska: *vo veki vekov, togo pače, carstvie nebesnoe, Varfolomeevskaja noč', sizifov trud*. Vključujejo se lahko tako v besedila kot v govor z izraženim emocionalno-ekspresivnim odtenkom, učinkujejo tudi v nevtralnem ali stilistično znižanem kontekstu (prav tam, 135—136).

Knjižnih frazemov je v ruščini manj kot pogovornih, v Frazeološkem slovarju Molotkova²⁵ je izmed 4000 frazemov le 40 takšnih, ki imajo oznako *knjiž*. To oznako imajo tudi enote, ki so v ruski jezik prišle iz publicistične in politične sfere ter literarnih del: *graždanskij dolg, kul't ličnosti, sverka političeskih časov* (SRJa 1995: 153).

4. Ljudsko-poetične frazeološke enote (Народно-поэтические ФЕ)

To skupino lahko poimenujemo tudi folklorna, zanjo značilne enote pa so običajno sestavljene iz dveh besed - epiteta in samostalnika (*krasnaja devica*) ali zveze dveh besed, ki označujeta isti predmet (puti-dorogi). Ljudsko-poetični frazemi so izredno spevni in jih odlikuje natančen ritmični ustroj: *žil'-byl, za morem – okeanom, ni skladu ni ladu* (prav tam, 136).

Med slovenskimi in ruskimi opredelitvami frazeologije in njenih osnovnih enot, podanih v teoretičnem pregledu tega dela, lahko opazimo nekaj podobnosti, pa tudi razlik. Toporišič osnovno enoto poimenuje frazeologem, ker je analogen pojmom

²⁵ Slovar je v tem diplomskem delu tudi uporabljen.

fonem, morfem, tonem, sintaksem. Erika Kržišnik uporablja poimenovanje frazem, ker ji pojem frazeologem s slovensko frazeologijo in znanstveno terminologijo ni združljiv, frazeologizem pa zaradi poimenovalne narave ni združljiv z ostalimi poimenovanji jezikovnosistemske ravnine. Ruska frazeologija vztraja pri poimenovanju frazeologizem, ker se frazeološke enote na sistemski način ne da enako definirati kot druge, dasiravno pozna tudi izraza frezologem in frazem.

To, kar Toporišič vključuje v delitev frazemov glede na predvidljivost pomena posameznih slovarskih sestavin, je v veliki meri povzeto po Viktorju Vinogradovu; zadnje tri skupine Toporišičeve delitve, *frazeološki zrasleki*, *frazeološki sklopi* in *frazeološki skupi*, ustrezajo osnovnim tipom frazeoloških enot Vinogradova, prva Toporišičeva skupina *frazeoloških sestavov*, pa je dodana skupina Šanskega, ki jo ruska frazeologija včasih poimenuje s *frazeološkimi izrazi*, včasih tudi *frazeologiziranimi zvezami* ali *frazeologiziranimi izrazi*, a ta skupina ni širše priznana.

Nekaj opaznejših razlik je v razdelitvah osnovnih značilnosti pojmovanja frazeologije. Erika Kržišnik navaja štiri: *večbesednost*, *stalnost*, *neizpeljivost pomena celote iz pomenov sestavin* ter *ekspresivnost*, ruski učbenik Sovremennyj russkij jazyk sedem, včasih jim dodajajo še kriterij *metaforičnosti* in *emocionalno-ekspresivne obarvanosti*. Molotkov pa skozi sopostavitev frazema z besedo in stalno besedno zvezo kot tri njegove glavne značilnosti navaja *leksikalni pomen*, *komponentno sestavo* ter skupaj z njihovo leksikalno in slovnično vezljivostjo še *slovnične kategorije*.

Toporišič glede na oblikoslovne vrste zaobjame *nestavčne frazeme* in jih v skupine razvrsti analogno besednim vrstam in s tem oblikuje *osem frazeoloških vrst*. E. Kržišnik frazeme glede na obliko deli na *nestavčne* in *stavčne*, pri čemer se prvi delijo na *samostalniške*, *pridevniške*, *prislovne* in *glagolske*, stavčni pa na *pregovorne* in *nepregovorne*. Ruska frazeologija na podlagi slovničnih značilnosti pozna dve glavni tipologiji, kjer prva, osnovana na *slovničnih podobnostih sestavnih delov*, obsega sedem vrst frazeoloških zvez, druga, osnovana na *sintaktičnih funkcijah frazemov*, pa ločuje *nominativne*, *glagolske*, *adjektivne*, *prislovne* in *medmetne* frazeme.

III PUBLICISTIKA IN FRAZEOLOGIJA

3 PUBLICISTIKA

Publicistika kot ena od štirih slovenskih funkcijskih zvrsti po definiciji zajema javnosti namenjena besedila množičnih občil, vanjo pa spada vrsta žanrov, ki imajo značilnosti znanstvenih oz. poljudnoznanstvenih podzvrsti, po drugi strani pa z uporabo tropov, figur in čustvene zaznamovanosti tudi značilnosti umetnostnih zvrsti, pravi Kalin Golobova (2003, 40). Ta širina in raznolikost očitno odseva tudi v jeziku, ki ga uporablja. Solganik (2006: 202—203) jo upravičeno poimenuje 'letopis sedanosti', saj v vsej polnosti zrcali tekoče dogodke ter družbene, politične, filozofske probleme, zaradi česar je tematsko pravzaprav neusahljiv vir, označuje jo obsežen žanrski nabor in velik izrazni potencial. V tem je zelo podobna umetniški literaturi, a je za razliko od nje usmerjena na misel, dejstvo, dokument.

Ker množične medije sestavljajo tiskana besedila, ki izhajajo periodično dnevno, tedensko, v mesečnem ali še večjem razmaku, televizija kot kombinirani medij slike in zvoka, film, radio, kjer je glas edino izrazno sredstvo - vsak od teh medijev zahteva svoj način posredovanja informacij in uporabo jezika (ter ostalih tehničnih sredstev) da doseže učinek informiranja in vplivanja. Tako je publicistika postala široko področje izmenjave mnenj, v medijih ima vsak pravico slišati in biti slišan, jezik množičnih medijev je namenjen širokemu občinstvu, odraža njegove interese in jezikovne stile različnih družbenih skupin, zato se publicistika upoveduje prav v jezikih vseh teh skupin. »Prav zato je treba od široke publicistike ločiti besedila, ki se pojavljajo v eni vrsti množičnih občil in so namenjena sporočanju o aktualnih dogodkih, tvorijo pa jih novinarji« (Kalin Golob 2003, 41).

3.1 OD ČASOPISNEGA DO POROČEVALSKEGA STILA

Kot ugotavlja Monika Kalin Golob (2006), je pri nas že leta 1933 'časopisni stil' prepoznal Breznik, ravno takrat, ko so se na slovenskem začela pojmovanja o jezikovni zvrstnosti, označil pa ga je obenem za najvplivnejšega in po vrednosti

najnižjega. Tako je tudi ostalo vse do šestdesetih let, ko je publicistika dobila mesto v funkcijski razčlenjenosti slovenskega knjižnega jezika.

Prehod od kritičnega pojmovanja 'časopisnega stila' k jezikovnozvrstni analizi predstavljata Dular (1974) in Korošec (1976). Dular je dotedanje pojmovanje preimenoval v 'publicistični jezik', o njem govoril kot o eni izmed funkcijskih zvrsti jezika, ne stori pa koraka naprej in opredeli, kaj publicistični stil je ter kakšne so njegove značilnosti. Upravičeno je menil, da se je do tedaj vse preveč pozornost posvečalo besednim šibkostim publicističnega jezika, kot da je to vse, kar lahko ponudi in v nadaljevanju Brezniku poočital, da je začetno širino vprašanja dobro zastavil, kasneje pa se omejil le na slovansko besedje, ki so ga med leti 1860—1890 Bleiweiss, Levstik, Jurčič vključili v časnikarsko slovenščino, to pa se je nato razširilo še na druge zvrsti (1974, 3—4). Z najobsežnejšimi raziskavami na novinarskem področju je nadaljeval Korošec in Dularjeve prispevke označil za najbolj tehtne, a je kot njihovo temeljno pomankljivost navedel poimenovanje 'publicistični jezik', saj naj bi zajemalo preširoko področje publikacij, tako tednikov kot mesečnikov, kjer se publicistika že zliva z umetnostno, poljudno-znanstveno, čisto znanstveno in strokovno literaturo (Korošec v Kalin Golob 2003, 44). Kasneje je Korošec za tipična jezikovna sredstva časopisnega stila začel šteti predvsem tista, ki nastopajo v dnevnikih, iz tednikov (naslovov, reportaž, intervjujev) pa v zelo omejenem obsegu. Kalin Golobova pravi, da je »/i/z stilno raznovrstne publicistične zvrsti izločil skupino besedil, ki jim je skupno, da nastajajo vsak dan znova, predmet raziskave je tako skrčil na dnevnik in dokazal, da znotraj raznorodne publicistike obstaja posebno področje, ki se uresničuje s poročevalsko dejavnostjo« (prav tam, 44). Tako je Korošec prvotno poimenovanje 'časopisni stil' po letu 1981 v svojih člankih spremenil v 'poročevalski stil'. Ravno dnevniško izhajanje botruje dvema pomembnima stilotvornima dejavnikoma, ki oblikujeta posebne značilnosti jezika in stila v poročevalstvu. Prvi zajema podobne in ponavljajoče se okoliščine, ki jih časopis vsak dan ubeseduje ter časovna stiska novinarjev (Korošec v Kalin Golob 2003, 44—45).

Kalin Golobova ohranja ustaljeno delitev, ki pravi »da v publicistično funkcijsko zvrst sodijo tudi besedila množičnih občil, ki informirajo javnost in vplivajo nanjo« (Kalin Golob 2003, 46), hkrati pa upošteva, da se zaradi objektivnih stilotvornih dejavnikov jezik dnevnega poročevalstva okoliščinam prilagaja s posebnimi stilotvornimi

sredstvi. Tako lahko govorimo o posebni podzvrsti publicistične funkcijske zvrsti, imenovani *poročevalska podzvrst* ki se uresničuje v *poročevalskih besedilih* (prav tam, 46).

3.2 SLOVENSKE ZVRSTI POROČEVALSKIH BESEDIL

Manca Košir (1988) v okviru teorije novinarskih žanrov poročevalska besedila imenuje po tvorcih. Ugotavlja, da eno skupino sestavljajo novinarski prispevki, v katerih avtor objektivno sporoča in je s svojimi mnenji od predmeta distanciran in odsoten, druga skupina prispevkov pa se kaže kot subjektivna, v njih so avtorji s svojimi mnenju prisotni in z obravnavanim predmetom stopajo v angažiran odnos. »Vidimo, da se intenca avtorjev, njihovo hotenje, kako naj bi bila njihova sporočila razumljena (brana) pri naslovniku, kaže v prvem primeru kot udejanjanje **informativne** funkcije, v drugem pa **interpretativne** funkcije« (Košir 1988, 63). V prvo skupino avtorica uvršča vestičarsko vrsto, kamor žanrsko spadajo kratka, razširjena ter vest v nadaljevanju, poročevalsko vrsto z običajnim, komentatorskim, reporterskim poročilom, nekrologom ter prikazom, reportažno vrsto, v katero spadajo klasična reportaža, reporterska zgodba ter potopis in nazadnje pogovorno vrsto, ki ji pripadajo intervju, okrogla miza, izjava, anketa in dialogizirano poročilo. Interpretativne zvrsti pa obsegajo komentatorsko vrsto z običajnom komentarjem, uvodnikom, glosa in kolumno, člankarsko vrsto z informativnim člankom in člankom z naslovne strani ter portretno vrsto, kamor sodi le žanr portreta (prav tam, 65).

Kalin Golobova (2003) meni, da poročanje ni edini namen poročevalstva in ga ne smemo omejevati le ne slogovni postopek, proces poročanja in končni rezultat — poročilo, temveč ga je treba razumeti v širšem okviru. Poročevalstvo je dnevno obveščanje javnosti o dogodkih in dogajanjih, v katerega besedilih se avtorjevo mnenje lahko ne pojavlja — torej le poročevalno (objektivno, stvarno, nezaznamovano), lahko pa se novinarska prisotnost kaže z rabo zaznamovanih jezikovnih sredstev, prek katerih avtor dogodka vrednoti — torej tudi presojevalno. Kalin Golobova iz Toporišičeve razdelitve publicističnih besedilnih vrst, ki zajema

celotno pisno publicistiko,²⁶ na podlagi slovenske teorije novinarskega sporočanja Mance Košir izloči besedila,²⁷ ki niso poročevalska, s tem pa izoblikuje *poročevalska besedila* in zaključi, da je poročevalstvo dejavnost dnevnškega obveščanja, ki se »uresničuje v poročevalskih besedilih, ki pa so dveh vrst, prevladujoča vloga besedil prve vrste je informativna, druge pa interpretativna« (Kalin Golob 2003, 50). *Poročevalna besedila*, kamor spadajo vestičarska, poročevalna in pogovorna vrsta informativne zvrsti po Koširjevi, so tista, ki informirajo ali naznanjajo, *presojevalna besedila*, ki jim Koširjeva pravi komentatorska, člankarska in portretna vrsta interpretativne zvrsti, pa razlagajo, razčlenjujejo, vrednotijo in prepričujejo (prav tam, 50).

3.2.1 ŽANR KOMENTAR

Značilnost interpretativne zvrsti je, da ne zajema več iz prve podatkovne sheme, torej informativne, temveč sega v ozadje dogodkov, njena analiza »raziskuje razmerja med dogajanjem, išče vzroke, nakazuje posledice. Gre potemtakem za globinski pristop in raziskovanje višje stopnje kompleksnosti zvez /.../« (Košir 1988, 83). V interpretativno zvrst spadajo komentatorska, člankarska in portretna vrsta. Poleg komentarja k njej sodijo še žanri uvodnika, glose in kolumne, ki spadajo med presojevalna besedila. Po ruski tipologiji Duskajeve pa ga uvrščamo med ocenjevalne žanre. Za to vrsto nasploh je zelo pomembno, da je ažurna. Nova informacija, ki jo časopis prinese, je po besedah Koširjeve nesamozadostna, čeprav je aktualna in zanimiva, saj potrebuje pojasnilo. Zato je najbolje, da je komentar objavljen v isti ali naslednji številki, s čimer ne udejavanja le razlagalne, temveč tudi pojasnjevalno funkcijo. Komentar je pomemben in potreben vezni člen informacijske verige, ki aktualni dogodek pojasni in umesti v celotno verigo tako, da nenavadna in nedoumljiva vest postane razumljiva (prav tam, 83). Njegova struktura ni zapletena, če je le novinar dovolj vešč, da argumente postavi v ustrezno zaporedje uvoda, jedra in zaključka. Komentar za glavo nima nikoli vodila, sledi ji uvod, ki dogodek predstavi,

²⁶ To so poročevalna, presojevalna in leposlovno nadahnjena. Omenimo le nekatere: poročevalna besedila so navadna, drobna, krajevna, razširjena novica, notranje- in zunanjepolitično, športno, gospodarsko poročilo, javni nagovor, anketa intervju, oznanilo. Presojevalna so uvodnik, komentar, glosa, vrivek, obletnični zapis. Leposlovno nadahnjena pa karikatura, kozerija, feljton, horoskop, reportaža, itd. (Toporišič v Kalin Golob 2003, 49)

²⁷ Celotno tretjo skupino leposlovno nadahnenih besedil ter nekatere žanre prve in druge skupine (prav tam, 50).

v jedru novinar analizira ozadje in vzroke dogodka, v zaključku pa ponudi poanto ali napove, kako se bo dogodek v prihodnosti odvijal. (prav tam, 84—85)

Običajni ali klasični komentar je eden najbolj značilnih žanrov dnevnega časopisja. Običajno jih pišejo novinarji, ki so specialisti na svojih področjih, in sicer vsaj za notranjo in zunanjo politiko, kulturo in šport, lahko pa se delijo še v nadaljnje segmente (prav tam, 86).

3.2.2 ŽANR KOLUMNA

Tudi kolumna²⁸ spada v komentatorsko vrsto in med presojevalna besedila. Koširjeva sicer pravi, da je v slovenskem tisku prej izjema kot pravilo. Kolumnist je »znan po specifični izbiri predmetov svojega komentiranja in po originalnem, avtentičnem stilu, razkriva ozadja zanj najpomembnejših dogodkov« (Košir 1988, 86). Kolumna je za razliko od komentarja žanr, ki ga odlikuje veliko večja stopnja osebne note pisca, saj je od njegove osebnosti odvisna njena originalnost in privlačnost. Pisce kolumen mediji skrbno izbirajo, ob besedilu pa je običajno objavljena še njihova fotografija, karikatura ali kakšen drugačen znak, ki njenega avtorja kot osebnost še dodatno predstavlja.

4 SPECIFIKA SODOBNEGA RUSKEGA POROČEVALSTVA

V zadnjih dveh desetletjih ruski raziskovalci sodobne novinarske prakse zaradi družbenih sprememb izpostavljajo potrebo po teroetičnem preporodu tipologij časopisnih žanrov, ugotavlja L. Duskajeva (2005) v članku Principy tipologii gazetnyh rečevykh žanrov. Poudarek na informativnosti, rezka aktivizacija osebnostnih tendenc, dialogičnost kot ena temeljnih značilnosti časopisnega govora in novinarskega ustvarjanja so vplivale na žanrsko prenovitev časopisnega tiska nasploh. Vse od leta 1992²⁹ dalje avtorji, kot so Kajda, Kakorina, Kožina, Solganik in drugi opažajo hierarhično prerazporeditev pomembnosti različnih žanrov, pri čemer je najbolj

²⁸ Koširjeva uporablja obliko moškega spola – kolumen. Ker je v slovenščini danes tudi v vsakodnevnem sporazumevanju širše sprejeto, da uporabljamo obliko ženskega spola, ji bomo v tem delu v nadaljevanju rekli 'kolumna'.

²⁹ Letnica ni naključna; po razpadu Sovjetske zveze so mediji postali bolj demokratični.

konkreten L. Krojčik: »Skupaj s starim sistemom organizacije množičnih medijev se je podrla tudi stara klasifikacija žanrov« (Krojčik v Duskajeva 2005, 115).

Sodobna publicistika na ruskih tleh opaža tudi bistveno spremembo vloge novinarja kot avtorja. Solganik (2005, 29) je avtorja totalitarnega režima označil kot uradnega, do vratu zapetega družbenega človeka, ki vladajočo ideologijo izraža z veliko mero čustvene vpetosti v družbeno dogajanje, prisoten je izrazit patos besede, za izražanje česar je uporabljal občesprejeta in predpisana jezikovna sredstva. Avtor sodobnega časa je bolj zadržan, izogiba se visokoletečim besedam, pogosto je ironičen in večkrat zgolj informator in ne analitik. Slika sodobnega sveta je bolj dinamična od prejšnje, je fragmentarna kot mozaik, prav tako tudi sodobni novinar, ki se obenem zaveda, da je svet danes globalno razširil svoje meje, zato je vsak dogodek zadeva vseh in hkrati vsakega posameznika, poleg tega pa narava same publicistike stremi k fiksaciji in vsaj delni osmislitvi vsakega dogodka. Kot pomembno značajsko potezo Solganik izpostavi tudi avtorjevo skepso do sveta in skrb za njegovo usodo.

Veliko mero pomembnosti sta izgubili svoj čas izredno vplivna žanra feljton in očrt, ugotavlja Duskajeva (2005, 115—116), pomembnejši pa so postali žanri, katerih glavna značilnost je dialog, kot so pogovori (беседа), hitri intervju (экспресс-интервью), hitre ankete (экспресс-опросы) in ekskluzivni intervju (эксклюзивные интервью). Aktivizacija osebnostne tendence se kaže v razmahu eseja (эссе), komentarja (комментарий), napovedi (прогноз) in izpovedi (исповедь). Poudarek na informativnosti je povzročil silen razmah žanrov preiskovalnega novinarstva in njegovih različic, ki so povezane s specifičnimi prijemi pridobivanja informacij. Nasploh je žanrski sistem priča pravi evoluciji, v kateri nekateri žanri izginjajo, se preoblikujejo, drug na drugega vplivajo in se mešajo, pojavljajo pa se tudi novi.

4.1 DRUŽBENA ORIENTACIJA NOVINARSTVA

Poročevalstvo v prvi vrsti izpolnjuje politično-ideološke naloge in politika in publicistika sta med seboj povezani tako zgodovinsko kot funkcionalno. Množični mediji so glavni kanal, po katerem do občinstva pridejo politične informacije, ki so

najprej zbrane, obdelane in nato še ovrednotene. Ravno ti trije ključni koraki po mnenju ruskih psihologov najnatančnejše opisujejo politično dejavnost, vsak izmed njih prehaja v naslednjega in nadaljuje prejšnjega (Duskajeva 2005, 120—121). Zato običajno ne govorijo zaman o dveh smereh družbene orientacije novinarstva; naloga novinarjev je, da se **orientirajo** v množici dogodkov in ljudi, o njih najprej zbirajo informacije in poročajo, nato te dogodke in dejavnosti analizirajo in vrednotijo – torej resničnost 'diagnosticirajo', tako pa javnost in občinstvo **usmerjajo** (Prohorov, Grušin v Duskajeva, prav tam, 121). »Publicistični stil³⁰ se je oblikoval kot način osmišljanja politične dejavnosti, ki se v novinarstvu predstavlja kot racionalizacija in opis stihijske logike vsakdana skozi družbeno orientacijo, ta pa se uresničuje z različnih ideoloških pozicij« (Duskajeva 2005, 122).

4.2 RUSKA ZVRSTNOST NOVINARSKIH BESEDIL

Duskajeva (prav tam, 117), upoštevajoč družbene premike sodobnosti na tradicionalno zvrstnost novinarskih žanrov, oblikuje novo razdelitev, pri čemer poudarja, da sodobnejša različica tradicionalne nikakor ne zavrača, temveč nanjo gleda z dveh drugačnih zornih kotov – dialoške teorije ter žanrske hipoteze naslovnika, občinstva. Žanrski sistem časopisnega poročevalstva nastopa kot materializacija hierarhično organiziranega sistema posameznih dejavnosti in različnih tipov pojavov, ki te dejavnosti oblikujejo. Vsaka novinarska dejavnost ima cilj in zato se tudi proučuje skozi udejanjanje teh komunikacijskih ciljev novinarja.³¹

Duskajeva (prav tam, 122) kot prvi dve, in tudi tradicionalni skupini novinarskih žanrov, izpostavi:

1. Informativne žanre (Информативные жанры)

Informativni žanri so standardizirani in govorijo o dejstvih, zato so običajno upovedani v kompetentni, tretji osebi. Informacija teh besedil vznika iz odgovorov na hipotetična vprašanja bralcev, na katera novinar odgovarja tako, da poroča o dogodkih, trenutnih situacijah ter o osebah, njihovih dejanjih in dejavnostih, mnenjih in značilnostih. Informativnost se tako oblikuje iz posebnih žanrskih vprašanj, ki sprašujejo o poteku,

³⁰ Pri nas uporabljamo izraz *poročevalski stil*.

³¹ Torej ravno tako kot pri slovenski razdelitvi, z vidika tvorca.

vzroku, rezultatu, parametrih situacij, mestu dogajanja. Ravno horizont pričakovanja bralca opredeljuje strukturo teh žanrskih modelov in jim posledično daje tematsko, stilistično in kompozicijsko informativno žanrsko specifiko (prav tam, 130—131).

2. Ocenjevalne žanre (Оценочные жанры)

Po prejeti informaciji o glavnem dogodku je treba njigovo vlogo oceniti s širšega zornega kota; kako dogodek vpliva na informacijsko sliko celotnega dne oz. vsezajemajoče slike trenutnega sveta. En sam dogodek dopušča več osmišljanj. Novinarji morajo kot predstavniki različnih družbenih skupin dogajanje interpretirati in oceniti, kaj je v njem slabega in kaj dobrega. Po mnenju Solganika »družbeno ocenjevanje predstavlja bistveno značilnost publicistike« (Solganik v Duskajeva 2005, 132). V ocenjevalnih žanrih bralec predstavlja drugi jaz avtorja in zastavlja hipotetična vprašanja, pisec in bralec v ocenjevalnih žanrih stopata v dialoški odnos, ki kot pogoj postavlja somišljenje in skupne šibke točke. Novinar s svojega zornega kota poroča in pojasnjuje družbeno vrednost dogodkov ali lastnosti objektov in situacij, a mora svojo oceno izražati tudi z vidika tujih pozicij. Tako klasifikacija Duskajeve govori o dveh tipih ocenjevalnih žanrov: prvi izpoveduje oceno dogodka, drugi pa izraža oceno tujih mnenj (prav tam, 133).

Kot novo skupino Duskajeva oblikuje:

3. Imperativne žanre (Императивные жанры), ki oblikujejo mnenje in vplivajo na ravnanje občinstva in ga **usmerjajo**.

Sprejemnik teh žanrov je dvostranski; to je lahko množica ali le en sam bralec, drugi pa so družbene institucije, ki lahko nastale probleme rešujejo. Cilj besedil tega žanra je stimuliranje državljanske aktivnosti. Novinar lahko ne samo poroča o dogodkih in jih ocenjuje, temveč tudi nastopa kot sredstvo mobilizacije družbenih sil (prav tam: 135). Gledano po učinku, so ti žanri daleč najbolj aktivni, stilno jih odlikuje analitičnost in stvarnost, ker pa občinstva ne smejo pustiti hladnega, veliko stavijo na povišano emocionalnost, strastnost, retoričnost (prav tam, 126).

5 STIL POROČEVALSKIH BESEDIL

Korošec v *Stilistiki poročevalstva* pravi (1998, 10—12), da novinarska dejavnost poročevalstva sama po sebi nima stila, imajo ga šele besedila, ki so proizvod te dejavnosti. Časopisna besedila so zaradi posebne funkcije, ki jo imajo, izoblikovala temu primerna jezikovna sredstva.

Poročevalska besedila za svoje upovedovanje uporabljajo specializirana, tehnična sredstva, ki jim pravimo *avtomatizmi*. Ti so predvsem besedne zveze in stavčne konstrukcije, ki bi bile v katere koli drugem besedilu stilno zaznamovana sredstva, v poročevalskih pa so nevtralna. Nasploh Korošec dihotomijo *stilno nevtravno – stilno zaznamovano* kot stilotvorni prvini poročevalskih besedil, kjer je, kot smo že omenili, stilno nevtralna avtomatizacija, poimenuje s protipostopom še enega postopka, to je *aktualizacija*. Če avtomatizacija pomeni »ustaljevanje posameznih jezikovnih sredstev, da postanejo za opravljanje določene naloge običajna«, potem pomeni aktualizacija »novo, svežo, posebno, nenavadno uporabo jezikovnih sredstev za doseg posebnega učinka« (Korošec 1998, 15). S slednjo se tvorec besedila odmika od neposredne označbe predmeta govora, resničnost poimenuje z novimi sredstvi ter tako išče pot do naslovnika. Aktualizacija naslovnika vključuje, avtomatizacija pa ne (prav tam, 17).

Aktualizacija vključuje vrsto sredstev, ki pomen osvežujejo in začinjajo. Najnižjo stopnjo izrazitosti imajo *ločila v naslovih*, zlasti vprašaj in klicaj. *Tropi*, zlasti metafora in metonimija, sta za uporabo v naslovih zelo primerni, tretji trop – sinekdoha, pa z vrsto ostalih *besednih figur*, kot so oksimoroni, paronomazije, lilote, evfemizmi, apisiopaze, učinkovito delujejo tudi v besedilu. K aktualizmom prištevamo še *perifraze* ali odprave ponovitev, kot stik z naslovnikovim jezikovnim izkustvom slikovito predstavljajo besede s katerim od stilno-plastnih in časovnih kvalifikatorjev, zlasti pogosti so *arhaizmi*. Seznam aktualizmov Korošec (prav tam, 18—26) nadaljuje z besedami *ekspresivne stilne vrednosti*, s katerimi tvorec pomensko besede tudi vrednoti; nižje pogovorne besede pomensko vsebino izrazito aktualizirajo, podoben učinek imajo tudi *vulgarizmi*. Redki niso niti primeri preobloženih in neuspešnih metafor, še slabše pa učinkujejo metafore iz nezdružljivih

prvin – katahreze, ki povsem izgubijo svoj pomenski učinek. Čeprav po *neologizmih* v poročevalskih besedilih ni poimenovalne potrebe, nastopajo kot protiutež arhaizmom in besedilo poživljajo. V podobnem položaju so *slengizmi*, novi *žargonizmi* in novi *termini*, zato jih je Korošec uvrstil povsem na vrh seznama, k najizrazitejšim aktualizmom.

5.1 FRAZEMI V POROČEVALSKIH BESEDILIH

Po stopnji učinka izrazitosti aktualizmov Korošec frazeme³² uvrsti pred vulgarizme. Tvorci lahko v besedila vključijo pogovorne, ljudske, tudi knjižne, vrednostno pa frazemi besedilo »vrednotijo, izražajo avtorjevo stališče, včasih pa besedilo le poživljajo (kot nekakšna besedilna začimba)« (Korošec 1998, 20). Lilič (1996, 137) pravi, da se mojstrstvo pisatelja v uporabi frazeoloških enot ne kaže samo v učinkovitem izboru najbolj emocionalno nasičenih enot tega nabora, temveč tudi v sposobnosti uporabe vseh njihovih ekspresivnih možnosti, ki jih lahko ponudijo za obogatitev besedila.

E. Kržišnik (1994b, 97) pravi, da so frazemi v besedilu znak razplatenosti in živahnosti in se zatoorej uporabljajo zlasti v neumetnostnih besedilih, od teh pa so najpogostejši v publicistiki. Če so umetnostna besedila naravnana na realizacijo estetske funkcije, publicistika aktivno vpija raznovrstna emotivno-ocenjevalna sredstva, ki ne le da informirajo poslušalca ali bralca, ampak nanj tudi aktivno vplivajo, ugotavlja Kostomarov v Lilič (1996, 138). Pomembna lastnost jezika publicistike je, da predstavlja veliko svobodo individualno-avtorskih transformacij, da družbo ocenjuje, uporaba, med drugim frazeoloških enot, pa ji predstavlja eno izmed najbolj vplivnih sredstev v celotnem arzenalu publicista, saj ta z njimi izraža svoja čustva, s tem pa izzove empatijo in potrditev pri bralcih (prav tam, 138—139).

Enako ugotavlja Kržišnik (1991, 90—91) ki pravi, da so frazemi ekspresivna jezikovna znamenja, ki so med vsemi prva na voljo za izražanje razmerij do povedanega. V primerjavi z ostalimi ekspresivnimi sredstvi, kamor spadata zlasti kreativna metafora in metonimija, imajo frazemi določeno prednost. Že v svojem

³² Korošec jih v Stilistiki poročevalstva (1998) sicer imenuje frazeologemi.

bistvu izražajo subjektivno razmerje, ki je rezultat kolektivne zavesti in doživljanja naroda, medtem ko je to razmerje pri metafori in metonimiji individualno subjektivno. Učinek na bralca je tako različen; ta se ob frazeološkem kazalcu s svojim doživljanjem, razumevanjem in interpretacijo brez distance identificira z interpretacijo avtorja. Pri ustvarjalnih metaforah se ta distanca avtomatično vzpostavi, tako da je nehotena identifikacija manjša ali pa je sploh ni. Zato so frazemi v časopisnih besedilih lahko pomembno sredstvo vplivanja in s svojim zabrisovanjem meje med subjektivnim razmerjem avtorja in subjektivnim razmerjem publike pomemben člen v verigi medijskega vpliva na bralce, če vemo, da so mediji med drugim tudi oblikovalci javnega mnenja.

Prav tako so frazemi lahko možni kazalec družbenega vzdušja. Glede na to, kako pogosto in s kakšnim vrednotenjskim nabojem se v medijih pojavljajo, lahko tudi sklepamo, kakšno vzdušje v družbi vlada oz. kakšno vzdušje bi mediji radi vzpostavili (Kržišnik 1996, 176).

6 ANALIZIRANO GRADIVO IN ŽANRI MNENJSKIH STRANI

6.1 O DELU

Kot navaja Delo na svojih spletnih straneh o zgodovini časopisa (Zgodovina družbe Delo), je prvi izvod izšel prvega maja leta 1959, štiri leta prej pa je bilo v sodni register vpisano Časopisno založniško podjetje Slovenski poročevalec, ki je nastalo po združitvi podjetij Slovenski poročevalec, Tiskarna slovenskega poročevalca in Tovariš. Najprej je Delo izhajalo z vsega le dvema prilogama, Najdihojco in programom RTV. Leta 1967 je Delo začelo izhajati v šestih pokrajinskih izdajah, pridružila pa se mu je tudi Sobotna priloga. Naklado 100.000 izvodov je doseglo leta 1980 in s tem postalo za Politiko drugi najbolje prodajan časopis bivše Jugoslavije. Leta 1982 je na Dunajski 5 podjetje našlo svoj stalni naslov, kjer deluje še danes.

V vseh 49 letih svojega izhajanja je bilo Delo prepoznavno zlasti po svojem velikem formatu. 12. 1. 2008³³ je v svoji grafični podobi naredilo prelomnico, stran je ožja za

³³ To diplomsko delo pregleduje izdaje, ki so še v starem formatu.

4,5 cm, ne da bi prizadela vsebino, časopis pa je tako praktičnejši, preglednejši in privlačnejši, navaja spletna stran omenjenega časopisa (Delo v novem, zožanem formatu). S tem je Delo v oblikovnem smislu enakovredno italijanski La Repubblica in francoskemu Le Monde.

Delo izhaja od ponedeljka do sobote v nakladi 68.643 izvodov in je bilo po raziskavi branosti družbe Cati iz leta 2002 (Nacionalna raziskava branosti: Na področju tiskanih medijev nobene značilne razlike) z 223.000 bralci med slovenskimi tiskanimi mediji na drugem mestu.

6.1.1 DELOVA MNENJSKA STRAN

Komentar je v Delu objavljen na 5. strani, naslovljeni z *Mnenja*. Na desnem robu strani je dnevno objavljen eden ali dva komentarja Delovih novinarjev. Osrednja stran poleg prvih omenjenih prinaša še rubriko *Gostujoče pero*, v kateri mnenja objavljajo še gospodarstveniki, strokovnjaki, politiki in ostali znani avtorji. Spodnji del strani je namenjen odzivom bralstva in je naslovljen s *Pismi bralcev in odmevi*, občasno je v desnem kotu spodaj objavljena krajša rubrika *Nepreslišano*, v kateri Delovi novinarji objavljajo izjave javnih oseb, objavljene v drugih medijih.

6.2 O DNEVNIKU

Prva številka Ljubljanskega dnevnika, predhodnika današnjega Dnevnika, je izšla 2. junija 1951 navaja spletna stran časopisne družbe Dnevnik (Zgodovina družbe Dnevnik). Njena ustanoviteljica pa je bila Osvobodilna fronta Slovenije. Imela je 6 strani, stala pa pet jugoslovanskih dinarjev. 1. januarja 1961 se je najprej zmanjšal njegov format, aprila 1968 se je časopis preimenoval v Dnevnik, leta 1990 v Neodvisni dnevnik, leto pozneje pa spet v Dnevnik z zeleno piko nad i-jem. Njegova grafična podoba se je do danes spremenila vsaj dvakrat, nazadnje leta 2007,³⁴ ko je bil spremenjen tudi njegov logotip, leto prej pa je ob njegovi sobotni izdaji začel izhajati še nov tednik, Dnevnikov Objektiv.

³⁴ Tudi obravnavani prispevka iz Dnevnika so še iz obdobja pred grafično prenovo.

Danes Dnevnik izhaja dnevno v 60.000 tiskanih izvodih, prodaja jih 50.000, kar ga uvršča med najbolj prodajane slovenske tiskane medije, dnevno pa ga prebere med 150.000 in 200.000 bralcev, navaja spletna stran družbe Dnevnik (Edicije družbe Dnevnik). Tako časopis spada v skupino najvplivnejših medijev na območju države. Izhaja od ponedeljka do sobote.

6.2.1 DNEVNIKOVA MNENJSKA STRAN

Kolumne in ostale mnenjske žanre Dnevnik dnevno objavlja na običajno 5, včasih pa tudi 7., 9., 11. in 13. strani, naslovljeni s *Stališča & odmevi*. Polovico strani zavzema kolumna enega bodisi Dnevnikovih novinarjev ali gostujočih kolumnistov. Pod njo je karikatura, preostanek strani pa je naslovljen z *Vaša pošta*. Izredno redko je na mnenjski strani objavljen dodaten komentar.

6.3 O ČASOPISU IZVESTIJA

Prva, brezplačna številka časopisa Izvestija (Известия) je izšla 28. februarja (po našem koledarju 13. marca) 1917 kot tiskano glasilo organa Petrogradskega sveta delavcev in vojaških poslancev, navaja spletna stran časopisa v opisu svoje zgodovine (Izvestija, doroga dlinoju v 90 let). 27. oktobra 1917 je časopis za 74 let prišel pod oblast boljševikov in sedež njihovega uredništva se je naslednjega leta skupaj z Leninovo vlado preselil v Moskvo. Prvih deset let je izhajal le z risbami in karikaturami, do leta 1930 pa je že oblikoval za časopis zavidanja vredno četo fotoreporterjev. Ves čas je časopis intenzivno sodeloval z največjimi pisatelji svojega časa: Majakovskim, A. Tolstojem, Šolohovom, Pilnjakom, Jeseninom in Grinom. Med veliko domovinsko vojno med letoma 1941—1945, ko je svoje poročevalce pošiljal na vse fronte, je stavbo uredništva porušila bomba in berlinski radio je z vzhičenjem poročal, da je glavno žarišče boljševistične propagande zravnano z zemljo. V obdobju komunizma je bil časopis leta 1967 nagrajen z Leninovim redom, 1977 z redom oktobrske revolucije. V času državljanskega puča, 20. avgusta 1991 so bila Izvestija osrednji časopis, prek katerega je Jelcin nagovoril prebivalstvo. Leta 2000 so uradno dobila naziv Časopis stoletja.

Po podatkih ruskega spletnega kataloga množičnih medijev (Katalog SMI Izvestija), Izvestija izhajajo od ponedeljka do sobote v nakladi 263.650 izvodov v formatu A2, dostopen je tudi prek spletnega portala. Vsakodnevno je do zadnjih petih primerkov v prodaji prost dostop.

6.3.1 MNENJSKA STRAN ČASOPISA IZVESTIJA

Izvestija komentarje objavljajo običajno na 8., včasih tudi 6. in 9. strani, naslovljeni z *Mnenja & komentarji* (*Мнения & комментарии*). Časopis dnevno objavlja tri ali več komentarjev, zelo redko le dva, njihovi avtorji so največkrat novinarji samega časopisa, včasih tudi kritiki, politični analitiki ali politiki sami, pisatelji, direktorji znanstvenih inštitutov in publicisti. Med komentarji najdemo tudi veliko karikatur, ob spodnjem robu strani pa citat znane osebe o tekočih dogajanjih naslovljen s *Citat dneva* (*Цитата дня*). Občasno se na spodnji strani pojavlja tudi manjša rubrika, naslovljena s *Spoštovana redakcija* (*Уважаемая редакция*), kjer so objavljeni odzivi bralcev.

6.4 O ČASOPISU NEZAVISIMAJA GAZETA

Z vsega nekaj tisoč rublji finančne pomoči pomembnih demokratičnih politikov, ki se jih je zaradi tega oprijelo ime »tisočniki«, je bivši politični komentator Moskovskih novic (Московские новости) Vitalij Tretjakov 21. decembra 1990 izdal prvo številko časopisa Nezavisimaja gazeta (Независимая газета), navaja besedilo o zgodovini časopisa na eni od ruskih spletni strani z dnevnimi novicami (Istorija Nezavisimoj gazety do i posle Berezovskega). To je bil prvi ruski časopis brez cenzure in Tretjakov je v rubriki Brez besa in pristranskosti (Без гнева и пристрастия) objavljal tudi članke avtorjev, s katerimi se nazorsko sploh ni strinjal. Časopis so vseskozi slabila kadrovska odhajanja, sredi 90. let je zašel v rdeče številke, saj pod urednikovanjem Tretjakova časopisa nihče več ni želel denarno podpirati. Zaradi svojega obstoja je bil prisiljen tematsko prilagoditi vsebino svojih strani na račun prejšnje neodvisnosti, Tretjakov se je uklonil, 80 % delnic časopisa je prišlo pod nadzor Zvezne banke in s tem v roke Borisa Berezovskega. Tako je časopis kmalu

dobil povsem nove poteze ter prejšnjo neodvisno usmerjenost po letu 1995 preusmeril v smer okusov širšega občinstva.

Po podatkih ruskega spletnega kataloga množičnih medijev (Katalog SMI Nezavisimaja gazeta), časopis izhaja petkrat na teden, vse dni, razen nedelje in ponedeljka.³⁵ Naklada znaša približno 50. 000 izvodov, časopis ima tudi 16 prilog in spletni portal.

6.4.1 MNENJSKA STRAN ČASOPISA NEZAVISIMAJA GAZETA

Komentarje v tem časopisu najdemo le ob ponedeljkih, vedno na 12. strani, naslovljeni s *Pregled tedna (Неделя в обзоре)*. Na tej strani se vsak teden pojavljajo štirje komentarji, pišejo jih novinarji časopisa ali njegovi komentatorji določenih področij. Komentarji so vedno tematsko določeni z naslovi: *V kulturi (В культуре)*, *S predsednikom (С президентом)*, *V svetu (В мире)*, *V politiki (В политике)*, *V državah SND (В странах СНГ)*, *V gospodarstvu (В экономике)*, *V družbi (В обществе)*, *V regijah (В регионах)*.

³⁵ V obdobju, ki ga to diplomsko delo jemlje pod drobnogled, je časopis izhajal v ponedeljek, v soboto pa ne. Kljub temu se število tedenskih publikacij ni povečalo. Še vedno je izhajal petkrat na teden.

IV PRIMERJALNA ANALIZA FRAZELOGIJE NA MNENJSKIH STRANEH

7 O PRISPEVKIH, KI JIH ANALIZA OBSEGA

V prvem delu diplomskega dela smo opredelili glavne značilnosti in delitve frazeologije tako na slovenskih kot ruskih tleh, opredelili poročevalski stil, se osredotočili zlasti na dva žanra interpretativnih zvrsti, uporabo frazeologije v časopisih nasploh in podali osnovne informacije o analiziranem gradivu. Drugi del naloge obravnava pogostost rabe frazeologije v časopisnih komentarjih in kolumnah ter primerja njihovo stopnjo ekspresivnosti s katero bomo lahko ugotovili, kako raba frazemov v njih izraža družbeno vzdušje. Uporabljeni časopisi so bili namenoma izbrani po vsaj rahli ideološki razliki v politični usmeritvi. Na slovenskem področju o občutnih razlikah težko govorimo, res pa je, da je Dnevnik z vladajočo oblastjo ubiral bolj polemičen ton kot Delo. V tem pogledu tudi med ruskima časopisoma težko postavimo jasno ločnico. Izvestija so vsekakor bolj naravnana v smer vladajoče oblasti in do nje tudi ne tako kritična, Nezavisimaja gazeta pa je bila po usmeritvi vsaj na svojem začetku napredna.³⁶ Razlog, da se za zanjo odločamo, so številni opravljeni pogovori z Rusi, ki so jo kot časopis, ki bi bil vsaj malo kritičen do vladajoče oblasti, največkrat navedli.³⁷

V analizo so zajeti komentarja in kolumne, objavljeni na mnenjskih straneh dveh slovenskih in dveh ruskih dnevnih časopisov. Za ta dva žanra interpretativnih zvrsti se odločamo zato, ker se aktualizmi v njih pojavljajo pogosteje kot v informativnih. V analizo je zajetih 95 komentarjev, objavljenih v časopisu Delo v obdobju med 3. 3. in 15. 5. 2007, in 61 kolumn ter 4 komentarji objavljeni v časopisu Dnevnik med 1. 3. in 15. 5. 2007. Rabo frazeologije v ruskih časopisih bomo analizirali s 103 komentarji,

³⁶ Če že govorimo o političnih delitvah, je tu treba omeniti, da so te v ruskem političnem prostoru ravno obratne kot pri nas. Desna usmeritev pomeni napredno oz. liberalno, leva pa je ostanek nekdanje komunistične oblasti.

³⁷ Zanimivo je, da so Rusi, s katerimi sem stopala v stik, kot oblasti najbolj naklonjen časopis vedno brez izjeme navajali časopis Izvestija, pri opredeljevanju nasprotnega časopisa pa so imeli precej težav. Vseeno so največkrat omenjali časopis Nezavisimaja gazeta.

objavljenimi v časopisu Izvestija med 27. 2. in 14. 5. 2007 in 28 komentarji objavljenimi v časopisu Nezavisimaja gazeta med 19. 3. in 14. 5. 2008. V vseh štirih časopisih smo se osredotočali na komentarje in kolumne, ki so jih pisali novinarji sami, komentatorji samih časopisov ali njihovi zunanji sodelavci, ne pa tudi zunanji strokovnjaki z različnih področij ali gostujoči avtorji. To smo storili z namenom, da pri analizi ekspresivnega vrednotenja ugotovimo, kakšno vrednotenjsko sliko sveta želijo novinarji ustvariti. Ker ne analiziramo avtorskega stila, avtorji za našo raziskavo niso pomembni, vendarle pa lahko omenimo, da je obravnavane prispevke v omenjenem časovnem obdobju v Delu pisalo 39 novinarjev, v Dnevniku 9, v časopisu Izvestija 39, v časopisu Nezavisimaja gazeta pa 12.

7.1 SEZNAM FRAZEMOV, ZAJETIH V ANALIZO

V analizo so zajeti le frazemi, ki so se v komentarjih in kolumnah pojavljali v svoji izhodiščni podobi, tako po obliki kot pomenu, upoštevajoč tudi njihovo variantnost, nismo pa vanjo zajeli frazeoloških prenovitev. Uporaba frazema v stavku, ki se ne ujema z njegovim slovarskim pomenom je označena z zvezdico (*), frazemi ali njihovi pomeni, ki jih v SSKJ ali ruskih frazeoloških slovarjih ni bilo mogoče najti, pa so v seznamu v stolpcu o pomenu frazema označeni s poševnico (/). Slednji so bili na seznam dodani po temeljitem premisleku in posvetu z rojenimi govorci in profesorji. Frazemi so zapisani po kronološkem zaporedju, upoštevajoč tudi vsako ponovitev enakega frazema.

7.1.1 FRAZEMI IZ ČASOPISA DELO

UPORABA V POVEDI

Ne levo, ne desno, nazaj, je zgodba, ki se še kar nadaljuje v največji opozicijski stranki.
(3. 3. 2007, 5)

FRAZEM IN NJEGOV POMEN

ne levo, ne desno
delati po svoje, ne upoštevati mnenja, nasvetov drugih

S ponesrečenimi pogodbami in v njih
zapisanem odlogu plačil brez pravne
podlage so se ujeti v zanko.

(5. 3. 2007, 5)

ujeti se v lastno zanko
nesreča, ki si jo pripravljaj drugemu,
je zadela tebe samega

čeprav s prstom ne moremo pokazati
na enega samega krivca

(6. 2. 2007, 5)

s prstom pokazati na koga
koga obsojati, imeti ga za krivega

mnenjski mlini so se potem kar nekaj
časa pospešeno vrteli in pomagali
odvozlavati gordijski voz

(6. 3. 2007, 5)

gordijski voz
zapletena, težko rešljiva zadeva
ali vprašanje

ki utegne investicijskim strategom
povzročati sive lase

(7. 3. 2007, 5)

povzročati sive lase
povzročati velike skrbi

s takšnimi navedbami nova mestna
oblast priznava, da je popolnoma
slepa za blagre

(8. 3. 2007, 5)

*biti slep za kaj*³⁸
/

lahko bi torej rekli, da je policija na
Veliki Dolini s streli nad moškega, ki se
je oborožen z dinamitom, bombami in
pištolo odločil obračunati z vsemi, ki so
mu kdaj prekrižali pot

(8. 3. 2007, 5)

prekrižati komu pot
/

³⁸ Vsi frazemi, ob katerih ni slovarske razlage (ob katerih stoji poševnica), so na slovenski seznam dodani po posvetu z doc. dr. Natašo Logar.

»odločnost« policije pri dihanju za ovratnik v primeru Petek
(8. 3. 2007, 5)

dihati komu za ovratnik
/

ki smo jo novinarji, ki to področje redno spremljamo, v zadnjih letih spoznali do obisti
(13. 3. 2007, 5)

poznati koga do obisti
poznati vse lastnosti, zlasti slabe

po lanskoletnem zapletanju z operacijskimi mizami, ki danes vsemu trudu v posmeh še vedno stojijo neuporabljene
(13. 3. 2007, 5)

biti komu v posmeh
zaradi kake lastnosti, storjenega dejanja biti vzrok za posmehovanje

Dejstvo pa je /.../ da so mali delničarji potegnili ta kratko.
(13. 3. 2007, 5)

potegniti ta kratko
stvar se je za nekoga končala manj ugodno kot za druge

ampak kadar gre za resnične interese, ki so več kot samo italijanski /.../ je navsezadnje mogoče tudi zamižati vsaj na eno oko
(15. 3. 2007, 5)

zamižati na eno oko
hote spregledati napake

Vatikan, ki je pripravljen visoko dvigniti zastavo ekumenizma
(15. 3. 2007, 5)

visoko dvigniti zastavo česa
z vsemi silami si prizadevati za svoj cilj

Tu pa je slovenski potrošnik na tankem ledu.
(15. 3. 2007, 5)

biti na tankem ledu
/

projekt so zaupali zvezi potrošnikov,
ki je, recimo bobu bob, daleč najbolj
usposobljena
(15. 3. 2007, 5)

reči bobu bob
opisati dejstva tako, kot so
v resnici

Pri izbiri koncesionarja med sedmimi
prijavljenimi so imeli na uradu precej
nesrečno roko.
(15. 3. 2007, 5)

imeti nesrečno roko
/

ne le da je morala šele poiskati
potencialne svetovalce, da se je
kitila s tujim perjem
(15. 3. 2007, 5)

kititi se s tujim perjem
/

ravnateljica Ana Potočnik je na lastno
pest /.../ z obvestili na oglasnih deskah
sicer obvestila starše
(16. 3. 2007, 5)

delati na lastno pest
/

nekateri slovenski šolski strokovnjaki /.../
nimajo nič proti, če se izbirni predmeti
vzamejo pod drobnogled
(16. 3. 2007, 5)

vzeti pod drobnogled
natančno in vsestransko ga preučiti

Vseeno pa je dregnil v osir.
(20. 3. 2007, 5)

dregniti v osir
dati povod za hudo, množično
razburjenje

Primer Mally je samo vrh ledene
nepremičninske gore.
(20. 3. 2007, 5)

vrh ledene gore
/

Ta streznitev je za kulturo usodnejša, v <u>dobrem in slabem</u>. (23. 3. 2007, 5)	<i>v dobrem in slabem</i> /
Dohodninske napovedi pa naj še naprej ostanejo tajne in dostavljene tako, <u>kot se spodobi</u>. (23. 3. 2007, 5)	<i>kot se spodobi</i> dobro
po neprijetnem odkritju so na veterinarski upravi <u>staknili glave</u> (26. 3. 2007, 5)	<i>stakniti glave</i> *šepetati si
po desetih letih bo vendarle treba <u>potegniti črto</u> pod nakopičenimi nepravilnostmi (27. 3. 2007, 5)	<i>potegniti črto</i> napraviti obračun, pregled nad situacijo
no, sporne meje <u>gor ali dol</u> (27. 3. 2007, 5)	<i>gor ali dol</i> /
želeti je le, da bi bili izpuščeni, preden bi <u>na dan prišli</u> kakršni koli podatki o pokvarjenih kompasih (27. 3. 2007, 5)	<i>priiti na dan</i> /
njegova zadnja kadrovska poteza je bila, da je za svojega začasnega namestnika določil Andreja Ranta in s <u>tem vrgel</u> rokavico večini v parlamentu (28. 3. 2008, 5)	<i>vreči komu rokavico</i> nekdaj pozvati ga na dvoboj

Stroka ne ponuja enotnih rešitev,
nekatero med njimi so si celo
zelo narazen.

(29. 3, 2007, 5)

biti si v narazen
biti zelo različen

morajo res biti takšne in drugačne
žrtve zaradi sistema, ki poka po
šivih

(30. 3. 2007, 5)

pokati po šivih
/

Kakšno ribarjanje v kalnem je
pravzaprav obračanje slovenskega
zdravstvenega evra?

(30. 3. 2007, 5)

ribariti v kalnem
/

na to v svoji najnovejši knjigi z
naslovom Druga priložnost brez
dlake na jeziku bridko opozarja
tudi Zbigniew Brzezinski

(2. 4. 2007, 5)

brez dlake na jeziku
odkrito, brez zadržkov in slepomišljenja

Alarmantno opozorilo iz nekoč
največje opozicijske stranke, ob
katerem bi morali vsi v državi
zastriči z ušesi.

(7. 4. 2007, 5)

zastriči z ušesi
/

čprav Slovenija ni med temi črnimi
ovcami /.../ nimamo posebnih
razlogov za zadovoljstvo, saj močno
zaostajamo pri emisijah

10. 4. 2007, 5)

biti črna ovca
biti edini, ki je drugačen, slab

največja dilema po odstopu Kacina
je, kdo bo prevzel krmilo zdaj že veliko
manjše liberalne demokracije
(14. 4. 2007, 5)

prevzeti krmilo
/

a če imajo v LDS kakšnega
čudežnega asa v rokavu
(14. 4. 2007, 5)

imeti asa v rokavu
/

Za slovenske razmere pravzaprav ni
nič posebnega, če si soseda (tudi
župana) skočita v lase.
(16. 4. 2007, 5)

skočiti si v lase
spreti se, stepsti se

Je šlo za račun brez krčmarja ali
figo v žepu?
(16. 4. 2007, 5)

delati račun brez krčmarja
/
držati figo v žepu
/

bosta Boris Popovič in Tomislav
Klokočovnik v najkrajšem času
in ob prvi priložnosti pokadila
pipo miru
(16. 4. 2007, 5)

pokaditi pipo miru
spraviti se, pobotati se

Obljube niso edini razlog, da se jima
ne izplača kuhati mule.
(16. 4. 2007, 5)

kuhati mulo
kazati jezo, nejevoljo z vztrajnim
molkom

hkrati obstaja tudi teoretična možnost
spanja na lovorikah
(16. 4. 2007, 5)

spati na lovorikah
po uspehu popustiti v prizadevanju

v resnem sporu z njimi pa je zaradi
takratne zdravstvene politike potegnil
kratko

(17. 4. 2007, 5)

demokrati zahtevajo, da predsednik –
če, hoče, da razvežejo mošnjo —,
določi september 2008 za datum
začetka umika ameriških vojakov

(17. 4. 2007, 5)

ameriški demokrati /.../ morajo pred
pogajanjem z njim upoštevati vsa ta
dejstva, pa naj bi še tako radi obrnili
list v knjigi ameriške zunanje politike
(17. 4. 2007, 5)

samo nekaj dni pred osmo obletnico
streljanja na visoki šoli Columbine
/.../ je morda celo duševno bolan
mladenič prijel za orožje

(18. 4. 2007, 5)

in je bil spet ogelj v strehi ne samo
Beograda, temvel tudi Moskve
(20. 4. 2007, 5)

saj se je moral Tadić zelo potruditi,
da v očeh drugih politikov, zlasti pa
simpatizerjev in volilcev ne postane
grešni kozel

(20. 4. 2007, 5)

potegniti kratko

stvar se je za nekoga končala manj
ugodno kot za druge

razvezati mošnjo

/

obrniti list

obrniti se od preteklega, začeti na
novo

prijeti za orožje

začeti se bojevati

ogelj v strehi

prepir, spor

grešni kozel

oseba, ki se jo da obtožiti, krivec

edini pravi poraženec je skrajni
desničar Jean-Marie Le Pen, ki mu
je pošla sapa
(24. 4. 2007, 5)

pošla komu sapa
dokler je mogel

K temu svoj »piskrček« pristavijo še
mediji, ki so okoli dneva Zemlje
praviloma veliko bolj »zeleni« kot
sicer.
(24. 4. 2007, 5)

pristaviti svoj piskrček
pridružiti se čemu, kar je v danem
položaju najbolj koristno

ki so si prizadevali, da bi učencem
vbili v glave precej za lase privlečene
temeljne razlike med »dobrim« Leninom
in slabim »Stalinom«
(26. 4. 2007, 5)

vbiti v glavo
z vztrajnim razlaganjem doseči, da se
kdo nečesa nauči
privleči za lase
neprepričljiv, neprimeren

Nekateri ta korak se vedno upravičujejo
kot manjše, a nujno zlo.
(26. 4. 2007, 5)

nujno zlo
nekaj, čemur se ni moč izogniti

po drugi strani pa že vrabci čivkajo
o tem, da je novi direktor moral pred
kratkim pisno zagotoviti
(26. 4. 2007, 5)

o tem čivkajo že vrabci na strehah
to je že zdavnaj splošno znano

Iz oči v oči
(3. 5. 2007, 5)

iz oči v oči
stati si nasproti

kakršno je oblikoval in in zaradi svoje
proevropske usmerjenosti z življenjem
plačal nekdanji premier Zoran Đinđić
(4. 5. 2007, 5)

plačati z življenjem
umreti zaradi nepredvidnosti

toda danes si o generalu Mladiću
ne beli glave nihče, ki kaj pomeni na
srbski politični sceni
(4. 5. 2007, 5)

beliti si glavo s čim
veliko razmišljati o nečem

zakaj skoraj 2 milijona Albancev
za nobeno ceno noče živeti v srbski
državi
(4. 5. 2007, 5)

za nobeno ceno
pod nobenim pogojem, nikakor ne

Nikakršnega dvoma ni /.../ da občasno
odločitve dvignejo veliko prahu.
(5. 5. 2007, 5)

dvigniti veliko prahu
povzročiti razburjenje, govorice

Slovenija se lahko dela, da ni od tega
sveta
(9. 5. 2007, 5)

ne biti od tega sveta
/

Še vedno je, tako pravijo, nepopisan
list papirja.
(11. 5. 2007, 5)

nepopisan list
brez globljih spoznanj, izkušenj

Vsekakor je po nastali situaciji zanimivo,
da se ministrstvo za zdravje zdaj »trka
po prsih«
(11. 5. 2007, 5)

trkati se po prsih
hvaliti se, bahati

ki je prepozno spoznal, da so mu tudi
najožji sodelavci marsikaj prikrivali in
celo delali za hrbtom
(15. 5. 2007, 5)

narediti kaj za čigavim hrbtom
brez njegove vednosti

7.1.2 FRAZEMI IZ ČASOPISA DNEVNIK

UPORABA V POVEDI

FRAZEM IN NJEGOV POMEN

žrtve pa še enkrat plačujejo ceno
za obrambo
(1. 3. 2007, 11)

plačevati ceno za kaj
/

Z glavo v oblakih.
(1. 3. 2007, 11)

biti z glavo v oblakih
odmaknjen od stvarnega življenja,
sanjaški

V rokah je imelo vse dokaze, da bi
razsodilo v drugo smer.
(1. 3. 2007, 11)

imeti v rokah
/

Oliva v škripcih, Popaja nikjer.
(6. 3. 2007, 5)

biti v škripcih
neprijeten, zapleten položaj

Medtem, ko naši ministri za
umazano okolje in degradiran
prostor /.../ v Ljubljani vežejo otrobe
o čisti energiji /.../ v Ljubljani
poskrbijo, da se negativno strokovno
mnenje čez noč spremeni v
pozitivnega
(6. 4. 2007, 5)

otrobe vezati
vsebinsko prazno govoriti

čez noč
naenkrat, nepričakovano

Komunistični režim in globalna
kapitalistična ekonomija si nista
tako narazen, kot se zdi.
(8. 3. 2007, 5)

biti si narazen
biti zelo različen

da z ekološkimi preroki in njihovimi
verniki ne gre zobati češenj, je omenjeni
center (ki, roko na srce, ne predstavlja
nikakršnega think-tank trusta)
(12. 3. 2007, 9)

ne zobati češenj s kom
z nekom ni dobro imeti opravka
roko na srce
biti odkritosrčen

Da o ekološki devastaciji etanolske
Brazilije sploh ne izgubljam besed.
(12. 3. 2007, 9)

ne izgubljati besed
ne govoriti več o neki stvari

»Starejši imajo radi mlajše in mlajši
imajo radi starejše,« je pojasnila
decentna stara gospa, Italijanka
Carla Corso, ki je bila petindvajset
let »na cesti«.
(13. 3. 2007, 5)

biti na cesti
biti brez službe ali stanovanja

če pa gre za moralno vprašanje /.../
je treba najprej odgovoriti na
vprašanje, ali si hoče še naprej
zatiskati oči pred nešteti zlorabami,
ki jih omogoča nelegalna prostitucija
(13. 3. 2007, 5)

zatiskati si oči
ne hoteti priznati, spoznati dejstev,
problemov, resnice

Marinci so izurjeni za to, da /.../
mečejo stvari v zrak
(15. 3. 2007, 13)

metati v zrak
razstreljevati

EU postaja vroče pod nogami
(16. 3. 2007; 5)

biti vroče pod nogami
/

In kot vedno je njegovo človekoljubje
danajski dar.
(17. 3. 2007, 5)

danajski dar
ki ni dan iz prijaznosti, ampak z zahrbtnim
namenom

Kadarkoli steče beseda o Francozih,
se mi pred očmi prikaže francoski
ključ
(19. 3. 2007, 9)

prikazati se komu pred očmi
/

od najzgodnejše mladosti pomnim,
da ga je imel pri roki
(19. 3. 2007, 9)

imeti pri roki
imeti kaj, razpolagati s čim

Spopad je prišel v zgodovino kot
šestdnevna vojna.
(22. 3. 2007, 5)

priiti v zgodovino
postati zgodovinsko pomemben

Potezo je plačal s kroglo v glavo na
praznovanju, kjer je slavil mir.
(22. 3. 2007, 5)

dobiti kroglo v glavo
biti ustreljen, ranjen v glavo

behemot in leviatan delita njeno usodo
(24. 3. 2007, 5)

deliti usodo
/

Z nekom, ki je dal skozi »ekonomske
tečaje« od Milke Planinc do Anteja
Markoviča, pa ni težko najti skupnega
jezika.
(26. 3. 2007, 9)

dati skozi (nižje pog.)
doživeti, prestati
najti isti, skupni jezik
imeti, doseči enako mnenje o kaki stvari
vprašanju

Skratka, oni si ne mažejo rok.
(27. 3. 2007, 5)

mazati si roke z nečim
storiti nečastno, negativno dejanje

Kako živijo ljudje, katerih življenje
je zbrutalizirano in vsak trenutek visi na
nitki?
(31. 3. 2007, 5)

življenje visi na lasu, na nitki
je zelo ogroženo

Vsekakor pa je malo verjetno, da so jo
pred kamero nagnali s cigareto, vedoč,
da bodo s tem v srce zadeli šele
porajajočo se novo zahodno kulturo,
ki anatematizira kadilce.
(2. 4. 2007, 13)

zadeti v srce
zelo prizadeti

Brez zadržkov in z vso silo se mora
postaviti na stran Irana.
(5. 4. 2007, 5)

postaviti se na stran
/

dva rušilca pod slovenskimi
zastavami, ki branijo naše vode
(5. 4. 2007, 5)

biti pod zastavo
/

instrumentalizacija javne besede je
prvo, kar jim pade na pamet
(5. 4. 2007, 5)

pasti na pamet
spomniti se česa, pomisliti na kaj

Gospodarski minister bi lahko odkril
vse karte in le priznal, da je slovenska
trasa naftovoda že dejstvo.
(6. 4. 2007, 5)

odkriti karte
povedati, izdati svoje mnenje

helsinška sklepna listina /.../ je
dandanes mrtva črka na papirju
(16. 4. 2007, 9)

biti mrtva črka na papirju
/

edini napredek je v tem, da so
sodbe v preteklosti zahtevale najvišjo
ceno
(17. 4. 2007, 13)

zahtevati visoko ceno
/

Predvsem pa se v boj spušča
po nepotrebnem.

(18. 4. 2007, 5)

spuščati se v boj
/

pisati zgodovino vzhodne Evrope in
potem obe sestaviti v zgodbo s
srečnim koncem

(26. 4. 2007, 15)

pisati zgodovino
/

čez noč so se spremenili politični
sistemi, ekonomski odnosi

(26. 4. 2007, 15)

čez noč
naenkrat, nepričakovano

Zlahka bi jo vrnil s prisrčnim
nagovorom o človekovi naravi, ki
je v principu dobra, vendar ji je treba
včasih pokazati pravo pot.

(3. 5. 2007, 11)

pokazati pravo pot
/

Sklonil sem glavo pred njihovimi
izkušnjami.

(3. 5. 2007, 11)

skloniti glavo
*ukloniti se, vdati

V primerjavi s prerokovanim
Antikristom je južnokorejski študent
na žalostni ameriški univerzi majhna
riba.

(4. 5. 2007, 5)

biti majhna riba
/

Tudi v najbolj režimskih medijih
stvari pokajo po šivih.

(9. 5. 2007, 5)

pokati po šivih
/

»Oprostite,« je prvo vprašanje, ki
pade na pamet, »v kateri državi pa
smo?«

(10. 5. 2007, 5)

pasti na pamet

spomniti se česa, pomisliti na kaj

Američani pa nekako ne vidijo, kaj se
dogaja pred njihovim nosom

(12. 5. 2007, 5)

dogajati se komu/kaj pred nosom
/

ker je v ZDA tistih, ki se postavljajo
po robu eroziji demokratičnega sistema
in dvigajoči se plimi tiranije, le peščica

(12. 5. 2007, 5)

postaviti se komu po robu

upreti se mu

zakaj se je finančno
ministrstvo prav v tednu pred premiero
dokumentarca odločilo za preiskavo
in s tem po trditvah analitikov zabavne
industrije iz Exhibitor Relations vnaprej
priznalo, da je Moore s filmom znova zadel
»žebljico na glavico«

(14. 5. 2007, 9)

zadeti žebljico na glavico

opozoriti na bistvo, priti do bistva

stvari

7.1.3 FRAZEMI IZ ČASOPISA IZVESTIJA

UPORABA V POVEDI

FRAZEM IN NJEGOV POMEN

S ètim vstupid v žizn' sledujuščee
pokolenie detej srednego klassa.
(27. 2 2007, 8)

vstupit' v žizn'

začeti živeti samostojno

Okažet'sja li Izrail' v očeredenoj raz
založnikom amerikanskoj
bližnevostočnoj politiki ili vopreki

v storone

ločeno od drugih, ne skupaj z
drugimi

vsemu smožet ostat'sja v storone?

(1. 3. 2007, 6)

Nu, a posle smerti znamenitosti
televideniju sam čert ne brat.

(2. 3. 2007, 8)

sam čert ne brat

vse je zelo lahko

K tomu vremeni v Jevrope byli
vinovny vse – sverhu donizu.

(13. 3. 2007, 8)

sverhu - donizu

v celoti, popolnoma

A ispol'zoval izvestnoe vyraženie
šivorot – navyvorot, v značenii
nepopuljarnogo nynče vvodnogo
èlementa »v obščem to«.

(19. 3. 2007, 6)

šivorot – navyvorot

v obratnem vrstnem redu, v nasprotni
smeri

Vernuvšis' v Stavropol', ja navostril
uši i ubedilsja: moskovskuju modu
uspešno osvaivaet i provincija.

(19. 3. 2007, 6)

navostrit' uši

pozorno in z velikim zanimanjem
poslušati

Da i sam ja pomimo voli kak by
načinaju lovit' sebja na uspol'zovanii
stoličnyh slovesnyh štuček...

(19. 3. 2007, 6)

lovit' sebja

nepričakovano kaj opažati v svojem
obnašanju

»Ni šagu nazad« ètim i končitsja.

(20. 3. 2007, 6)

ni šagu

izraz prepovedi gibanja, premikanja

Nu, bud' zdorov, čitatel', i derži
sebja v rukah.

(21. 3. 2007, 6)

deržat' sebja v rukah

nadzorovati svoja čustva, pokoriti
jih svoji volji

Pohože, čto 11 marta na prazdnike
demokratii sil'no peregnuli palku.
(22. 3. 2007, 8)

peregibat' palku
pretiravati v postopkih, obnašanju

Inoe delo, kogda v rukah jest'
pis'mennye dokazatel'stva...
(22. 3. 2007, 8)

v rukah
imeti nekaj v oblasti, lasti, podrediti si kaj

Jesli dojdēt do suda, jemu i rešat', no
s točki zrenija praktičeskoj daže i net
nuždy davat' na vsju katušku.
(22. 3. 2007, 8)

na vsju katušku
na vso moč, z vso silo

Ot ètogo žutkogo, zavvyvajuščego
golosa muraški begali po kože i
volosy vstavali dybom.
(23. 3. 2007, 5)

muraški begajut po kože
čutiti mraz zaradi strahu
volosy vstavajut dybom
čutiti silno grozo

teper' on vyšel iz teni i javil
miru svoe lico i svoj personal'nyj
»produkt«.
(23. 3. 2007, 5)

*vyjti iz teni*³⁹
/

Nizkij uroven' činovnoj korрупcii
poroj byvaet malo svjazan s
korрупciej nraov, otkuda uže rukoj
podat' do trevožaščej S. M.
Mironova demografičeskoj problemy.
(23. 3. 2007, 5)

rukoj podat'
čisto blizu

³⁹ V Frazеološkem slovarju ruskega jezika A. I. Molotkova je omenjeni frazem naveden kot različica frazema *v teni* (в тени).

Očividno latyši s èstoncami,
proslyšav pro eto, takže rešili
vnesti svoju leptu v procvetanie
družestvennoj antiimperialističeskoj
Gruzii.
(23. 3. 2007, 5)

vnosit' svoju leptu
sodelovati v čem v skladu s svojimi
zmožnostmi

Ne po zubam èta devuška
krašenomu studenty-ètnografu.
(2. 4. 2007, 8)

ne po zubam
ne imeti dovolj sposobnosti v očeh
nekoga drugega

Ili, ne daj bog, polučim sniženie
rejtinga.
(4. 4. 2007, 9)

*ne daj bog*⁴⁰
/

Daj bog jej bol'sogo
psihologičeskogo zdorov'ja.
(4. 4. 2007, 6)

daj bog
izraz želje

Jego hlebom ne kormi, daj
naškodit'.
(4. 4. 2007, 6)

hlebom ne kormi
ničesar ne potrebovati

Nu, bud' zdorov, čitatel',
i derži sebja v rukah.
(4. 4. 2007, 6)

deržat' sebja v rukah
nadzorovati svoja čustva, pokoriti
jih svoji volji

Ne govorja uže o tom, kak eto glupo
i nedal'novidno: plevat' v kolodec,
iz ktorogo samomu ešče prigodit'sja
vody napit'sja.
(6. 4. 2007, 9)

*plevat' v kolodec*⁴¹
/

⁴⁰ Frazem je naveden v knjigi Obrazy russkoj reči V. M. Mokienka (1999, 197, 200).

⁴¹ Frazem dodan po posvetu z rojeno govorko ruskega jezika in lektorico Tatjano Komarovo.

Tem bolee čto televizionščikam
po prežnemu vse ravno kto pered
nimi – molodoj i zdorovyj detina,
kotoromu sam čert ne brat, ili
ubelennyj sedinami uvažаемyj
čelovek
(6. 4. 2007, 9)

sam čert ne brat
vse je zelo lahko

Moskva javljaetsja takim černym
jaščikom, čto voz'mi hot'
neizvestnogo, hot' izvestnogo, on
sil'no riskuet slomat' sebe šeu.
(6. 4. 2007, 9)

slomat' sebe šeu
doživeti neuspeh

Tegeran budet idti svoim putem,
razrabatyvaja jadernuju programm
a Vašington - svoim.
(10. 4. 2007, 6)

idti svoim putem
delovati samostojno, ne podrejati se
tujim vplivom

Togda byl sdelan pervyj
praktičeskij šag - podpisan
sovetsko-amerikanskij dogovor.
(12. 4. 2007, 8)

pervyj šag
popolni začetek, prvi korak

Kakoj porjadok, kogda na
posledniem izdyhanii!
(16. 4. 2007, 8)

na posledniem izdyhanii
tik pred smrtjo, v zadnjih vzdihljajih

Pečorinu umeret' mešalo tol'ko
to, čto on, po jego mneniju, ne
ispil čašu stradanija do dna.
(19. 4. 2007, 6)

ispit' čašu stradanija do dna
do konca prenašati težke preizkušnje

Da budet prokljat.

(19. 4. 2007, 6)

bud' ty prokljat

vzklik, ki izraža skrajno vznemirjenje,
razdraženost, negotovanje

Opjat' nastupaem na odni i te že
grabli.

(20. 4. 2007, 9)

*nastupat' na te že grabli*⁴²

/

»Nu, napisali – u Bog s nimi...«

(20. 4. 2007, 9)

bog s toboj (s nimi, s nej, s vami, s nimi)

izraz soglasja, pomiritve

Každyj sam vybiraet zanjatie po duše:

hočeš' marširuj, a mne po duše –
delat' gorod krasivym i čistym.

(20. 4. 2007, 9)

po duše

biti všečen, v skladu s prepričanji

Nu i slava Bogu!

(20. 4. 2007, 9)

slava Bogu

izraz radosti, olajšanja

V literature ukorenilos' mnenie – v

»Hoždenii po mukam« ono

vyskazyvaetsja uže prjamo:

žestokost' oktjabrja, voennogo

kommunizma i posledujuščej

diktatury...

(23. 4. 2007, 6)

hoždenie po mukam

težke življenjske preizkušnje, ki si
sledijo druga za drugo

A to, jesli my pro nelovkost'

politiki načnem govorit',

ne privedi gospodi, ješčé do

intelligentnosti politikov

dogovorimsja – kuda eto goditsja?

ne privedi gospodi

izraz opozorila, svarila

⁴² Frazem dodan po posvetu z rojeno govorko ruskega jezika in lektorico Tatjano Komarovo.

(23. 4. 2007, 6)

Tol'ko dlja togo, čtoby s uma
ne sojti.

(23. 4. 2007, 6)

sojti s uma

zblazneti, postati duševno bolan

No i »Spravedlivaja Rossija i SPS,
i kommunisty s LDPR bez ustali
nastupajut na te že grabli.

(23. 4. 2007, 6)

nastupat' na te že grabli

/

Putin – al'fa i omega, a takže
car', Bog i voinskij načal'nik
(24. 4. 2007, 8)

al'fa i omega

začetek in konec

V butylku zagljadyval.

(25. 4. 2007, 8)

zagljadyvat' v butylku

občasno se ga napiti

Potomu čto prošloe – eto ne učebnik
istorii, a dni i gody lično za tvoej
spinoj.

(25. 4. 2007, 8)

za spinoj

v preteklosti

kogda tot že Belkovskij kritikuet
nynešnj režim, uže opasaeš'sja, čto
režim, ne daj bog, ruhnet

(26. 4. 2007, 9)

ne daj bog

/

Vne ètih kriteriev ljuboj idee -
groš cena.

(26. 4. 2007, 9)

groš cena

imeti majhno vrednost ali pa biti

povsem brez vrednosti

Gosudarstvo suščestvuet ne dlja
togo, čtoby ustroit zemnoj raj,
a čtoby izbežat' zemnogo ada.
(26. 4. 2007, 9)

raj zemnoj
neobičajno lep kraj, kjer je mogoče
srečno živeti

no daže i črezvyčajno glupuju
devušku, kotoraja sama lezet
v petlju ne požalet'
(27. 4. 2007, 8)

lezt' v petlju
svoje življenje zavestno izpostavljati
nevarnosti

A už jesli zalezť v internet
to tam ètogo dobra stol'ko, čto
jabloku negde upast'.
(14. 5. 2007, 6)

jabloku negde upast'
zelo tesno, majhno

Čem bolj'she čelovek v glubine duši
čuvstvuet sebja uščerbny, tem
čašče on nagraždaet okružajuščih
etim èpitetom.
(14. 5. 2007, 6)

v glubine duši
v notranjosti, podzavestno, skrivaj

Po krajnej mere, jesli èto
gosudarstvo rassčityvaet
suščestvovat' dolgo.
(14. 5. 2007, 6)

po krajnej mere
vsaj; v vsakem primeru

Daže samaja žestkaja diktatura
ne sposobna kontrolirovat'
i poloviny obščestvennyh processov,
kotorye ona pytaetsja deržat'
v uzde.
(14. 5. 2007, 6)

deržat' v uzde
imeti koga pod nadzorom s
pomočjo strogih pravil

bol'shaja čast' graždan ljuboj
blagopolučnoj strany sama
deržit sebja v rukah po
soobraženijam nraustvennym,
religioznym, ideologičeskim
(14. 5. 2007, 6)

deržat' sebja v rukah
nadzorovati svoja čustva, pokoriti
jih svoji volji

7.1.4 FRAZEMI IZ ČASOPISA NEZAVISIMAJA GAZETA

UPORABA V POVEDI

izrail'tjane soobščili, čto ne
budut imet' delo s palestinskim
pravite'lstvom do teh por, poka
ono ne otkožetsja ot terrora
(19. 3. 2007, 12)

no skoree vsego palestincev
ožidaet novoe izdanie
političeskogo krizisa, poskol'ku
HAMAS ne polučil legitimnosti
v glazah ključevyh igrokov
(19. 3. 2007, 12)

Jedva on izmenit' nastroj deržav,
no už navernjaka popytaetsja
sputat' karty, predloživ nekuju
hitruju peregovornuju shemu
(19. 3. 2007, 12)

FRAZEM IN SLOVARSKA RAZLAGA

imet' delo
imeti opraviti s kom/čim

v glazah
po mnenju nekoga, videti določeno zadevo
skozi določen pogled

sputat' karty
nekomu porušiti načrte, namere

Naša strana voobšče otličaetsja
kakimi to očēn' blizkimi i
boleznennimi otnošenijami s
pamjatnikami – ih stavjat, snosjat,
svozjat, potom pytajutsja opjat'
vodruzit', po ètomu voprosu
ustraivaetsja kuča mala.
(19. 3. 2007, 12)

kuča mala!
vzklik v otroški igri, ko se vsi sodelujoči
spopadejo, stepejo

K slovu, v den' rasformirovanija
Rosohrankul'tury v GMII im. A. S.
Puškina otkrylas' vystavka
»Èpoha merovingov«.
(19. 3. 2007, 12)

k slovu
v zvezi s pravkar povedanim, kot
dopolnitev že povedanega

K slovu, istorija s cerkov'ju v Bari
- ne jedinstvennyj sjužet, kogda dlja
priobretenija dvižimogo ili nedvižimogo
imuščestva za rubežom RPC
ispol'zujet resurs prezidenta.
(19. 3. 2007, 12)

k slovu
v zvezi s pravkar povedanim, kot
dopolnitev že povedanega

Putin hotel by vojti v istoriju
ne prosto kak organizator vstreči
Patriarha i Papy Rimskogo.
(19. 3. 2007, 12)

vojti v istoriju
postati slaven, ohraniti se v spominu ljudi

No kak byvšij razvedčik, svoimi
glazami nabljudavšij krušenje
kommunističeskikh režimov, ...
(19. 3. 2007, 12)

svoimi glazami
neposredno videti,
prepričati se o čem

Sliškom mnogo teh, kto gotov
kost'mi leč', čtoby ètogo ne slučilos'.
(19. 3. 2007, 12)

leč' kost'mi
umreti v boju, spopadu

Nynešnjij rukovoditel' dovel
respubliku do ručki.
(26. 3. 2007, 12)

dovesti do ručki
pripeljati nekaj v brezizhoden položaj

a poslednih deržat' v uzde
s pomoščju ponjatnyh ocenok
èffektivnosti ih raboty
(26. 3. 2007, 12)

deržat' v uzde
imeti koga pod nadzorom s pomočjo
strogih pravil

Juščenko gotov byl vozložiti' na
i. o. ministra inostrannyh del
Vladimira Ogryzko, ktorogo,
k slovu, Verhovnaja Rada
vposledstvii »prokatila«.
(26. 3. 2007, 12)

k slovu
v zvezi s pravkar povedanim, kot
dopolnitev že povedanega

Pri ètom ljubye nacional'nye proekty
gosudarstv SNG Rossija
rassmatrivaet v pervuju očered'
ne s točki zrenija ih èkonomičeskoj
vygody dlja togo ili onogo sub"ekta
(26. 3. 2007, 12)

v pervuju očered'
predvsem

s točki zrenija
določen pogled na kako zadevo,
določeno razumevanje kakšnega položaja

Potomu novye integracionnye idei
togo že Nazarbaeva,
kotorye on v pervuju očered'
načinaet obsuždat' s Moskvoy,
prinimajutsja jeju prohladcej.
(26. 3. 2007, 12)

v pervuju očered'
predvsem

Pervym, kto ponjal, čto delo ne k he
dobru, okazalsja vnov' pereizbrannyj
spiker Sovfeda Sergej Mironov.
(2. 4. 2007, 12)

ne k dobru
ne bo dobro, ne bo se dobro končalo

Ili, ne daj bog, voobščé svjaz'
otključat'.
(2. 4. 2007, 12)

ne daj bog
/

Pri ètom učastie v aukcione
krupnogo inostrannogo učastnika,
pust' i posredstvom »vnučki«,
pridaet v glazah
obščestvennosti bolj'suju
legitimnost' dejstvu.
(2. 4. 2007, 12)

v glazah
po mnenju nekoga, videti določeno zadevo
skozi določen pogled

Ne v primer britanskoj kompanii
rynočnye trgovcy iz bližnego
zarubež'ja ne v sostojanii najti
obščij jazyk s rossijskimi
vlast'jami.
(2. 4. 2007, 12)

najti obščij jazyk
doseči enako mnenje o isti stvari

Vnešne nedelja vygljadit
bezuprečnoj: političeskaja žizn'
b'jet ključem
(2. 4. 2007, 12)

bit' ključem
živahno se razvijati, živahno se
dogajati

Milicija i nemnogočislennye
grupпки demonstrantov navernoé,
uže znajut drug druga v lico.
(2. 4. 2007, 12)

znat' v lico
poznati glede na zunanji izgled

Proba pera, tak skazat'.

(2. 4. 2007, 12)

proba pera

prve literarne izkušnje

Vnešne èto vygljadit tak,

budto by deputaty ozabočeny

čto »za ih spinoj« kakie-to

peremeščennye kul'turnye

cennosti mogut byt' peremeščeny

(9. 4. 2007, 12)

za spinoj

delati nekaj v tajnosti, skrito, brez vednosti

koga drugega

sootvetstvujuščaja dvuhstoronnaja

komissija v poslednie vremja

sobiralas' reguljarno i vot-vot

dolžna priiti k kakomu

vzaimovыgodnomu soglaščeniju

(9. 4. 2007, 12)

vot-vot

nekaj se bo zgodilo v naslednjem trenutku,

zdaj-zdaj

V svete restitucii pomerk i ostalsja

v teni drugoj vyhod Aleksandra

Sergejeviča Sokolova

»v ljudi«.

(9. 4. 2007, 12)

v teni

biti neopazen, neopažen

vyiti v ljudi

doseči trden, soliden položaj v družbi

Bespoleznyj dlja mirnogo

processa, no vpolne udačnyj

s točki zrenija vnutripolitičeskoj

bor'by hod amerikanskih

demokratov.

(9. 4. 2007, 12)

s točki zrenija

določen pogled na kako zadevo,

določeno razumevanje kakšnega položaja

V oktjabre 2005-go /.../

oni prinjali jeje v štyki.

(9. 4. 2007, 12)

prinjat' v štyki

izredno sovražno,

z veliko neprijaznostjo

naivno polagat, čto legitimnost
grjaduščih parlamentskih i
prezidentskih vyborov v Rossiji
v glazah zapadnyh liderov
zavisit ot dopuska vseh
želajuščih na teleèkrany
(9. 4. 2007, 12)

jest' i shodjaščie s uma ot takogo
zrelišča ih blizkie i rodnye
(23. 4. 2007, 12)

Jest', naverno, i mediki, beruščije
na sebja greh
(23. 4. 2007, 12)

Glavnym obrazom, konečno,
očividno lomilis' v
otkrytuju dver'.
(23. 4. 2007, 12)

S teh por kollegi pribegajut
k èzopovu jazyku pišut
»storonniki Limonova«.
(23. 4. 2007, 12)

»Opjat' ot Voskoboynikova
»ni zvuka!«
(23. 4. 2007, 12)

v glazah
po mnenju nekoga, videti določeno zadevo
skozi določen pogled

shodit' s uma
zblazneti, postati duševno bolan

brat' na sebja
prevzeti odgovornost

lomit'sja v otkrytuju dver'
dokazovati, potrjevati to, kar je že očitno,
znano

èzopov jazyk
posredno izražanje misli

ni zvuka
zelo tiho, v tišini

ved' v SŠA na rukah okolo 200
mln. stvolov ognestrel'nogo
oružija na každogo vzroslovo
žitelja
(23. 4. 2007, 12)

na rukah
posedovati kaj, razpolagati s čim

Po suščestvu, organizacija igraet
rol' »politpartii odnoj temy« i
sposobna sorvat' ljuboe pokušenje
na sferu interesov.
(3. 4. 2007, 12)

igrat' rol'
imeti velik pomen, pomembno vplivati
na nekaj

Jakemenko uže vse skazal ot
lica vlasti, ili hotel postaviti' točku,
ili odobril takim obrazom mladšego
kollegu, ostaetsja za kadrom.
(14. 5. 2007, 12)

ot lica
po naročilu nekoga
postaviti' točku
dokončno pojasniti,
dokončati zadevo

I tretij važnyj postprazdničnyj sjužet,
na pervyj vzgljad svjazannyj s
predyduščimi.
(14. 5. 2007, 12)

na pervyj vzgljad
glede na prvi vtis, na prvi pogled

Včerašnjij priezd v Rossiju
gossekretarja SŠA Kondolizy
Rajs byl predvaren žestkim
zajavleniem o črezmernom
sosredotočenii rossijskoj vlasti
v rukah Kremlja.
(14. 5. 2007, 12)

v rukah
posedovati kaj, razpolagati s čim

Konečno, v gosti ne hodjat s kamnem
za pazuhoj.
(14. 5. 2007, 12)

deržat' kamen' za pazuhoj
skrivati sovražnost do koga

Dopolnitel'nye ob"emy *daj bog*
 turkmenskogo gaza, daj bog, vse izraz želje
 taki pogonjat po rossijskoj
 territorii.
 (14. 5. 2007, 12)

Pridja k vlasti, turkmenskij *po puti*
 prezident srazu načal rabotat' (iti) v isto smer,
 na blago naroda pojdja, po po eni in isti poti
 protorennomu rossijskim kollegoj
puti.
 (14. 5. 2007, 12)

Vse èti melkie različija, konečno, *ne v sčet*
 soveršenno ne v sčet. nečesa ne upoštevati,
 (14. 5. 2007, 12) nečemu ne posvečati pozornosti

8 POGOSTOST FRAZEMOV V SLOVENSKIH IN RUSKIH OBRAVNAVANIH PRISPEVKIH

Tabela 8.1: Količina frazemov v obravnavanih prispevkih

	Število prispevkov	Število frazemov
Delo	95 komentarjev	63
Dnevnik	61 kolumen + 4 komentarji	42
Izvestija	103 komentarji	51
Nezavisimaja gazeta	28 komentarjev	44

Kot je razvidno iz tabele 8.1, število obravnavanih prispevkov ni sorazmerno. Čeprav so vsi časopisi dnevniki, ki imajo samo mnenjem v vsaki številki, z izjemo časopisa Nezavisimaja gazeta, ki aktualne teme vzame pod drobnogled enkrat tedensko, namenjeno celotno stran, in četudi naša raziskava zajema približno enak časovni interval vseh štirih dnevnikov, je končno število frazemov manj nesorazmerno v primerjavi s številom obravnavanih besedil.

Večje kot je število v časopisu uporabljenih frazemov, bolj je frazem predstavljen kot ustaljeno izrazno sredstvo, pravi E. Kržišnik (1996, 178). Nizko pogostost uporabe frazemov pa je mogoče pričakovati pri čustveno obremenjenih temah ali pa izogibanju preveč čustveno zavzetemu ocenjevanju položaja. Razlog je lahko tudi zavestno hotenje avtorja, da piše »bolj strokovno, torej resno in (vsaj na videz) argumentirano« (Kržišnik 1995, 221)

Čeprav je imel časopis Nezavisimaja gazeta v primerjavi z ostalimi tremi časopisi količinsko zajetih najmanj komentarjev, na prvi pogled ne moremo reči, da v njihovem uredništvu kot žanr manj priljubljen, še manj pa, da je uporabi frazemov manj naklonjen. Takšno ugotovitev bi bilo treba podpreti tudi s povprečnim izračunom pogostosti pojavljanja frazema na en komentar ali kolumno.

V nadaljevanju bomo za poimenovanja časopisov uporabljali kratice: Delo (D), Dnevnik (Dn), Izvestija (I), Nezavisimaja gazeta (Ng).

8.1 POGOSTOST FRAZEMOV V POSAMEZNIH PRISPEVKIH

Tabela 8.2: Povprečna pogostost frazemov na prispevek

	Število prispevkov	Število frazemov	Povprečje
D	95	63	0.67
Dn	61 + 4	42	0.65
I	103	51	0.50
Ng	28	44	1.57

Rezultati iz tabele 8.2 kažejo izredno nizko povprečje rabe frazemov. Oba slovenska dnevnika sta pravzaprav izenačena. Povprečje ruskega časopisa Izvestija je še nižje, komaj pol frazema na komentar, odskok navzgor pa predstavlja Nezavisimaja gazeta, ki v primerjavi s slovenskima dnevnikoma uporablja dva in polkrat več frazemov, za razliko od svojega domačega medija pa kar trikrat več. Čermák ugotavlja, »da je besedilo⁴³ bogato s frazemi že, če v njem stoji en frazeologem na 80—120 besed.« (Čermák v Kržišnik 1988, 70). Če želimo ta podatek povezati z

⁴³ Čermák sicer v tem primeru govori o umetnostnih besedilih.

našimi rezultati, bo potrebno upoštevati tudi dolžino obravnavanih komentarjev in kolumn. V našem primeru so vsi prispevki po približni oceni dolgi med 1,5—2 tipkani strani, kar v povprečju znaša največ 700 besed. Če bi hoteli upoštevati zgornji podatek, bi se za gotovo potrditev, da je raba pogosta, v vsakem prispevku morali pojavljati najmanj štirje in največ šest frazemov, kar pa v našem primeru še zdaleč ne drži. Povsem mogoče je, da bi bilo naše povprečje precej višje, če bi v analizo zajeli tudi frazeološke prenovitve ali pa tudi njihovo napačno rabo glede na obliko in pomen.

Da so zaradi nizke pojavnosti frazemov komentarji in kolumne stilno revnejši, ne moremo reči. Novinarji, zlasti tisti, ki so vešči pisanja, imajo na voljo vrsto drugih načinov, kako inovativno izraziti svoje mnenje, res pa je, da bi lahko izkoristili ekspresivno moč, ki jo frazem ponuja. E. Kržišnik (1996, 177) pravi, da so frazemi zaradi svoje kolektivne subjektivnosti znotraj besedila razumsko težje prepoznavni in tako lažje zamegljujejo razdaljo med avtorjem in bralcem. Koliko odsotnost oz. vsaj ne prav pogosta raba frazemov vpliva na revnost stila komentarjev in kolumn, na podlagi naše raziskave ne moremo reči, Kalin Golob pa v raziskavi novinarskih ubeseditv vstopanja Slovenije v Nato (2004, 77) ugotavlja, da so žanrske in jezikovnostilne konvencije postale ohlapnejše ter da so komentarji »po eni strani izgubili svoj blišč in preprosto postali suhoparna tehtanja stališč.«

8.1.1 PONOVIITVE FRAZEMOV

Na pogostost uporabe frazemov lahko pogledamo tudi z zornega kota njihove inovativnosti. Morda imajo določeni časopisi oz. avtorji obravnavanih besedil svoj stil pisanja oblikovan tako, da venomer ali vsaj večkrat uporabljajo ista jezikovna sredstva, v našem primeru frazeme. Tokrat se osredotočamo na to ali se morda med vsem zbranim frazeološkim materialom frazeološke enote ponavljajo. Če le omenimo veliko razliko med številom avtorjev, ki so obravnavane komentarje in kolumne napisali, lahko pričakujemo, da bosta Delo in Izvestija, oba z 39 avtorji, frazeme ponavljala redkeje kot Dnevnik z 9 in Nezavisimaja gazeta z 12, ker prva dva zajemata več piscev z različnim besednim zakladom.

Tabela 8.3: Ponovitve frazemov

	Število frazemov	Ponovitve frazemov	Realno število frazemov v prispevkih
D	63	1 fr → 2x	63
Dn	42	1fr → 2x, 1fr → 2x	38
I	51	1fr → 3x, 1 fr → 2x, 1 fr → 2x, 1 fr → 2x, 1 fr → 2x	46
Ng	44	1 fr → 3x, 1 fr → 2x, 1 fr → 3x, 1 fr → 2x	36

Rezultati, prikazani tabeli 8.3, kažejo, da se frazemi povsod, nekje manj, drugje pa bolj ponavljajo. Tako ne moremo reči, da večje število različnih avtorjev nujno pomeni tudi njihovo bolj raznovrstno uporabo, saj ravno Izvestija, ki so bila po številu avtorjev enakovredna Delu, frazeme v svojih komentarjih ponavljajo največkrat, Delo pa najmanjkrat. V časopisu Izvestija se frazem *deržat' sebja v rukah* ponovi trikrat, frazemi *ne daj bog*, *nastupat' na te že grabli*, *sam čert ne brat* in *po duše* dvakrat. Tesno za njim je Nezavisimaja gazeta, ki v komentarjih dvakrat ponovi frazema *s točki zrenija* in *v pervuju očered'*, trikrat pa *k slovu* in *v glazah*. V Delovih komentarjih se *potegniti kratko* dvakrat ponovi, ravno tolikokrat se v Dnevnikovih kolumnah ponovita frazema *čez noč* in *priti na pamet*.

Razlogi za ponavljanje je seveda več in jih na podlagi tukaj danih podatkov ne moremo razložiti. Lahko le predvidevamo, da so morda bili v tistem določenem času, ko je prispevek nastajal, eni izmed avtorjevih bolj priljubljenih, lahko so bili in so v splošni rabi ali pa so tako jasni, da se enostavno in univerzalno umeščajo v katerikoli poročevalski žanr, tudi komentar in kolumno.

Naj bolj kot postransko opažanje navedemo še, da se zlasti v časopisu Izvestija pojavljajo frazemi, v katerih ena od komponent označuje 'boga', 'gospoda'. *Ne daj bog* (2x), *daj bog*, *bog s nimi*, *slava Bogu* in *ne privedi gospodi*, prva dva omenjena pa se pojavita tudi v komentarjih časopisa Nezavisimaja gazeta. Mokienko pravi, da se je tako v ruskem, kot v vseh ostalih svetovnih jezikih, ohranilo veliko sledov o

starih predstavah o bogu, in ne glede na napredek civilizacije, jezik s seboj še vedno nosi stare mitološke predstave, ki se v sodobnosti preosmišljajo in dobivajo drugačen semantičen in stilističen pomen (1999, 197). Da se največ takšnih frazemov pojavlja ravno v časopisu *Izvestija*, je presenetljivo, saj ima časopis za seboj 70 očitnih let komunistične nadvlade. Zanimivo je tudi, da se nobeden od frazemov, ki bi komponento 'boga' vključevali, ne pojavi v nobenem izmed analiziranih slovenskih dnevnikov.

8.2 UMEŠČENOST FRAZEMOV V BESEDILO

Besedila v časopisih so po svoji grafični obliki na straneh časopisov namenoma oblikovana tako, da je že pri bežnem preletu celotne vsebine izvoda časopisa zadoščeno različnim interesom bralcev. Zlasti zaradi besedilno izpostavljenih mest, ki že nakazujejo na vsebino prispevkov, lahko bralec domneva, kakšno problematiko ta obravnavajo, o čem pišejo in kakšno vrsto informacije prinašajo. Najbolj izpostavljeni deli poročevalskih besedil so naslovi. »To izrazitost jim daje ne samo dejstvo, da so v sferi pisnega prenosnika – torej v vidnem polju /.../, na izpostavljenem prostoru /.../ so *nadpisi*, ampak so tudi poseben izbor iz sredstev danega jezika« (Korošec 1998, 43). Med ostala izpostavljena mesta poročevalskih besedil E. Kržišnik (1996, 181) prišteva poleg naslovja še sinopsis,⁴⁴ ki je poudarjen krepkejšim tiskom ter začetek in konec besedila. Med našimi obravnavanimi komentarji in kolumnami se bomo tako osredotočili na to, kako pogosto se frazemi pojavljajo v naslovih, ki so najbolj izpostavljen del prispevkov, začetek in konec besedila kot dela, ki prav tako s pomenljiveje izbranimi jezikovnimi sredstvi vrednotita obravnavano temo, vse, kar bo ostalo, pa se bo pojavljalo v osrednjem besedilu, ki, kot pravi Manca Košir (1988, 85), analizira ozadje in vzroke dogodka.

Iz končnih rezultatov lahko po besedah E. Kržišnik (1996, 181) razberemo dvoje: kako izpostavljena mesta v besedilu posamezni časopisi uporabljajo in na katerih mestih lahko pojav frazema najverjetneje pričakujemo. Zlasti izpostavljeni so v časopisnem novinarstvu naslovi in začetki besedil, saj nikoli ne moremo zagotovo

⁴⁴ Sinopsis kot povzetek članka v krepkem tisku takoj za naslovom sicer za naše komentarje in kolumne že zaradi žanrske specifik ne pride v poštev. Poleg tega E. Kržišnik pod drobnogled ni vzela le presojevalnih besedil, temveč tudi poročevalna, saj je analizirala časopis kot celoto.

reči, da bo bralec prebral celoten prispevek. Pričakujemo lahko torej, da se bodo na tem mestu pojavljali najpogosteje. Za analizo bomo uporabili celotno število frazemov iz vsakega časopisa, kot so navedeni v tabeli 6.1, upoštevajoč tudi vsako ponovitev.

Tabela 8.4: Pozicijska umeščenost frazemov v strukturo komentarja in kolumne

	Naslov	Začetek besedila	Osrednje besedilo	Konec besedila
D	1	13	34	15
Dn	2	5	32	3
I	/	5	37	9
Ng	/	4	32	8

Rezultati kažejo izredno redko rabo, v primeru obeh ruskih časopisov pa popolne odsotnosti frazemov v naslovih. Pogostost frazemov v naslovih v Delu doseže le 1,5 %, v Dnevniku pa 5 %. Glede na pojavnost frazemov v ostalih delih besedila je ta zanemarljiva. Prav tako ne v primeru ruskih ne slovenskih časopisov ne moremo reči, da jih je večina umeščena v njihov začetek, iz česar lahko le sklepamo, da namen avtorjev ni bil bralčevo pozornost na svoj prispevek usmeriti z ekspresivnim vrednotenjem in se je vsaj v naslovu in začetku prispevka preveč čustveno zavzetemu ocenjevanju položaja izognil. To seveda ne pomeni, da pri izbiri jezikovnih sredstev ni bil kako drugače inovativen in uporabil kakega drugega aktualizma. Pomembno je tudi omeniti, da presojevalna besedila prvenstveno niso namenjena hitremu branju nekoga, ki se z aktualnimi dogodki želi hitro seznaniti, temveč bralcu, ki ga zanima njihovo ozadje, razlaga in navsezadnje tudi mnenje avtorja, bralec takšne vrste je običajno zahtevnejši, želi si ustvariti širšo sliko in problem osvetliti z večih zornih kotov. Če upoštevamo slednje, nista z vsebinskega vidika osrednje besedilo in njegov zaključek nič manj pomembna, saj govorimo o žanrih interpretativnih zvrsti, ki za razliko od novic niso zgrajena po strukturi obrnjene piramide – torej od najpomembnejših k manj pomembnim informacijam.

V prid temu bi lahko govorili tudi naši rezultati. 54 % vseh frazemov v Delu se pojavlja ravno v osrednjem besedilu, v Dnevniku pa kar 76 %. V obeh izbranih ruskih časopisih se količina frazemov v osrednjem besedilu, kjer Izvestija uporabijo 72 % vseh frazemov in Nezavisimaja gazeta 73 %, najvišjemu odstotku Dnevnika

približata. Lahko rečemo, da je težišče uporabe frazemov v vseh štirih dnevnikih zlasti osrednje besedilo, kar pomeni, da jih avtorji uporabljajo predvsem za aktivno analizo ozadja in vzrokov dogodka.

Delovi avtorji v začetku komentarja, ki, kot pravi Koširjeva (1988, 85) dogodek predstavi, uporabijo 20 % frazemov, Dnevnikovi v svojih kolumnah pa 12 %, medtem ko v zaključku, ki po Koširjevi (prav tam, 85) poda končno poanto ali napoved nadaljnjega poteka dogodka, Delovi avtorji frazeme uporabljajo pogostejše kot v začetnem delu, s 24 %, avtorji Dnevnikovih kolumen pa 7 %, kar je manj kot v uvodnem delu. Avtorji komentarjev obeh ruskih časopisov več frazemov uporabijo na koncu besedila, Izvestija 17 %, Nezavisimaja gazeta 18 %, v začetnem delu besedila pa prvi omenjeni časopis preostalih 10 %, drugi pa 9 %.

9 S FRAZEMI IZRAŽENA VREDNOTENJSKA KONOTACIJA

Frazem je tako za avtorja besedila kot bralca pomensko večplastno sredstvo. Izraža predvsem subjektivno razmerje do sporočene informacije in jo tako tudi ekspresivno ovrednoti. Splošno znano je, kot pravi tudi E. Kržišnik (1995, 225), da je tematska naravnost časopisov negativistična in da je slaba novica dobra novica in hkrati tisto, kar je najbolj vredno omembe in poročanja. To lahko velja tudi za presojevalna besedila, v našem primeru za komentarje in kolumne. Če želimo ugotoviti, kakšne vrste ekspresija prevladuje v obnavanih komentarjih in kolumnah štirih časopisov, je treba najprej pokazati, kako uporabljeni frazemi predmetnost, dejavnost in lastnost poimenujejo in kako so te kategorije razporejene glede na splošno človekovo vrednotenjsko sprejemanje tega, kar je v besedilu poimenovano. V zvezi s tem velja omeniti, da se ravno v tem segmentu vidi vpliv, ki ga ima časopisno poročanje na bralca kot posameznika, hkrati pa tudi na celotno občinstvo, v oblikovanju javnega mnenja in na ustvarjanje družbene klime, pravi Kržišnik (prav tam, 224).

E. Kržišnik (1991, 93) je človekovo vrednotenjsko sprejemanje poročanega opisala kot pozitivne in negativne pole, ki si nasproti stojijo v parih, kot so mir/vojna, stabilnost/nestabilnost, odkritost/prikritost, itd. Pogledali bomo, če pretežno negativno vrednotenje v časopisnih besedilih glede na splošno znano resnico o novinarstvu,

velja tudi v našem primeru. Frazeme iz časopisov bomo uvrstili v tematske skupine, ki jih je oblikovala E. Kržišnik (prav tam, 94—96), in sicer negativne: oblast, nasilje, vznemirjenje (razburjenje), prikritost (skritost), prevara (laž), negotovost (dvom, nezaupanje), ogroženost, krivda (odgovornost), nasprotovanje (nesodelovanje), neuspeh, pozitivne pa v skupine: neoblast (neomejevanje, svoboda), nenasilje, odkritost (jasnost), sodelovanje, uspeh (pozitivno novo). Vmes bomo po njenem zgledu umestili tudi nekatere pojave in stanja, ki so vrednotenjsko nezaznamovani, torej nevtralni. Prav tako v to skupino sodijo tudi tisti, ki lahko svojo nevtralnost znotraj sobesedila spremenijo v prid pozitivnega ali negativnega pola. A tudi nasploh lahko sobesedilo vrednotenje samega frazema diametralno nasprotno spremeni, zato si je vredno ogedati tudi takšne spremembe, če se seveda pojavljajo.

Ker frazem, kot smo že povedali, izraža subjektivno razmerje do sporočene informacije, se lahko tudi njegovo sprejemanje od posameznika do posameznika razlikuje. Razdelitve frazemov v skupine negativno – pozitivno – nevtralno je v pričujoči analizi vrednotenjske konotacije ravno zaradi subjektivnega dojetanja tako potrebno jemati vsaj z rahlim pridržkom.

9.1 EKSPRESIVNO VREDNOTENJE FRAZEMOV V ČASOPISU DELO

V tematske skupine z negativno izraženo konotacijo lahko uvrstimo naslednje frazeme:

OBLAST

trkati se po prsih, nujno zlo, vbiti v glavo, spati na lovorikah

NASILJE

prijeti za orožje, vreči komu rokavico, plačati z življenjem

VZNEMIRJENJE (RAZBURJENJE)

dregniti v osir, ogenj v strehi, dvigniti veliko prahu, skočiti si v lase

PRIKRITOST (SKRITOST)

gordijski voz, biti slep za kaj, vrh ledene gore, pokati po šivih, ribariti v kalnem, delati račun brez krčmarja, držati figo v žepu, narediti kaj za čigavim hrbtom

PREVARA (LAŽ)

ujeti se v lastno zanko, kititi se s tujim perjem, delati na lastno pest

NEGOTOVOST (DVOM, NEZAUPANJE)

poiti komu sapa, privleči za lase

OGROŽENOST (SKRB)

dihati komu za ovratnik, biti komu v posmeh, biti na tankem ledu, biti črna ovca, povzročati sive lase, beliti si glavo s čim

KRIVDA (ODGOVORNOST)

s prstom pokazati na koga, grešni kozel

NASPROTOVANJE (NESODELOVANJE)

prekrižati komu pot, biti si narazen, kuhati mulo, za nobeno ceno

NEUSPEH

imeti nesrečno roko, potegniti ta kratko (2x)

Frazeme s pozitivno konotacijo lahko razvrstimo v naslednje skupine:

NENASILJE

pokaditi pipo miru, zamižati na eno oko

ODKRITOST (JASNOST)

brez dlake na jeziku, vzeti pod drobnogled

SODELOVANJE

razvezati mošnjo, pristaviti svoj piskrček

USPEH (POZITIVNO NOVO)

visoko dvigniti zastavo česa, prevzeti krmilo, imeti asa v rokavu, obrniti list

Skupino vrednotenjsko nezaznamovanih (nevtralnih) frazemov, ki jih v skupine niti ni smiselno razvrščati, pa predstavljajo:

ne levo, ne desno, poznati do obisti, reči bobu bob, v dobrem in slabem, stakniti glave, potegniti črto, gor ali dol, priti na dan, zastrichi z ušesi, o tem čivkajo že vrabci na strehah, iz oči v oči, ne biti od tega sveta, nepopisan list, kot se spodobi.

Negativno vrednotenjske frazeme Delovih komentarjev lahko uvrstimo v vseh deset skupin negativnega pola, pri čemer je najbolj obširna skupina 'prikritosti', pri skupinah pozitivnega pola se skupina 'neoblasti' sploh ne pojavi, največ pa jih lahko uvrstimo v skupino 'uspeha'. Kot je na splošno razvidno iz razvrstitve tematskih polov, prevladujejo frazemi z negativno konotacijo, pa tudi nevtralnno zaznamovanih je več kot pozitivnih. Tabela 9.5 predstavlja količino in razporeditev frazemov glede na njihovo vrednotenje.

Tabela 9.5: Količinska razporeditev frazemov glede na vrednotenjsko konotacijo v Delu

neg. zazn.	poz. zazn.	nevtralni
39	10	14

Podatki kažejo, da je 62 % vseh frazemov v komentarjih Dela ekspresivno negativnih, 22 % frazemov je nevtralnih, 16 % pa pozitivnih. Na podlagi tega lahko sklepamo, da v Delu prevladuje negativno vrednotenje predmetnosti, dejavnosti in lastnosti trenutnega časa.

Te rezultate lahko še nadgradimo. Frazem je znotraj besedila lahko uporabljen tudi tako, da je kljub svoji imanentni ekspresivni vrednosti dojet ravno nasprotno. Iz sobesedila lahko v našem primeru razberemo precej takšnih pomenskih preobratov. Na primer frazem *obriniti list*, ki sicer pripada pozitivnemu polu, je v sobesedilu zanikan in skladno s tem dojet kot negativen. Štirje frazemi iz skupine, v katero so uvrščeni nezaznamovani frazemi, *ne levo ne desno, priti na dan, zastrichi z ušesi, ne biti od tega sveta*, v sobesedilu dojamemo kot negative, trije prej nevtralni, *poznati do obisti, reči bobu bob, stakniti glave*, označijo pozitivno dejavnost, ostalih sedem ostane nevtralnih. Le tri iz skupine negativno zaznamovanih, *dihati komu za ovratnik*,

delati na lastno pest in kuhati mulo, lahko v sobesedilu dojamemo kot pozitivno evalvativno sprejemanje sporočenega, ostali ostanejo negativni.

Tabela 9.6: Dejansko ekspresivno vrednotenje znotraj sobesedila v Delu

neg. zazn.	poz. zazn.	nevtralni
41	15	7

Še vedno lahko rečemo, da v Delovih komentarjih s frazemi izražena ekspresija prevladuje, saj se je celo povečala in predstavlja 65 % vsega vrednotenja, 24 % vseh frazemov stanje vrednoti pozitivno, nevtralnih pa ostaja 11 % frazemov.

9.2 EKSPRESIVNO VREDNOTENJE FRAZEMOV V ČASOPISU DNEVNIK

V Dnevnikovih komentarjih in kolumnah uporabljene frazeme v tematske skupine negativnega pola uvrstimo:

NASILJE

metati v zrak, dobiti kroglo v glavo, zadeti v srce, spuščati se v boj

PRIKRITOST (SKRITOST)

zatiskati si oči, mazati si roke s čim, pokati po šivih

PREVARA (LAŽ)

otrobe vezati, biti mrtva črka na papirju, danajski dar, dogajati se komu kaj pred nosom

NEGOTOVOST (DVOM, NEZAUPANJE)

biti z glavo v oblakih, ne zobati češenj s kom, biti na cesti

OGROŽENOST

biti v škripcih, viseti na nitki, skloniti glavo, biti majhna riba, biti vroče pod nogami

NASPROTOVANJE (NESODELOVANJE)

biti si narazen, postaviti se komu po robu

NEUSPEH

plačevati ceno za kaj, zahtevati visoko ceno

V tematske skupine pozitivnega pola lahko uvrstimo:

NEOBLAST (SVOBODA)

imeti pri roki

ODKRITOST

položiti roko na srce, odkriti svoje karte, pokazati pravo pot

SODELOVANJE

najti skupni jezik

USPEH (POZITIVNO NOVO)

priti v zgodovino, zadeti žebljico na glavico

Vrednotenjsko nezaznamovani frazemi pa so:

čez noč (2x), ne izgubljati besed, prikazati se komu pred očmi, deliti usodo, dati skozi, postaviti se na stran, biti pod zastavo, pasti na pamet (2x), pisati zgodovino, imeti v rokah

Negativno vrednotenjski frazemi se tematsko uvrščajo v sedem skupin, nobeden izmed njih ne označuje 'oblasti', 'vznemirjenja' ali 'nasprotovanja', najbolj obširna je skupina 'ogroženosti', med pozitivno označenimi pa ni skupine 'nenasilja', medtem ko je tema 'odkritost' številčno največja. Tudi v kolumnah in komentarjih Dnevnika so številčno najbolj zastopani negativno vrednotenjski frazemi, najmanj je pozitivno zaznamovanih, sredinsko mesto zopet zasedajo nevtralni. Tabela 9.7 kaže kvantitativno razporeditev frazemov glede na njihovo vrednotenje.

Tabela 9.7: Količinska razporeditev frazemov glede na vrednotenje v Dnevniku

neg. zazn.	poz. zazn.	nevtralni
23	7	12

55 % vseh frazemov je negativnih, 17 % pozitivnih in 26 % vrednotenjsko nezaznamovanih. Ravno tako kot v primeru časopisa Delo, lahko tudi tu govorimo o frazemih, ki upovedano vrednotijo zlasti in predvsem z negativnega stališča, z več kot pol manjšim odstotkom je zastopan nevtralen in distanciran odnos, zopet je najmanj pozitivnega.

V sobesedilu frazem *položiti roko na srce*, ki je sprva imel pozitivno konotacijo, to spremeni v negativno, sprva nevtralno označene frazeme *čez noč* (le v enem primeru, ker se ponovi dvakrat), *ne izgubljati besed*, *imeti v rokah* in *deliti usodo* znotraj besedila dojamemo kot negativne, prav tako nevtralna *dati skozi* in *pisati zgodovino* v besedilu dojamemo kot pozitivna, prvotno negativna *biti si narazen* in *metati v zrak* pa dobita pozitivno konotacijo. Po upoštevanju omenjenih sprememb, so polja negativno - pozitivno - nevtralno znotraj obravnavanih kolumn in komentarjev prikazana v tabeli 9.8:

Tabela 9.8: Dejansko ekspresivno vrednotenje znotraj sobesedila v Dnevniku

neg. zazn.	poz. zazn.	nevtralni
26	10	6

Rezultati se bistveno ne spremenijo. Še vedno prevladuje s frazemi izraženo negativno vrednotenje, saj se za malenkost celo poveča na 62 %, 24 % vseh uporabljenih upovedujoče stanje in dogajanje vrednoti pozitivno, nevtralno vrednotenje predstavlja 14 % vseh frazemov.

9.3 EKSPRESIVNO VREDNOTENJE V ČASOPISU IZVESTIJA

Izmed 51 frazemov, zbranih v prvem ruskem časopisu med tiste z negativno konotacijo uvrstimo nalslednje:

OBLAST

deržat' v uzde

NASILJE

ni šagu nazad

VZNEMIRJENJE (RAZBURJENJE)

muraški begajut po kože, volosy vstajut dybom, bud' ty prokljat, sojti s uma

PRIKRITOST

za spinoj

NEGOTOVOST (DVOM, NEZAUPANJE)

ne privedi gospodi, ne daj bog (2x)

KRIVDA (ODGOVORNOST)

peregibat' palku

NEUSPEH

v storone, ne po zubam, plevat' v kolodec, slomat' sebe šēju, na poslednem izdyhanii, ispit čašu stradanija do dna, nastupat' na te že grabli (2x), hoždenie po mukam, zagljadyvat' v butylku, groš cena, lezt' v petlju, jabloku negde upast'

V tematske skupine pozitivnega pola spadajo:

NEOBLAST (NEOMEJEVANJE, SVOBODA)

vstupit' v žizn', v rukah, hlebom ne kormi, po duše (2x)

NENASILJE

daj bog, idti svoim putem, bog s tobój

ODKRITOST (JASNOST)

vyjti iz teni

SODELOVANJE

deržat' sebja v rukah (3x), vnosit' svoju leptu

USPEH (POZITIVNO NOVO)

rukoj podat', pervyj šag, slava bogu, raj zemnoj

Med vrednotenjsko nezaznamovane frazeme spadajo:

sam čert ne brat (2x), sverhu-donizu, navostrit' uši, lovit' sebja, na vsju katušku, al'fa i omega, šivorot-navyvorot, v glubine duši, po krajnej mere

Frazeme z negativnim vrednotenjem lahko uvrstimo v sedem skupin negativnega pola, pri čemer je daleč najbolj številčna skupina 'neuspeha', pozitivno vrednotenjske frazeme pa v vseh pet skupin pozitivnega pola, najboljše sta v tem primeru skupini 'neoblasti' in 'uspeha'. Nasploh so številčno, in po pričakovanjih, zastopani negativno vrednotenjski frazemi, drugi po številu so frazemi pozitivnega vrednotenja, najmanj je nevtralnih.

Tabela 9.9: Količinska razporeditev frazemov glede na vrednotenje v časopisu Izvestija

neg. zazn.	poz. zazn.	nevtralni
24	17	10

Razkorak v številu negativno in pozitivno vrednotenjskih frazemov, kot je razvidno iz tabele 9.9, je v primeru tega časopisa manjši, pri čemer prvi predstavljajo 47 %, drugi pa 33 % vseh frazemov. Tokrat je najmanj vrednotenjsko nezaznamovanih, 19 %. V tematiki negativnega pola izrazito prevladujejo frazemi skupine 'neuspeha', v pozitivni pa jih je največ v skupini 'neoblasti'.

V sobesedilu sprva pozitivno vrednotenjski frazemi *rukoj podat', daj bog, hlebom ne kormi* in *raj zemnoj* dobijo negativen prizvok, negativno vrednotenjska *za spinoj* in *jabloku negde upast'* dojamemo v pozitivnem smislu, v skupini vrednotenjsko nezaznamovanih pa frazem *sam čert ne brat* (ki se sicer pojavi dvakrat), obakrat svojo konotacijo spremeni v negativno, prav tako *v glubine duši* in *po krajnej mere*. Dva nevtralna frazema, *na vsju katušku* in *al'fa i omega* dobita pozitivno konotacijo,

ostali štirje ostanejo nevtralni. Po spremembah, ki jih v ekspresivni označenosti povzroči sobesedilo, lahko razmerje prikažemo s tabelo 9.10:

Tabela 9.10: Dejansko ekspresivno vrednotenje znotraj sobesedila v časopisu Izvestija

neg. zazn.	poz. zazn.	nevtralni
29	18	4

Število negativno vrednotenjskih frazemov se je tudi tokrat povišalo in je s 57 % največje. Pozitivno zaznamovanih je 35 %, nevtralnih pa 8 %.

9.4 EKSPRESIVNO VREDNOTENJE V ČASOPISU NEZAVISIMAJA GAZETA

Izmed 44. frazemov, ki so nam s seznama na voljo lahko v skupine negativnega pola uvrstimo:

OBLAST

deržat' v uzde

VZNEMIRJENJE (RAZBURJENJE)

shodit' s uma

PRIKRITOST (SKRITOST)

v teni, ni zvuka, za spinoj, ne v sčet, èzopov jazyk

PREVARA (LAŽ)

deržat' kamen' za pazuhoj

NEGOTOVOST (DVOM, NEZAUPANJE)

ne daj bog

NASPROTOVANJE (NESODELOVANJE)

sputat' vse karty, ne k dobru, prinjat' v štyki

NEUSPEH

leč' kost'mi, dovesti do ručki, lomit'sja v odkrytuju dver'

Skupine pozitivnega pola sestavljajo:

NEOBLAST (NEOMEJEVANJE, SVOBODA)

bit' ključom, na rukah, v rukah

NENASILJE

daj bog

ODKRITOST (JASNOST)

znat' v lico

SODELOVANJE

najti obščij jazyk, brat' na sebja

USPEH (POZITIVNO NOVO)

vojti v istoriju, vyjti v ljudi

V skupino vrednotenjsko nezaznamovanih sodijo:

imet' delo, v glazah (3x), kuča mala, k slovu (3x), svoimi glazami, v pervuju očered' (2x), s točki zrenija (2x), proba pera, vot-vot, igrat' rol', ot lica, postavit' točku, na pervyj vzgljad, po puti

V časopisu Nezavisimaja gazeta je po vrednotenjski konotaciji tokrat izjemoma največ nevtravno zaznamovanih frazemov – 46 %, sledijo jim negativno zaznamovani s 34 %, največ jih je iz tematskih skupin 'nasprotovanja' in 'neuspeha', čeprav o izrazitosti posameznih skupin težko govorimo, saj ni nobena izmed njih izrazito zapolnjena, 20 % frazemov je pozitivno vrednotenjskih.

Tabela 9.11: Količinska razporeditev frazemov glede na vrednotenje v časopisu Nezavisimaja gazeta

neg. zazn.	poz. zazn.	nevtralni
15	9	20

Kot kaže tabela 9.11 v sobesedilu nobeden izmed sprva negativno vrednotenjskih frazemov ne spremeni svoje usmeritve, so pa zato med pozitivnimi in nevtralnimi takšne spremembe očitnejše. Frazema s pozitivno vrednotenjsko konotacijo, *v rukah* in *vyjti v ljudi* postaneta negativna, sprva nevtralni *kuča mala, igrat' rol', s točki zrenija* (1x), *v glazah* (1x), postanejo negativni, frazemi *po puti, s točki zrenija* (1x), *v glazah* (1x) postanejo ovrednoteni pozitivno, ostalih 13 v svojem nevtralnem polju ostane. Kakšno je razmerje med vrednotenjsko konotacijo frazemov v sobesedilu, prikazuje tabela 9.12:

Tabela 9.12: Dejansko ekspresivno vrednotenje znotraj sobesedila v časopisu Nezavisimaja gazeta

neg. zazn.	poz. zazn.	nevtralni
21	10	13

Tudi tu s 48 % prevladuje negativno vrednotenje, z 29 % sledi nevtralno zaznamovano označevanje dejavnosti, predmetnosti in lastnosti, najmanj je pozitivnega vrednotenja, ki predstavlja le 23 %.

9.5 PRIMERJAVA S FRAZEMI IZRAŽENE VREDNOTENJSKE KONOTACIJE V VSEH ŠTIRIH ČASOPISIH

Tabela 9.13: Količinska razporeditev frazemov glede na vrednotenje v vseh štirih časopisih

	neg. zazn.	poz. zazn.	nevtralni
D	39 (62 %)	10 (16 %)	14 (22 %)
Dn	23 (55 %)	7 (17 %)	12 (26 %)
I	24 (47 %)	17 (33 %)	10 (19 %)
Ng	15 (34 %)	9 (20 %)	20 (46 %)

Sodeč po rezultatih, prikazanih v tabeli 9.13, lahko rečemo, da oba slovenska dnevnikarja teme, ki jih obravnavata v svojih komentarjih in kolumnah, sicer ne prikazujeta v zgolj črno-beli⁴⁵ luči, saj prisotnost nevtralnno zaznamovanih frazemov vsekakor obstaja, celo več jih je kot pozitivno vrednotenjskih. Vendarle pa lahko rečemo, da je velika večina uporabljenih frazemov negativnih že samih po sebi, saj po številu tako v enem kot drugem dnevniku sežejo krepko čez polovico. Negativno vrednotenjski frazemi v Delovih komentarjih so zbrani predvsem v tematskih skupinah 'prikritost' in 'ogroženost', tematsko težišče negativno vrednotenjskih frazemov v Dnevnikovih komentarjih in kolumnah pa je ravno tako na teh dveh skupinah.

Stanje se v ruskem časopisu Izvestija po uporabi prvotno negativno vrednotenjskih frazemov ne razlikuje, daleč največ jih je v tematski skupini 'neuspeha' a vseeno ne doseže polovice. Razlika je tudi v tem, da je več frazemov pozitivnega vrednotenja predmetnosti, dejavnosti in lastnosti, najmanj je vrednotenjsko zaznamovanih frazemov. Situacija v časopisu Nezavisimaja gazeta zahteva širši pogled. Po samem izboru v komentarjih tega časopisa izrazito prevladujejo predvsem vrednotenjsko nezaznamovani frazemi. Ker so posamezne tematske skupine negativnega pola zastopane z največ štirimi frazemi, je o kakšni izredno žgoči temi, na katero bi se avtorji komentarjev, vsaj z vidika pomena frazemov posebej osredotočali, nesmiselna. Pozitivni pol frazemov je zopet najmanj zastopan. Zanimivo je, da se avtorji, če že ne za negativno, vseeno raje osredotočajo na 'zlato sredino', kot na svetlo, pozitivno plat komentiranja dejanskosti.

Koširjeva pravi, da lahko na množične medije, torej tudi časopise, gledamo z večih vidikov: z lastninskih razmerij, »političnega delovanja, organizacije dela, kakšen vpliv imajo na sprejemnike, s kakšnimi vsebinami so napolnjeni, kakšne oblike diskurza uporabljajo, itd.« (1988, 14). Ker se na izbor vrednotenjsko zaznamovanih frazemov osredotočamo tudi z vidika ideološke oz. politične usmerjenosti posameznega časopisa, bi lahko predvidevali, da tisti časopisi, ki z vladajočo oblastjo ne stopajo v tako zelo kritičen dialog, z vidika izbora frazemov ne bodo uporabljali pretežno

⁴⁵ Izraz razmerja črno-belo uporablja E. Kržišnik (1996, 226) za označevanje stanja, ki ga glede na uporabo pozitivno ali negativno zaznamovanih frazemov v časopisju ugotavlja v časopisnih besedilih iz leta 1948. Tam namreč prevladujeta le negativna ali pozitivna ekspresija, vrednotenjsko nezaznamovanih frazemov ni.

negativno vrednotenjskih. V našem primeru sta to Delo in Izvestija. A se očitno motimo, saj v Delovih komentarjih najbolj prevladujejo ravno frazemi negativnega pola, v komentarjih časopisa Izvestija pa prav tako. Glede na našo hipotezo bi lahko od bolj kritičnih časopisov, ki jih v naši analizi predstavljata Dnevnik in Nezavisimaja gazeta, pričakovali da bo med frazemi, ki jih bodo uporabljali, največ negativno vrednotenjskih. Tu naše predvidevanje drži le delno. V komentarjih in kolumnah Dnevnika sicer resda prevladuje negativistična ekspresija, a je zato v komentarjih časopisa Nezavisimaja gazeta največ nevtralnih frazemov. Zakaj se komentatorji Dela skozi upovedovanje s frazemi, kot pravi Kržišnik (1991, 90), z zabrisovanjem razlike med razpoznavnim in nerazpoznavnim avtorskim komentarjem, osredotočajo na temi 'prikritost' in 'ogroženost', komentatorji časopisa Izvestija pa na 'neuspeh'? Ravno tako komentariji in kolumne Dnevnika, ki jih čevalj najbolj žuli v 'prikritosti' in 'ogroženosti', Nezavisimaja gazeta v večini ostaja, vsaj po izboru ekspresivno označenih frazemov, na nevtralnem polju, kar bi lahko pomenilo, da je celo manj kritična od časopisa Izvestija. Naši rezultati govorijo v prid temu, da se časopisi po tematiki, ki jo upovedujejo, ne opredeljujejo tako politično, kot smo sprva predvidevali. Lahko bi pritrdili E. Kržišnik (1996, 184), ki se sprašuje, ali »raba frazeoloških jezikovnih sredstev odraža večjo ali manjšo ekspresivno naravnost, kakor jo po eni strani odsevajo, po drugi pa tudi spodbujajo časopisna besedila, ali pa je treba preprosto pristati na dejstvo, da je za vsak časopis v vsakem času in v vsaki družbi osnovno pravilo, da je 'slaba novica dobra novica' in da je večja količina frazemov z negativno konotacijo samo posledica tega?« (podčrtala H. A.)

9.6 PRIMERJAVA DEJANSKEGA EKSPRESIVNEGA VREDNOTENJA ZNOTRAJ SOBESEDILA V VSEH ŠTIRIH ČASOPISIH

Tabela 9.14: Dejansko ekspresivno vrednotenje v sobesedilu v vseh štirih časopisih

	neg. zazn.	poz. zazn.	nevtralni
D	41 (65 %)	15 (24 %)	7 (11 %)
Dn	26 (62 %)	10 (24 %)	6 (14 %)
I	29 (57 %)	18 (35 %)	4 (8 %)
Ng	21 (48 %)	10 (23 %)	13 (29 %)

V sobesedilo so frazemi v komentarjih in kolumnah obeh slovenskih dnevnikov vključeni tako, da je negativno vrednotenje vsega, do česar lahko frazemi izražajo razmerje, le še večje od dveh tretjin. Obrne pa se razmerje med nevtralno in pozitivno zaznamovanimi frazemi. V obeh časopisih je po učinku sobesedila pozitivno zaznamovanih več kot nevtralnih. V komentarjih časopisa Izvestija negativna ekspresija seže krepko čez polovico, za malenkost se poveča število pozitivno zaznamovanih in zelo zmanjša število nevtralnih frazemov. Komentarji v časopisu Nezavisimaja gazeta v sobesedilu v večini ravno tako upovedujoče razmere vrednotijo negativno, a za razliko od prejšnjih treh časopisov njihov odstotek ni večji od polovice. V njih je najmanj pozitivno vrednotih frazemov, v zlati sredini po količini ostanejo nezaznamovani. Kot kaže tabela 9.14, so rezultati vseh štirih časopisov pričakovani, zanimiv pa je sobedilni preskok zadnjega. Avtorji komentarjev v časopisu Nezavisimaja gazeta namreč predvsem za negativno vrednotenje in za upovedovanje razmerja do povedanega ne uporabljajo frazemov, ki bi bili po svoji negativni polarnosti že na prvi pogled očitni, temveč za začetni impulz izkoriščajo njihovo nezaznamovano konotacijo ali pa njihovo priročno obliko, ki je lahko črna ali bela in jo z večjim peresom, predvsem pa lastnim vplivanjskim hotenjem znotraj sobesedila oblikujejo tako, da se ta nevtrálnost prevesi bodisi v smer pozitivnega, zlasti pa, kot kažejo naši rezultati, negativnega pola. Izmed vseh naših obravnavanih prispevkov lahko predvsem v primeru tega časopisa govorimo o največjem s frazemi izraženem ekspresivnem preskoku, ker je v besedilih največ prikrita ironije, ki šele med branjem upovedanim temam odtisuje negativen pečat.

Smela trditev, da je 'slaba novica dobra novica', rezultate naše analize presega. Pod drobnogled smo vzeli presojevalne žanre, v katerih je bilo po pričakovanjih najti največ 'ljudsko' ekspresivnega vrednotenja, torej s frazemi. A že na samem začetku njihovo število ni bilo dovolj visoko za doseganje kakšnih oprijemljivih rezultatov. Če bi hoteli razloge za prevladujoče negativno vrednotenje podrobneje osvetliti, bi morali okoliščine nastanka obravnavanih komentarjev in kolumn osvetliti z večih zornih kotov: z uporabo tudi ostalih jezikovnih sredstev – aktualizmov, ki so za takšne žanre primerni in pogosti, s proučevanjem avtorskega stila, samo vsebino prispevkov in nenazadnje, a ne najmanj pomembno, družbene okoliščine, ki so avtorje napeljele na to, da so obravnavano tematiko na časopisne strani prelili tako, kot so jo. Tu bi lahko navedli misel Y Gasseta:

Čista resnica je, da se na svetu vsak hip in zategadelj tudi sedaj godi neskončno reči. Zahtevo, naj povemo, kaj je tisto, kar se zdaj godi na svetu, je potemtakem treba razumeti, kot da sama iz sebe brije norce. Ampak prav zato, ker je nemogoče neposredno spoznati polnost dejanskega, nimamo drugega zdravila, kot da samovoljno zgradimo neko realnost (Y Gasset v Košir 1988, 14).

Želeli smo ugotoviti, ali v komentarjih štirih dnevnikov, dveh ruskih in dveh slovenskih prevladuje s frazemi negativno izražena ekspresivnost. S tega vidika smo jo tudi potrdili. Kolumnisti se lahko namenoma osredotočajo le na pereče teme, ki bodejo v oči, ali pa so morda v vseh pogledih osredotočeni le na kritiko in črnogledost, kar lahko potrdi tezo, da je slaba novica dobra novica, morebiti pa je svet tam zunaj res tako neprijazen. Vsekakor je negativističnost očitna in v mnogih pogledih pretirana, saj se okrog nas ne dogajajo le slabe stvari, in slabe stvari še zdaleč niso edina tema, o kateri je vredno pisati.

V SKLEP

Glavna značilnost komentarjev in kolumn je predvsem avtorjeva interpretacija dogodkov in njegovo hotenje, da v podobno smer razmišljanja usmeri tudi svoje bralce. V tem diplomskem delu smo želeli ugotoviti pogostost rabe frazemov kot enega izmed ključnih jezikovnostilističnih elementov prikritega vplivanja oz. prepričevanja. Analizirali smo tudi vrednotenjsko orientacijo frazemov, ki so jih avtorji v komentarjih in kolumnah uporabljali, ter s tega vidika primerjali upovedovanje s frazemi v izbranih dnevnikih slovenskega in ruskega področja.

Analiza je pokazala, da se frazemi v obeh omenjenih presojevalnih žanrih v nasprotju z našimi pričakovanji tako v ruskih kot slovenskih časopisih sploh ne pojavljajo pogosto, s čimer lahko prvo postavljeno hipotezo odločno ovržemo. Avtorji obeh slovenskih dnevnikov v povprečju na en sam komentar oz. kolumno v besedilo vključijo malo več kot pol frazema, rezultat časopisa Izvestija pa znaša komaj pol frazema na komentar. Rahel odstop v pozitivno smer pogostosti uporabe predstavlja ruski dnevnik Nezavisimaja gazeta, ki je bil sicer po številu komentarjev povsem na repu v primerjavi z ostalimi dnevniki, in vendar je v povprečju na prispevek uporabil več kot en frazem in pol. Še vedno sicer ne moremo reči, da je frazeme v besedila vključeval pogosto, saj smo za merilo pogostosti uporabe uporabili Čermákov podatek, da se morajo ti pojavljati na 80—120 besed, in izračunali, da bi se v vsakem prispevku tako morali pojaviti vsaj štirje in največ šest frazemov. Iz rezultata lahko sklepamo, da novinarji ekspresivne moči frazemov ne izkoriščajo, temveč za upovedovanje mnenj uporabljajo druge jezikovnostilistične elemente. Prav tako ne moremo reči, da so komentarji zaradi redke uporabe frazemov vplivanjsko kaj manj učinkoviti ali celo stilno revnejši. To bi lahko bila nadaljnja hipoteza kakšne druge raziskave, ki bi komentarje in kolumne analizirala tudi z vsebinskega vidika in stilističnega učinka na bralca.

Tudi naslovi in začetki besedil po rabi frazemov v obravnavanih presojevalnih žanrih nikakor ne izstopajo. Ravno nasprotno, tudi našo drugo hipotezo lahko ovržemo. V komentarjih in kolumnah Dnevnika se frazem v naslovu pojavi le dvakrat, v Delu le enkrat, medtem ko ruska dnevnika v svojih komentarjih frazeme v naslovov sploh

nista vključevala. To lahko morebiti razložimo tako, da avtorjev namen ni bil bralčevo pozornost na svoj prispevek usmeriti z ekspresivnim vrednotenjem ter da se je vsaj v naslovu in začetku prispevka hotel preveč čustveno zavzetemu ocenjevanju položaja izogniti. Vredno je omeniti, da so bila predmet naše analize presojevalna besedila, katerih težišče ni na informaciji sami, temveč na vrednotenju njenih posledic. Tako prvenstveno tudi niso namenjena tistim, ki želijo časopise le hitro preleteti, ampak zahtevnejšemu bralcu, ki želi dobiti poglobljene informacije o določenem dogodku ali stanju. S tega vidika ni vrednotenje v osrednjem besedilu in njegovem koncu nič manj pomembno, saj prvo analizira ozadje in vzroke dogodka, drugo pa ravno tako odločneje in s pazljiveje izbranimi jezikovnimi sredstvi vrednoti ter poda zaključek ali morebitne rešitve nastale situacije. V komentarjih časopisa Delo se je več kot polovica frazemov pojavljala v osrednjem besedilu, v komentarjih Dnevnika pa več kot tri četrtine, razmerje treh četrtin pa prav tako velja za osrednja besedila komentarjev obeh ruskih dnevnikov. Rečemo lahko, da se avtorji komentarjev in kolumen vseh štirih časopisov bolj kot na pritegovanje bralčeve pozornosti osredotočajo na ekspresivno vrednotenje analize ozadja in vzrokov samih dogodkov, torej frazeme uporabljajo v osrednjem besedilu. Precej manj takšnega vrednotenja se pojavlja v začetku besedila komentarjev Dela, časopisov Izvestija in Nezavisimaja gazeta, ki jih imajo številčno največ takoj za osrednjim besedilom na samem koncu prispevka. Le kolumne in komentarji Dnevnika več frazemov kot na koncu besedila uporabijo v njegovem začetku.

V izboru frazemov med tremi časopisi, vključenimi v raziskavo, res prevladujejo negativno vrednotenjski. Njihov najvišji odstotek beležijo komentarji, objavljeni v časopisu Delo, sledijo kolumne in komentarji iz Dnevnika, kjer negativno vrednotenje seže krepko čez polovico celotnega števila vseh frazemov. Negativno označeni frazemi so tako časopisu Delo kot Dnevnik največkrat pojavljajo v tematskih skupinah 'prikritosti' in 'ogroženosti'. Po številu so v obeh slovenskih dnevnikih nevtrarno zaznamovani frazemi na drugem mestu, najmanj pa je pozitivno vrednotenjskih. Situacija pretežno negativnega ekspresivnega vrednotenja je približno enaka tudi v ruskem časopisu Izvestija, kjer količina sicer ne preseže polovice vsega števila uporabljenih frazemov, največ jih je zbranih v tematski skupini 'neuspeha'. Razlika je tudi v tem, da komentarji v tem časopisu vsebujejo najmanj vrednotenjsko nezaznamovanih frazemov, frazemi pozitivnega pola pa so po številu na drugem

mestu. Analiza je tudi pokazala, da v komentarjih v časopisu Nezavisimaja gazeta izjemoma ne prevladujejo negativno vrednotenjski frazemi, ampak nevtralni. Najmanj je pozitivno zaznamovanih frazemov, drugi po vrsti pa so frazemi negativnega pola, ki po umeščenosti v tematske skupine v nobeni posebej ne izstopajo, saj se v vsaki izmed njih pojavlja približno enako število frazeoloških enot. Naša tretja hipoteza torej drži le v primeru treh časopisov: Dela, Dnevnika in časopisa Izvestija, medtem ko komentarji v drugem ruskem časopisu Nezavisimaja gazeta predmetnost, dejavnost in lastnost glede na bralčevo sprejemanje sporočenega vrednotijo z vrednotenjsko nezaznamovanimi frazemi. Tako v primeru zadnjega časopisa ne moremo govoriti o pretiranem negativizmu komentarjev, vsaj ne z vidika s frazemi izražene negativne ekspresije. Tudi nasploh lahko rečemo, da komentarji v ruskih časopisih z vidika izbora frazemov s temi dejanskosti ne vrednotijo tako negativno kot slovenska časopisa.

V sobesedilu se negativno vrednotenje v obravnavanih presojevalnih žanrih poveča v prav vseh štirih časopisih in tako v celoti potrjuje našo četrto tezo. Frazemi so v sobesedilo v komentarjih in kolumnah obeh slovenskih dnevnikov vključeni tako, da je negativno vrednotenje vsega, do česar lahko frazemi izražajo razmerje, le še večje, negativni frazemi predstavljajo več kot dve tretjini vsega števila uporabljenih frazemov. Ravno nasproten je učinek sobesedila na razmerje med nevtralnimi in pozitivnimi frazemi; v sobesedilu se število prvih zmanjša, število pozitivno zaznamovanih pa poveča. Enako lahko zatrdimo za komentarje, objavljene v časopisu Izvestija in Nezavisimaja gazeta. V obeh uporabljeni frazemi v sobesedilu negativno vrednotenje le še povečajo, čeprav v drugem časopisu ti ne dosežejo petdesetih odstotkov, kar pomeni, da je vrednotenje sveta v komentarjih časopisa Nezavisimaja gazeta vsaj kar se tiče polov negativno – pozitivno – nevtralno, precej bolj uravnoteženo kot v prvih treh časopisih. V njih namreč izrazito prevladuje negativnost, s precej velike razdalje se avtorji v nadaljevanju oprimejo pozitivnega pola izražanja ekspresivnega izražanja, nevtralnih frazemov pa je v besedilu na koncu le za vzorec.

Eno od naših predvidevanj je bilo tudi, da časopisi, ki so vladajoči oblasti bolj naklonjeni, tekočih dogodkov ne bodo vrednotili tako negativno. Časopise oz. medije namreč obvladujejo različna polja moči, od ideoloških, političnih in lastninskih in

mediji jih v svojem delovanju odražajo včasih bolj včasih manj. Potemtakem bi lahko od dveh obravnavanih časopisov, Dela in časopisa Izvestija, pričakovali več pozitivnega vrednotenja, a sta se izkazala kot tista dva, v žanrih katerih je že od samega začetka po izboru frazemov kakor tudi ob njihovi uporabi v komentarju in kolumni predladovalo s frazemi negativno izraženo vrednotenje. Slednje bi bilo v prvi vrsti pričakovati pri tistih dveh izbranih časopisih, ki sta predstavljalo idejno-politično protiutež prvima dvema, to sta Dnevnik in Nezavisimaja gazeta. V zadnji postavki smo predvidevanje potrdili le delno. V komentarjih Dnevnika so od samega začetka prevladovali frazemi negativnega pola, ki so se ob pregledu besedila, kamor so bili vključeni, le še povečali. V komentarjih časopisa Nezavisimaja gazeta so po izboru frazemov sicer resda prevladovali nevtrarno zaznamovani, kar je glede na prve tri časopise predstavljalo izjemo, a so avtorji njihovo nezaznamovanost v toku besedila izkoristili s prikrito ironijo in jo v največji meri ovrednotili kot negativno. Našo peto hipotezo lahko ovržemo, saj v vseh žanrih v vseh štirih časopisih prevladuje negativno vrednotenje in ne moremo reči, da na pretežno negativno upovedovanje tematike vpliva politična ali ideološka opredelitev, kot smo sprva predvidevali. Naša raziskava ni za kaj takšnega niti dovolj obširna niti dovolj natančna. Mehanizmi, ki določajo sam izbor in vrednotenje novic so danes preveč zapleteni, verjetno pa drži, da je eden glavnih kriterijev za izbor novice to, da je slaba, ne prinaša nič dobega in bo imela tako za družbo kot posameznika posledice. Le to bi lahko pojasnilo naše rezultate. Čeprav bi si želeli, da bi večkrat pisali tudi o svetlejših plateh našega vsakdana.

VI LITERATURA

- *Delo v novem, zožanem formatu*. Dostopno prek: <http://dd.delo.si> (18. oktober 2008).
- Delo, dnevni komentarji v izdajah med 3. 3. 2007 in 15. 5. 2007.
- Dnevnik, dnevne kolumne in komentarji v izdajah med 1. 3. 2007 in 15. 5. 2007.
- Dular, Janez. 1974. *Publicistični jezik v prepletu jezikovnih zvrsti in slogovnih različic*. Magistrska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Duskaeva, L. R. 2005. Principy tipologii gazetnyh rečevykh žanrov. V *Jazyk sovremennoj publicistiki*, ur. G. Ja. Solganik, 115—143. Moskva: Izdatel'stvo »Flinta«, Izdatel'stvo »Nauka«.
- *Edicije družbe Dnevnik*. Dostopno prek: <http://druzba.dnevnik.si/edicije/dnevnik> (18. oktober 2008).
- *Istorija Nezavisimoj gazety do i posle Berezovskogo* (История Независимой газеты до и после Березовского). Dostopno prek: <http://www.newsru.com/background/05aug2005/nezaviska.html> (19. oktober 2008).
- Izvestija, dnevni komentarji v izdajah med 27. 2. 2007 in 14. 5. 2007.
- *Izvestija, doroga dlinoju v 90 let* (Известия, дорога длиною в 90 лет). Dostopno prek: <http://www.izvestia.ru/90let/> (19. oktober 2008).
- Kalin Golob, Monika. 2003. *H koreninam slovenskega poročevalnega stila*. Ljubljana: Jutro.

- Kalin Golob, Monika. 2004. *Novinarski jezik in stil: kaj vemo in česa ne*. V *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri*, ur. Melita Poler Kovačič in Monika Kalin Golob, 69—83. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- *Katalog SMI Izvestija* (Каталог СМИ Известия). Dostopno prek: <http://www.smi.ru/sources/11/> (19. oktober. 2008).
- *Katalog SMI Nezavisimaja gazeta* (Каталог СМИ Независимая газета). Dostopno prek: <http://www.smi.ru/sources/1/> (19. oktober. 2008).
- Keber, Janez. 2003. *Frazeološki slovar slovenskega jezika*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Korošec, Tomo. 1998. *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: ČZD Kmečki glas.
- Košir, Manca. 1988. *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Krysin, D. P. 2003. *O social'no obuslovlennyh processah v ruskom jazyke konca XX. Veka*. V *SLOVENSKI KNJIŽNI JEZIK – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič Muha, 71—85. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri oddelku za slovenščino Filozofske fakultete.
- Kržišnik Kolšek, Erika. 1988. *Frazeologija v moderni*. Magistrska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Kržišnik, Erika. 1991. *Frazeologija v slovenskem časopisju 1991*. V *Zbornik predavanj / XXVII. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, 24. 6.–13. 7., ur. Darinka Počaj Rus in Hermina Jug Kranjec, 89—98. Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete.
- Kržišnik, Erika. 1994a. *Slovenski glagolski frazemi*. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.

- Kržišnik, Erika. 1994b. Frazeologija kot izražanje v »podobah«. V *Pouk slovenščine malo drugače*, ur. Martina Križaj Ortar, Marja Bešter, Erika Kržišnik, 91 —103. Trzin: Different.
- Kržišnik, Erika. 1995. Frazeologija v slovenskem časopisju v dveh prelomnih obdobjih. V *Języki słowiańskie 1945—1995. Grammatika – leksyka – odmiany / redakcja naukowa Stanisław Gajda*, ur. Stanisław Gajda, 217—226. Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut filologii polskiej.
- Kržišnik, Erika. 1996. Frazeologija v slovenskem časopisju štiri leta po osamosvojitvi. V *Jezik in čas*, ur. Ada Vidovič Muha, 175—189. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Kržišnik, Erika. 1998. Socialna zvrstnost in frazeologija. V *XXXIV. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, ur. Erika Kržišnik, Metka Lokar, Helena Podobnik, 53—69. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Lilič, G. A. 1996. *Problemy frazeologičeskoj semantiki*. Sankt Peterburg: Izdatel'stvo S.-Peterburgskogo universiteta.
- Mokienko, V. M. 1999. Obrazy russoj reči. Istoriko-ètimologičeskie očerki frazeologii. Sankt Peterburg: Folio Press.
- Mokienko, V. M. in Biriš, A. K. 2001. *Slovar' russoj frazeologii: istoriko etimologičeskij spravočnik*. Sankt Peterburg: Folio press.
- Molotkov, A. I. 1968. *Frazeologičeskij slovar' ruskogo jazyka*. Izdatel'stvo »Sovetskaja enciklopedija«.
- Molotkov, A. I. 1977. *Osnovy frazeologii ruskogo jazyka*. Leningrad: Izdatel'stvo: »Nauka«.

- *Nacionalna raziskava branosti: Na področju tiskanih medijev nobene značilne razlike*. Dostopno prek:
http://www.finance.si/39282/Nacionalna_raziskava_branosti_Na_podro%88ju_tiskanih_medijev_nobene_zna%88ilne_razlike (19. oktober 2008).
- Nezavisimaja gazeta, tedenski komentarji v izdajah med 19. 3. 2007 in 14. 5. 2007.
- Pavlica, Josip. 1960. *Frazeološki slovar v petih jezikih*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Petermann, Jürgen. 1986. Frazeologija v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (I—IV) Nekaj osnovnih vprašanj vloge frazeologije v slovarju. V *Sodobni slovenski jezik, književnost in kultura*, ur. Boris Paternu in Franc Jakopin, 30—310. Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Rozental', D. E. in dr. 1995. *Sovremenny russkij jazyk*. Moskva: »Meždunarodnye otnošenija«.
- *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2000. Ljubljana: ZRC SAZU, Državna založba Slovenije.
- Solganik, G. Ja. 2005. O strukturi i važnejših parametrah publicističeskoj reči. V *Jazyk sovremennoj publicistiki*, ur. G. Ja. Solganik, 13—30. Moskva: Izdatel'stvo »Flinta«, Izdatel'stvo »Nauka«.
- Solganik, G. Ja. 2006. *Stilistika teksta*. Učebnoe posobie. Moskva: Izdatel'stvo »Flinta«, Izdatel'stvo »Nauka«.
- Telija, V. N. (ur.). 2006. *Bol'šoj frazeologičeskij slovar' russkogo jazyka. Značenie. Upotreblenie. Kul'turologičeskij kommentarij*. Moskva: »AST-PRESS KNIGA«.

- Toporišič, Jože. 2006. K izrazju in tipologiji slovenske frazeologije. V *Besedjeslovne razprave*, ur. Jože Toporišič, 487–493. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- Vinogradov, V. V. 1977. *Leksikologija i leksikografija*. Moskva: Izdatel'stvo »Nauka«.
- *Zgodovina družbe Delo*. Dostopno prek: http://dd.delo.si/?i=dd_zgodovina (18. oktober 2008).
- *Zgodovina družbe Dnevnik*. Dostopno prek: http://druzba.dnevnik.si/o_druzbi/zgodovina (18. oktober 2008).

PRILOGA A: Izbrani primeri komentarjev iz časopisa Izvestija

Власть железа

Просто жизнь
с Ольгой Б.

**ОЛЬГА
БАКУШИНСКАЯ**

Среди кошмаров прошедших полутора недель — катастрофа с самолетом, взрыв на шахте, пожар в доме престарелых, массовая гибель людей — самым ужасным мне кажется гибель одного годовалого мальчика. Во всех прочих случаях хоть какой-то элемент случайности существует. Да, плохие самолеты и подготовка летчиков, но в аэропорту был туман. Всегда есть риск проникновения метана в угольный разрез. Пожар, конечно, не может случиться вдруг, хотя тоже никто не хотел.

И вот на юго-западе столицы в своем автомобиле выезжает на улицу обычный молодой человек. Подает машину задом, цепляет детскую коляску. Случайность? Родители кричат, стучат ему в окно, он стартует на высокой скорости. Трудно представить себе эти последние секунды бега за ускользающей жизнью своего сына... Водитель прибавляет газ. Соседи в потоке ему сигналият, он тащит коляску три километра. Потом бросает машину, идет домой к собственной дочери, ровеснице погибшего мальчика, пытается скрыться от милиции. Все как-то даже обыденно, спокойно.

Общество потрясено, оно требует примерной казни, но совершенно не хочет делать какие-то выводы из поступка конкретного подонка. Между тем некоторые выводы напраиваются. В обществе выстроилась животная, что ли, система отношений. Где главным становится принцип сохранения собственной силы и безопасности, а не сохранения вида. Нет, даже не животная. Животные инстинктивно беспокоятся за вид. Хотя бы зайцы за зайцев, а волки за волков. Современный человек же, если почувствует себя в жалкой безопасности в краткий миг времени, не видит ничего вокруг. И железная машина такое ощущение многим дает. Ведь это не вопрос правил дорожного движения — поведение водителей в сложной дорожной обстановке. Это что-то иное, простите, моральное.

ИЗВЕСТИЯ

№ 52

6

Вторник
27.03.2007

Я пару месяцев назад шла с дочерью на зеленый свет по пешеходному переходу. Каким-то чудом боковым зрением увидела, что на нас мчится «со всей дури» машина. Еще одним чудом я отскочила и отбросила назад ребенка. Нас бы размазало по асфальту. Окружающие люди кричали в ужасе. Мимо проезжал автомобиль ГИБДД, не заметить происходящее было трудно, но им удалось. «Пришла тетя в отделение под угрозой убийства, ей сказали: «Что вы, тетя, вот убьют — тогда придете!»

В городе существуют еще, если кто забыл, пешеходные переходы без светофоров. Водители обязаны на них пешеходов пропускать. Забыли? Не суетесь туда в качестве пешехода без нужды и с нуждой? Правильно делаете. Случай с мальчиком получил громкий резонанс, сейчас я вам поведаю трагедию, которая подобного резонанса не получила два года назад. Дорогу по вот такому нерегулируемому переходу переходил известный бард Борис Вахнюк с двумя дочками шести и девяти лет. Убило всех троих. Нет, четверых, пожалуй. Еще Ирину Вахнюк, жену и мать. Ирина держится с редким достоинством, пришла на мою передачу, рассказала обо всем ровным голосом. Слушать ее долго нельзя, все присутствующие в студии плакали в голос. Ирина не плакала, слез, видимо не осталось у этой не старой, но совершенно седой интеллигентной женщины. Двадцатитрехлетний Василий Максимов, сын юристов, не упал перед ней ниц, не грыз землю. Даже просто не извинился. Ирина два года ходит на суды, которые периодически случаются, да все что-то приговору мешает. Происходит очень ловкая волокита с целью — авось рассосется. Два года Ирина слышит оглашение результатов судебно-медицинской экспертизы, где подробно описано, как и в каком виде лежали самые дорогие ей люди. Максимов сидит рядом, зевает и шлет эсэмэски друзьям. Ирина не требует расстрела и пожизненного заключения. Она просит хоть какой-то справедливости. Детей не вернешь, но можно попробовать спасти чужих детей.

Что-то с нами стало, если, прикрывшись железным корпусом, мы перестаем быть людьми. Я не знаю, как это поправить. Можно только тогда, когда каждый посмотрит внутрь себя. И разберется со своей собственной агрессией и равнодушием.

И «Нашим», и вашим

Если бы речь шла о единичном покушении непримиримой оппозиции устроить уличный сумбур, можно было бы скрепя сердце согласиться с достаточно искусственными конструкциями, обосновывающими ad hoc, почему мероприятие должно быть возбранено. Но сегодня очевидно, что, во-первых, покушение не единичное. Эффект медведя, отталкивающего лапой повешенную колоду, после чего она еще сильнее бьет его по лбу, пусть не в полной мере, но достигнут, что не может не воодушевлять на дальнейшую борьбу. Во-вторых, лозунг «marschieren, marschieren!», причем с кем угодно, хоть mit deutschen Offizieren, делается все более популярным. Коммунисты преодолели былое неприятие «Другой России», и теперь Геннадий Андреевич готов маршировать вместе с Гарри Кимовичем; идею «русских маршей» тоже вроде бы никто не отменял. Это уж не говоря о маршах лоялистских. Философ А.Г. Дугин, рассудив, что негоже отдавать лозунг «marschieren, marschieren!» на откуп оппозиции, намерен в Светлое Христово Воскресение евразийски маршировать с М.В. Леонтьевым прямо по ул. Горького — что твоя военная техника на 7 ноября. Про «Наших», регулярно ставящих город на уши своими причудливыми художественными замыслами, и говорить нечего.

При таком всеобщем желании погулять по улице с транспарантами уловками ad hoc уже не отделаешься. Нужно как-то определиться.

Один вариант — ригористическое следование ст. 31 Конституции РФ. Если есть право на уличные шествия и демонстрации, значит, где хотим, там и маршируем. Fiat iustitia, pereat mundus (пусть свершится правосудие — даже если мир погибнет. — «Известия»). В принципе возможен и такой подход. При регулярном перекрытии магистралей ради несогласной акции нескольких сот человек дело кончится тем, что ОМОН будет героически защищать несогласных от озверевших участников дорожного движения, а там, глядишь, все и в разум войдут. Или не войдут, а мы войдем в живой ритм Берлина 20-х гг. — на одной улице демонстрация крайне левых, все в черных кожаных куртках, на другой улице демонстрация крайне правых, все в черных кожаных куртках. Кончилось известно чем, правда, черные кожаные плащи в качестве модной одежды сохранились.

Другой вариант — признать, что в современном большом городе уличная проезжая часть есть остродефицитный ресурс, выдавать который группе граждан по первому ее требованию — значит порождать немалые напряжения. Лучше признать, что какая-то регламентация неизбежна. Муниципалитеты больших городов могли бы выделить «золотую милю», на которой по выходным маршируй сколько влезет. Несогласные, коммунисты, педерасты, фашики, «единороссы», «Наше», ваши — кто угодно. Кстати, очередное мероприятие «Наших» в Москве — и терпентин на что-нибудь стоит — прямо подсказывает, какой проспект можно назначить «золотой милей». Если кампания «Наших» на пр-те Сахарова не погубили Москву, ни «единороссы», ни педерасты тоже не навредят — пусть себе маршируют. С одной стороны, правило отчасти устраивающее, но с другой — единообразное. По выходным маршируй quantum satis (сколько нужно. — «Известия»), будь ты хоть черт с рогами. Демократия.

При наличии доброй воли и склонности к компромиссу — кто стал бы возражать против такого варианта? Беда в том, что и с той, и с другой стороны наблюдается дефицит доброй воли. «Вот тебе «золотая миля», маршируй сколько влезет» — это по форме правильно, а по существу издевательство, ибо марш по определению должен быть не рутинным — «Это кто у нас там, душа моя, сегодня марширует, Лимонов или Мионов?» — но героическим. «Золотая миля» исключает героизм — значит, будем прорываться за ее пределы.

Что до властей, то признать принцип «Все — на общих основаниях», хотя бы следование этому принципу и сильно облегчало жизнь, — для них нож острый в сердце. Всегда приятно видеть лоялистские акции в максимально выгодном антураже, акции же другого — в антураже менее выгодном, а лучше вовсе не видеть. Как же отказаться от того, чтобы своим — зеленую улицу? Отказаться, однако, все же возможно, для чего достаточно ознакомиться со шпигелем газеты «Фигаро», где помещены слова Бомарше «Sans la liberte de blamer, il n'est pas d'eloges flatteurs» — «Без свободы бранить не бывает лестных похвал».

Ни вашингтонского обкома, ни ПАСЕ, ни Фридом-хауса (их в XVIII в. даже и не было), но всего лишь указание на то, что при запрете на гавканье лоялизм теряет всякую цену и радости от него — никакой.

ПРО-американская безопасность для Европы

**КОНСТАНТИН
КОСАЧЕВ**

председатель
комитета Госдумы
по международной
политике

Тема размещения элементов противоракетной обороны (ПРО) США в Польше и Чехии вышла далеко за рамки сугубо военных аспектов договоренностей Вашингтона с Варшавой и Прагой. Представить ситуацию как некий «естественный» процесс или факт, малозначимый для России, не удалось. Резкая реакция Москвы и явные признаки напряженности в Евросоюзе подтверждают: решить проблему втихую, «накатом» не удастся.

С размещением систем ПРО на территории новых членов ЕС и НАТО принципиально меняются структура и философия континентальной и глобальной безопасности, весь блок межгосударственных

«Мы не отказываемся от диалога. Но мы вправе ожидать трансформации позиции НАТО в вопросе безопасности континента»

договоренностей. Дело не только в озлобленности России. После скандала с секретными порывами ЦРУ это второй случай, когда авторитету и способности Брюсселя контролировать происходящее у себя дома дана пощечина: без согласования с Центром, игнорируя рассуждения о концентрированной европейской безопасности, новые члены ЕС договариваются с «третьими лицами» и размещают военные системы стратегического значения. Объединенная Европа пытается задним числом изобразить видимость обсуждения принятых за нее решений. Канцлер ФРГ Ангела Меркель предложила привлечь НАТО к проведению консультаций по вопросам размещения элементов ПРО в Европе между США и союзниками, с одной стороны, и Россией — с другой. В ходе Мюнхенской конференции по проблемам безопасности на мой вопрос о способности НАТО реагировать на вызовы эпохи Меркель высказалась в том смысле, что НАТО недорабатывает, но без нее было бы еще хуже. Но у России и растущего числа государств — не членов альянса складывается устойчивое впечатление, что НАТО не то что не справляется с проблемами современности по причине недостатка активности, а порождает их своим существованием.

Еще на один аспект справедливо обратил внимание российский министр обороны: «Во время первой волны расширения НАТО нас клятвою заверяли, что на территории новых членов не будет никакой военной инфраструктуры НАТО. Нас просто обманули». Как обсуждать столь серьезные проблемы со структурами и в структурах, которые проявляют элементарную недобросовестность?

Мы не отказываемся от диалога. Но мы вправе ожидать трансформации позиции НАТО в вопросе безопасности континента. Равноправный диалог и взаимный учет интересов — не оборот речи, а определенные взаимные обязательства. Если Россия их выполняет, это не значит, что она слабая сторона в диалоге — она, называя вещи своими именами, более честная. В Европе не осталось серьезных механизмов по предметному обсуждению проблем континентальной и глобальной безопасности. Россия не первый год убеждает реанимировать ОБСЕ, «провалившуюся» в третью (гуманитарную) «корзину», вернуть к изначальной миссии совещания по безопасности и сотрудничеству, избавив от неприглядной функции по надзору за

обеспечением «правильных» результатов выборов в не западных странах.

Руководители Польши и Чехии поставили в сложное положение и коллег по ЕС, и Россию, и собственное население, решив разместить системы ПРО и сгоряча выдав Страшную Тайну НАТО: главной целью ПРО являются не страны-изгои и террористы. Чешский министр Шварценберг в Мюнхене после речи российского президента указал: подобная реакция Москвы как раз и объясняет активность альянса на восточном направлении. Еще откровеннее премьер Качиньский: американские системы ПРО помогут Польше уйти из сферы влияния России. В какие еще структуры нужно вступить Варшаве, чтобы осознать себя полноценной частью Запада, а не объектом притязаний Москвы? Избран довольно странный способ уходить от влияния России, которая, естественно, заявила, что вынуждена перенацелить часть ракет на новые объекты, затрагивающие ее безопасность.

Мотивы Чехии ясны не до конца. Что касается Польши, все более понятно. Властные круги, выразителем интересов которых являются братья Качиньские, видят свою задачу не в том, чтобы избавиться от опостылевшего влияния большого восточного соседа — это давно произошло по обоюдному согласию и к обоюдному удовлетворению. Как ни парадоксально, задача скорее в том, чтобы сделать именно Россию объектом влияния и реализации интересов Польши. На это нацелены попытки Варшавы поставить под контроль восточную политику ЕС, задать ей конфронтационный тон. Тем же объясняется торпедирование проекта Северо-европейского газопровода (он был бы не нужен, покажи себя

ИЗВЕСТИЯ

№ 52

6

Вторник
27.03.2007

Польша надежным транзитером), создав при этом Энергетическую НАТО. Понятна и активность на украинском и белорусском направлениях: на почве противостояния Москве забываются исторические распри с украинскими националистами. Попытки диктовать России, как торговать с Польшей, и привлечь Большую Европу к решению двусторонних экономических проблем — из того же ряда. Демонстрация военной дружбы с США в наказание за недостаток

«Руководители Польши и Чехии поставили в сложное положение и коллег по ЕС, и Россию, и собственное население»

ную боеготовность и жесткость Европы по отношению к России тоже показательна: будем, дескать, сами решать проблемы безопасности, как мы их видим, пока вы в Брюсселе рассуждаете про Иран, КНДР и террористов. В сложившейся ситуации нет резона обсуждать проблему с Прагой и Варшавой. Коль скоро они не до конца отдадут себе отчет в том, что их исторические комплексы и сепаратные игры с Вашингтоном ломают сложившуюся структуру безопасности на континенте, это должно быть делом прежде всего самой Европы.

Что же касается сугубо военных аспектов ситуации с ПРО, не утратили актуальности наши идеи о создании системы безопасности с участием ЕС и России — если речь действительно идет об угрозах со стороны Ирана, КНДР и других потенциальных агрессоров. Дозированно предаваемые гласности размышления о том, как включить в противоракетную дугу Украину и Грузию (далее по периметру России, если в удобном для систем ПРО месте случится «порыв народа к свободе и демократии»), будут еще больше выдавать истинного адресата американской ПРО в Евразии. Пока безопасность Евразии и всей планеты пытаются выстроить без или против России, она не будет всеобъемлющей и эффективной. Европейцам нужно решить, стоит ли идти за теми, кто переносит мышление и комплексы прошлого в новый век, с новыми угрозами и вызовами.

PRILOGA B: Izbrani primeri komentarjev iz časopisa Nezavisimaja gazeta

НЕДЕЛЯ В ОБЗОРЕ

НЕЗАВИСИМАЯ ГАЗЕТА | ПОНЕДЕЛЬНИК 19 МАРТА 2007 ГОДА

Александра Самарина – заведующая отделом политики «НГ».

В ПОЛИТИКЕ

НЕ ОТРЕКАЮТСЯ, ЛЮБЯ...

Прошедшая семидневка запомнилась не тем, что произошло, а тем, чего не случилось. Из главного по второй категории: не назначенный председателем Центризбиркома Александр Вешняков. Сегодня, спустя неделю, можно посмотреть, чем все может обернуться. На днях станет известно имя преемника многолетнего главы ЦИКа. И, кем бы ни оказался «мистер Х», вариантов два.

Первый: руководитель предвыборного штаба страны в преддверии кампаний 2007–2008 годов остается чиновником без лица, слепо выполняющим команды Кремля, вернее, той ее части, которая добилась отставки Вешнякова. Добавит ли такая рокировка авторитета результатам парламентских и президентских выборов? Уменьшатся ли масштабы фальсификаций? Вопросы риторические.

Второй расклад: в короткий срок новый руководитель набирает вес, производит основательную чистку рядов избиркомов. Препятствий два. Одно из них: сильнейшая зависимость региональных подструктур ЦИКа от местных властей, отсюда – нежелательность конфликтов Икса с губернаторами. Другое выглядит посерьезнее и чревато репетицией гораздо более глобального политического катаклизма. Не только Вешняков сегодня – «хромая утка». И если свита успешно сыграет короля на уровне Центризбиркома, то тот же сценарий, того гляди, реализуется где-нибудь повыше. Заметим в этой связи почти текстовое совпадение реплик Вешнякова и Путина, попросивших журналистов – в разных, правда, ситуациях, – не торопить их с уходом.

И если фраза, брошенная (так и тянет сказать – экс-главой ЦИКа) Александром Вешняковым, прозвучала

после вторичного президентского указа, то аналогичная реплика Путина сказана была совсем в другой обстановке. И вот совпадение – на этой же неделе бурно дебатировалось 90-летие Февральской революции. Изюминкой обсуждения стал тезис: отречение государя оказалось прологом проклятого Октября. Не произнесенный вывод: если бы не отрекся... Так что следует впредь осторожнее прогнозировать отставку нынешнего главы государства. Слишком много тех, кто готов костями лечь, чтобы этого не случилось. Костями, разумеется, чужими.

Случай может не заставить себя ждать. В субботу «Союзу правых сил» – этой законопослушнейшей партии – не разрешили провести в столице митинг. Тысячи людей, завезенных в Москву автобусами из 60 близлежащих городков, были остановлены на подступах к Старой площади, пункту прописки подмосковного правительства. В результате машины с омоновцами оказались в месте сбора больше, чем демонстрантов. Говорят, в засаде, на случай «беспорядков», дежурили молодоговардейцы. Готовые, в соответствии с традициями, бороться с врагом до победного конца. И если в следующий раз стычка произойдет – что останется делать главе государства, как не внять многочисленным просьбам «гражданского общества»?

Не случилось и еще одного важного события. Которое могло произойти с большой пользой для граждан. Уполномоченный по правам человека и бывший яблочник Владимир Лукин представил свой доклад, но документ общества не потряс. Общество проявило черную неблагодарность: гражданам было указано, что все их болевые точки вскоре рассосутся. Благодаря, разумеется, нацпроектам.

На демократическом фронте между тем царил оживление. Пока в Москву съезжались сторонники СПС, из столицы потянулись младолибералы – на встречу с экс-премьером Михаилом Касьяновым, объявившим важную новость: к лету, возможно, демократы обретут общего лидера. План главы НДС выглядел сюжетом из «Тысячи и одной ночи», особенно когда выяснилось, что таким лидером может оказаться Григорий Явлинский. Переговоры такого рода, как неоднократно признавался Касьянов, ведутся перманентно. Известно также, что пока ни один из фигурантов списка не изъявил готовности отказаться от собственных амбиций в этом плане. Так что партиям власти, сколько бы их ни вылупилось к выборам, на этом фланге никто не угрожает.

Наталия Меликова – обозреватель «НГ».

С ПРЕЗИДЕНТОМ

ЦЕРКОВЬ В БАРИ И МИССИЯ ПУТИНА.

Когда наступит момент подведения итогов 8-летнего правления Владимира Путина в Кремле, отдельной строкой будут прописаны его труды во благо Русской Православной Церкви. Прошедшая неделя не стала исключением.

После окончания российско-итальянских переговоров Романо Проди торжественно объявил о «щедром подарке» – передаче РПЦ храма Святителя Николая в Бари. К слову, история с церковью в Бари – не единственный сюжет, когда для приобретения движимого или недвижимого имущества за рубежом РПЦ использует ресурс президента. В феврале Путин привез из Иордании новость о передаче Московскому Патриархату гектара земли с выходом к реке Иордан. На прошлогодних переговорах с израильским премьером он обсуждал возвращение РПЦ Русского подворья в Иерусалиме. А когда российский президент полгода назад отправился в ЮАР, церковные иерархи передали свою просьбу властям этой страны отдать икону Богородицы, благословляющей Сергия Радонежского. Ее подарила бурям российская общественность в ходе англо-бурской войны в знак симпатии и поддержки. Церковных иерархов этот факт не смутил, а вот южноафриканского президента пожелание отдать национальную реликвию шокировало.

РПЦ очень повезло с прихожанином. Он увеличивает ее собственность и совершает обряды под объективами телекамер. Что ж, партии власти для расширения своего электорального влияния тоже прибегают к помощи влиятельных политиков. Но если использование «паровозов» и админресурса в ходе избирательных кампаний имеет мало отношения к честной борьбе, то в церковных делах эти технологии не имеют никакого отношения к истинной вере.

Вот только Путин, риску предположить, хотел бы войти в историю не как человек, увеличивший богатства Церкви. И не как политик, совершавший на виду у всего мира церковные обряды. Скорее, эти действия – лишь внешняя сторона отношений президента и РПЦ. Путин иначе понимает свою миссию.

Вернемся к событиям прошлой недели. В ходе аудиенции в Ватикане глава России передавал Бенедикту XVI слова приветствия от Алексия II. Президент, как говорят в его окружении, лично желает сближения двух Церквей. РПЦ и лично Патриарх – против. Московский Патриархат комфортно чувствует себя в изоляции, и не желает он снисходить до того, чтобы сделать шаг навстречу Святому престолу. Аргументация православных иерархов проста – католики занимаются прозелитизмом, организуют свои приюты и хосписы в России. Ничего, что для иркутского хосписа православного священника так и не смогли найти. Наших бомжей и больных раком в свою веру обращать все равно негоже.

Из-за неуступчивости и упрямства иерархов РПЦ Путину в Ватикане пришлось выполнять нехарактерную для главы светского государства роль посредника, между Патриархом и Папой Римским. И, похоже, некоторый прогресс в организации встречи Алексия II и Бенедикта XVI произошел не без его помощи. Но зачем президент на протяжении многих лет способствовал укреплению контактов Святого престола и Московского Патриархата?

Путин хотел бы войти в историю не просто как организатор встречи Патриарха и Папы Римского. Ровно как, прилагая серьезные усилия для объединения РПЦ и Русской Православной Церкви за рубежом, он руководствовался более глубокими мотивами, нежели только восстановление исторического единства двух Церквей.

Скорее всего Путин хорошо понимает всю закоренелость РПЦ. Виной чему – не только вековые традиции, но и изоляция последних десятилетий. Между тем один из ключевых субъектов влияния на сознание масс не может находиться в состоянии стагнации. Это мешает развитию государства в целом. Но как бывший разведчик, своими глазами наблюдавший крах коммунистических режимов, он также хорошо понимает: изменить Церковь как институт должна не радикальная реформа изнутри, а постепенно проникающее влияние извне. Не революция и раскол, а эволюция и большая открытость – источники развития Церкви. Заложить основы для последующих перемен – в этом Путин видит свою миссию.

Юлия Петровская – заведующая отделом международной политики «НГ».

В МИРЕ

БЛИЖНИЙ ВОСТОК ПОД ПРИЦЕЛОМ.

Основные события минувшей недели связаны с Ближним Востоком. И каждое из этих событий получит интересное развитие в ближайшие дни. В Палестинской автономии сформировано правительство национального единства; мировые державы согласовали текст новой резолюции СБ ООН по Ирану; мир начал отмечать четвертую годовщину иракской войны.

Формирование нового палестинского кабинета стало результатом договоренности, достигнутой в феврале в Мекке между руководителями двух соперничающих группировок ФАТХ и ХАМАС. Во главе правительства вновь встал Исмаил Ханийе (ХАМАС). Его программа, направленная на создание независимого палестинского государства со столицей в Иерусалиме, получила поддержку подавляющего большинства в законодательном совете. Ханийе пообещал, что будет уважать достигнутые ранее договоренности, и одновременно сохранил за палестинцами право на сопротивление. Израильцы сообщили, что не будут иметь дело с палестинским правительством до тех пор, пока оно не откажется от террора и не признает право еврейского государства на существование.

Норвегия первой признала кабинет Ханийе и заявила о снятии санкций. Остальные страны демонстрируют осторожность. США дали понять, что могут поддерживать контакты только с новым министром финансов – известным на западе экономистом Салямом Файядом. При этом Вашингтон выразил разочарование призывом Ханийе к сопротивлению. Евросоюз приветствовал образование кабинета, но не высказался по поводу возобновления помощи Палестинской автономии.

Неоднозначна позиция Москвы. Глава МИД РФ Сергей Лавров в ходе телефонного разговора с израильской коллегой Ципи Ливни подчеркнул важность «коллективного содействия со стороны международного сообщества укреплению конструктивных начал в деятельности обновленных органов власти ПНА». Слишком туманно для страны, еще недавно принимавшей на официальном уровне лидеров ХАМАС.

В ближайшее время ключевые страны доформулируют свои позиции. Но скорее всего палестинцев ожи-

дает новое издание политического кризиса, поскольку ХАМАС не получил легитимности в глазах ключевых игроков – несмотря на солидный довесок в правительстве в виде ФАТХ.

Куда менее спорной выглядит ситуация вокруг ядерной программы Ирана. В Совете Безопасности представлен проект резолюции, ужесточающий санкции против Тегерана. От него по-прежнему требуют приостановить обогащение урана и вступить в переговоры. Достижению консенсуса в СБ ООН способствовало улучшение взаимопонимания между Москвой и Вашингтоном по данному вопросу. Россия уже публично дистанцировалась от Ирана, подвесив проект по строительству АЭС в Бушере и объявив, что обретение Тегераном ядерного оружия будет угрожать российским интересам.

Голосование должно состояться в ближайшие дни. Как ожидается, в Нью-Йорк по этому случаю прибудет сам президент Махмуд Ахмадинежад. Едва ли он изменит настрой держав, но уж наверняка попытается спутать карты, предложив некую хитрую переговорную схему. У Ахмадинежада остаются кое-какие рычаги. И один из них – американская слабость в Ираке.

20 марта исполнится четыре года со дня американского вторжения в Ирак. С конца недели в США и ряде других стран проходят массовые акции протеста с требованиями прекращения войны и импичмента Бушу.

Вот лишь некоторые итоги этой войны. Политические: создание неустойчивого проамериканского режима в Багдаде и устойчивой атмосферы недоверия к лидерам, возглавившим антииракскую коалицию, Джорджу Бушу и Тони Блэру. Смена власти в США и Великобритании происходит или будет происходить в пользу оппозиции с учетом иракского фактора. Гуманитарные: убиты десятки тысяч иракцев (по данным интернет-ресурса Iraq Body Count, убиты не менее 58 800 человек); два миллиона стали беженцами и еще 1,8 млн. – перемещенными лицами. Финансовые: общие затраты США на войну, включая 2008 год, составляют 700 млрд. долл. Экономические: по основным показателям, в частности по добыче нефти, доходы от которой формируют 97% иракского бюджета, не удается выйти на довоенный уровень. И наконец, безопасность: каждую неделю в Ираке совершается более тысячи атак; страна находится на грани распада, что способно вызвать новые конфликты и территориальный передел в регионе.

Есть еще один небезынтересный итог: на мировой арене ничего не слышно об иракской трагедии, если не считать выступления различных деятелей на конференциях низкого уровня и обещания Буша все уладить. У Совета Безопасности ООН, «большой восьмерки», саммитов Евросоюза есть другие темы для обсуждения. Четыре года назад иные мировые лидеры были куда более эмоциональны по иракскому поводу. Видимо, время лечит.

Екатерина Гарабаш – обозреватель «НГ».

В КУЛЬТУРЕ

КОНФУЦИАНСТВО В ПРЕДЕЛАХ САДОВОГО КОЛЬЦА.

Расстроили поклонников советского кино. Комитет по монументальному искусству Мосгордумы окончательно отклонил идею поставить на Чистопрудном бульваре памятник героям фильма «Мимино». Чем многие возмутились, как возмущались, когда была отклонена идея монументально запечатлеть на Патриарших Волах и его свиту. Но там все-таки нечистая сила в памятники просилась, а «Мимино» чем прощтрафился?

Наша страна вообще отличается какими-то очень близкими и болезненными отношениями с памятниками – их ставят, сносят, свозят, потом

пытаются опять водрузить, по этому вопросу устраивается куча-мада. Их любят и ненавидят, про них много говорят, пишут и спорят... Представим на секунду, что памятник героям «Мимино» все же поставили. Тогда почему бы не увековечить «Кубанских казаков»? Знаковый, как принято сейчас говорить, фильм. Со всеми прилагающимися конями и повозками. Или «Иронии судьбы» – Мягков, Брыльска, самолет и бутылка водки? А в Греции тем временем ваяют памятник фильму «300 спартанцев»...

Комиссия, отказавшая «Мимино» в увековечении, сослалась на полнейшую нелепость и нецелесообразность предложения. Да и Чистые пруды заняты – там Грибоедов, тут, наискосок от «Современника», – Абай. Вот памятник поэту Плещееву в Бибиреве, во дворе одного из домов, – это целесообразно. Так и видится фигура поэта из XIX века среди гаражей, новостроек и чахлах газонов, обгаженных собаками. Да и Конфуций тоже в Москве как нельзя кстати. Очевидно, все остальные проблемы градостроительства и монументального искусства в Москве решены.

А что до охраны памятников культуры, то теперь с этим делом вообще непонятно что будет. Упразднили Россохранкультуры, слив его с Россвязьнадзором. Теперь созданная в результате слияния двух служб третья – Федеральная служба по надзору в сфере массовых коммуникаций, связи и охраны культурного наследия – и займется осуществлением полного надзора за всем, включая охрану памятников. Не станем сейчас говорить о вящей необходимости создания новой вертикали, на которую будут нанизаны все пол-

номочия по части надзора за всеми видами связи и СМИ. Слова «государственная цензура» пока произносить повременим. Но заметим: в дп, когда обсуждался указ президента об объединении двух федеральных служб в одну, тема охраны памятников культуры не поднималась. Много мы слышали о грядущем переходе на цифровое телевидение, о том, что наконец-то перестанут ссориться Минкульт и Мининформсвязи, что теперь наступит порядок в сфере лицензирования теле- и радиовещателей. Но собеседник из Россохранкультуры грустно заметил: культуре от этого станет только хуже. До последнего момента по крайней мере существовало специальное ведомство, призванное охранять памятники культуры, сейчас же оно ликвидировано и поглощено огромной структурой, которой будет уж точно не до памятников. В общем, слов вокруг указа президента много, понятных из них – мало. Как говорил Конфуций, который скоро займет место на постаменте в Москве, «когда слова теряют смысл, люди теряют свободу».

К слову, в день расформирования Россохранкультуры в ГМИИ им. А.С.Пушкина открылась выставка «Эпоха меровингов. Европа без границ», где экспонаты из немецких музеев встретились с экспонатами, которые когда-то находились там же, а потом оказались в Советском Союзе в качестве военных трофеев и на которые Германия открыто претендует. Интересно, кто же сейчас будет заниматься вопросами реституции? Люди, осуществляющие цифровизацию телевидения? Пока на этот вопрос никто ответить не в состоянии. Может, Конфуций знает? ■